

PANNONTÜKÖR

K U L T U R Á L I S F O L Y Ó I R A T



www.pannontukor.hu

2021 | 4

EGYMONDATOK

MOLNÁR KRISZTINA RITA: Májusi mondatok	3
SZEIFERT NATÁLIA: Június	6

MŰFORDÍTÁS

DARIUS TOMAS LEBIODA: A tiltott városban; Atomic-Léda; Január 23 – Figueras – Salvador Dalí; Einstein halála – Cséby Géza fordításai	9
SONA VAN: Más ez a tél; Bujócska – Isten kedvelt játéka – Cséby Géza fordításai	13
PIOTR BAGINSKI: Búcsú apámtól – Cséby Géza fordítása	16

SZÉPIRODALOM

KOVÁCS EDWARD: Don de soi; Gondolata nem teszi elgondolhatóvá	17
MOLNÁR IMRE: Aki nincs	19
ÁFRA JÁNOS: Szétszerelt album	21
BENEDEK SZABOLCS: Milyen borítékot kaptál? (Részlet az <i>Ez nem Amerika</i> című, készülő regényből)	24
BÁTYI ZOLTÁN: Kádár János legjobb katonája	29
LOVÁSZY LÁSZLÓ: Édes otthon	35
KATONA ÁGOTA: Fényállandó; Kényszerleltár	38
BÍRÓ TÍMEA: márványalakzatok között; amikor anyám a fejemet	40
SAJÓ LÁSZLÓ: retúr (Budapest-Keleti, Budapest-Keleti–Miskolc–Tiszai, Miskolc–Tiszai, Miskolc–Tiszai–Budapest-Keleti)	43
SOMOGYI TIBOR: Az Igazi	46
SZTERCEY SZABOLCS: összeomlás	48
PATÓCS MOLNÁR JÁNOS: Páparázó	51
BENEDEK MIKLÓS: Négyen maradtak; Mindig északi irányba	54
ACSAI ROLAND: A Rákos-patak partján	56
N. TÓTH ANIKÓ: Ajándék Mamukának - a selmeci különös hölgy legendáriumából	57
BEKE SÁRA D.: class of 2021 (2014, 2016, 2020)	65

DEBÜT

VAS MÁTÉ: Ha befejeződik a polgárosodás	67
---	----

KESZTHELYI SOROK

SZÁLINGER BALÁZS: Szalasztó utca hús	68
CSÉBY GÉZA: Szaporodnak az árnyak; Fecskek ülnek...; Phoenix	70
LÁNGI PÉTER: Goldmark Károly; Magyarországi levelek; Kellene az ember	73
NAGY ANTAL RÓBERT: Az emberi létről; Örökség; Zoknija párját; Maszktól a maszkiig; A vonatok nálunk	75
MÜLLER RÓBERT: Egy római kori mérleg Keszthelyről	77

HELYTÖRTÉNET

KULCSÁR BÁLINT: Tamás bátya konyhója Egerszegen – Egy vándorszínész-társulat zalaegerszegi előadás-sorozata 1854-ben	84
---	----

TANULMÁNY, KRITIKA

TOMAJI ATTILA: Önbetakarítás Báthori Csaba–Füleki Gábor: <i>Szó szerint minden I–II.</i> c. kötetéről	98
MOSZA DIÁNA: Önéletmondás Debrecen térképére – Térey János: <i>Boldogh-ház. Kétmalom utca – Egy civis vallomásai</i> c. kötetéről	103
KIS PETRONELLA: Gyermekfejjel felnőni – Regős Mátys: <i>Tiki</i> c. ketéről	106

TÁRSMŰVÉSZETEK

KOSTYÁL LÁSZLÓ: Dorffmaister István születésének 280. évfordulójára	108
PÁNCZÉL PETRA: Kételtyek és kozmetikázatlan önarcképek – Beszélgetés Király-Horváth Hajnalka festőművésszel	116
A. GERGELY ANDRÁS: Világdobolás – ha egyszer főszerep...?	120
TURBULY LILLA: Ideje a nevetésnek – A szombathelyi színház Farsang című előadásáról	123

GÖCSEJI BESTIÁRIUM

JUHÁSZ KRISTÓF: A kustánszegi kanhatyú	127
--	-----

HÍREK	130
-------	-----

SZERZŐINK	132
-----------	-----

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Cséby Géza (Keszthely)
Hóbor Erzsébet (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
Nagygéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
Bence Lajos – munkatárs
Vörös István – munkatárs

Rovatvezetők:

Juhász Tibor – vers
Bene Zoltán – próza
Izsó Zita – műfordítás
Ayhan Gökhan – debüt
Móré Tünde – kritika
Molnár András – helytörténet
Kostyál László – képzőművészet
Turbuly Lilla – színház
Tóth László – zene

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária –
olvasószerkesztő

Online: www.pannontukor.hu

Online-főszerkesztő: Nagygéci Kovács József

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV
Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia és
a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával.



Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg,
Landorhegyi út 21.

Tel: 06/92 951-513

E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága

Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök

Előfizethető csekken vagy számlázással, mely a
szerkesztőség címén igényelhető.

Számlaszám:

Zalavölgye Takarékszövetkezet, Zalaegerszeg
75500258-10809415

Ár

1000 Ft/szám

4500 Ft/év

ISSN 1219-6886 (Nyomtatott)

ISSN 2732-0510 (Online)

Lapterv:

Náspáng Grafika

Nyomdai munkák:

Göcsej Nyomda

8900 Zalaegerszeg,

Bajcsy-Zsilinszky tér 2.

E-mail: info@gocsejnyomda.hu



Király-Horváth Hajnalka: Manó Mesék IV.



Molnár Krisztina Rita

Májusi mondatok

Miért jutott ma eszembe, hogy mennyire gyűlöltem gimnazistaként a kötelező vonulásokat, amikor szedett-vedett munkásór-egyenruhába kellett öltöznünk, hogy a tribün előtt elvonulva valami egészen hamis tablókép statisztái legyünk?

Mióta megszülettek, nem voltam még a három gyerekemtől ennyire és ennyi ideig távol.

Hogy ne forgassam a fejemben egyfolytában a szürreális sebészeti csodát, ahogy valakiből – akit ráadásul épp csak ismerek – kivesszik a szívét, hogy restaurálják, akár egy sérült alkotást, elmentem estefelé a román boltba otthonosabb ízekért, zakuszkáért, torockói sajtért.

Rossz hírek, rossz hírek, rossz hírek.

Éjjel felébredni, beszélni valakihez, aki 1200 km-re a műtétje óta alszik és nem ébred fel napok óta, ébresztgetni fejben kimondott szavakkal – pedig az álmot mindig szent dolognak tartottam, amit nem szabad megzavarni.

Reggel Mina kék cinkét fogott, behozta a házba, de kimentettük a szájából, a madár elrepült, otthon pedig hét vagy nyolc év után először virágozik a kék szerelemvirág.

Görög halleves Sofiáéknál – eddig mennyire ódzkodtam mindig a sápatag, mediterrán hallevesektől, az etalon szegedi halászléhez képest löttynek tűnt mind, de tévedtem, isteni eledel.

A hiábavalóság dicsérete: filléres, antik porcelánvásáron válogatni órákig, kilépni a valóságból, sikerrel összeállítani egy elegáns Bavaria teáskészletet – mikor teázunk mi egyáltalán csészéből? –, pont, mint a nagyiké volt, amit a '30-as években vásároltak leendő háztartásukba, és amit haláluk után gyerekeik érthető okokból elkótyavetyéltek.

Vándorcirkusz járt itt, egy francia család, dinasztia, mindig megnyugtat, amikor beülök a sátorponyva alá a szűk padra, hogy Tyll Ulenspiegel népe még tartja magát.

Az óceáni éghajlat megtanítja az embert örülni mindannak, amit annyira természetesnek veszünk otthon, annak például, hogy egyszerűen süt a nap.

Ayhan Gökhan interjúja Zsófi portréfotójával, ami két éve készült Granadában, Federico García Lorca házának kertjében – erős visszavágódás.

Este az ágyban Nádas-beszélgetéseket hallgatok, megnyugtat a hangja, a fojtott, átgondolt békéje.

Egy nap Darinával – az exmonarchia közös bája.

Tolle lege: „És kirohant a konyhába egy tenyerében maradt pofonnal.” (Bereményi Géza: Magyar Copperfield)

Áradások, folyamatos áradások.

Nem minden halál az élet következménye.

Egy regényről – most Borbély Szilárd Nincstelének – beszélgetni másokkal minden alkalommal felkavaró, közös merülés.

Az ikrek 25. születésnapja – piros, szép nap, fáj, hogy mind a hárman a világ három különböző pontján vagyunk, még nem volt ilyen, és ne is legyen.

Levelezés a Kolozsvári Ünnepi Könyvhétről, talán harmadszorra nem marad el.

A világ legszörnyebb – pedig már a kilencedik, de egyik sem volt hasonló – Covid-tesztje: húsz percig ömlik a könny a bal szememből, a bal dobhártyám, mintha kilukadt volna, éles fájdalom, a bal agyféltekém elzsibbadt, alig tudom folytatni a napot.

Maszkban a londoni metrón egymáshoz dőlve Emmával – tükröződünk az ablaküvegben, mint ha filmet néznék.

Újabb – ezúttal nem fájdalmas – Covid-teszt a Harley Streeten, ide járt Poirot fogorvoshoz, megint a szürreális tartomány.

Emmával főzünk, békés, igazi pünkösdvasárnap, galambok helyett szarkák és egy meghökkent mókus a kiskertben.

Meglepetés: egy jóbarát, Csaba vár a luxemburgi reptéren, addigra már nem sírok, de kint természetesen ömlik az eső és minden zárva, pedig elfogyott a kávé.

Annyira kevés volt ez a két nap Londonban és annyira kellett, mert kilenc hónap távollét után meglátni az embernek a gyereket, pont amennyi idő alatt megszületik – regresszióba esem a bánattól: hülye covid, hülye brexit, hülye törvények, hülye, hülye, hülye világ.

Hamarosan postázzák Az utolsó indiánkönyvet.

Kávé Bárdos Miklóssal a portugál negyedben egy régi kútnál, eső utáni napsütésben.

Online jógaóráim volt – ki hitte ezt? Én nem.

Ha hazaérek egyszer, és felfogom lassan – mert mindig mindent lassan, ami volt –, mivel töltöttem az elmúlt évet, végre folytatom majd a Gombosdoboz írását, de már nem úgy, ahogy elkezdtem, mert nem úgy vagyok én, ahogy voltam, amikor belevágtam.

Charleville, Arthur Rimbaud szülőháza csak 180 km, négy hónapja akarok eljutni ide, de a francia határon eddig nem lehetett átjutni a járvány miatt, de most végre ott álltam az öreg malompadláson, ahová tizenkét éves korában az anyja bezárta, ahol rájött, máshonnan kell nézni, hogy megértse a dolgokat az ember.

Bonnie Parker versei – milyen vékony jég a költészet és a bűn határa –,
„Good-bye and God bless you for asking
But I'll stick out now till the last.”

Király-Horváth Hajnalka: Korlátolt –2019



Szeifert Natália

Június

június 1.

Dolgok, amelyekre nem számíthat: tízemeletes panel negyedik emeletének legkisebb helyiségében félmillió forintos okosvécé.

június 2.

Az, hogy képtelen voltam magamba fojtani a kérdést, hogy „Tanultál te kémiát?”, nemcsak amiatt lehetett, mert tizenöt év után végre eljutottam masszórhöz, és egyáltalán nem voltam alkalmas semmiféle beszélgetésre (mi több, úgy gondolom, egyáltalán nem kell beszélgetni masszórnél, sőt fodrásznál, kozmetikusnál sem, mely helyekre szintén nem járok, többek között talán éppen ezért), hanem amiatt, mert egyszerűen öreg vagyok ehhez, már nem tudom derűsen elviselni a szájakon kiáradó butaságot, elfáradtam hallgatni, becsukni a fülem, becsukni az agyam, azt képzelni, hogy nem vagyok ott, nem hallom, azt mondani magamban, hogy mondja csak, majd abbahagyja, majd rájön, lehet, hogy türelmetlennek lenni a fiatalok előjoga, de nekem mostanra fogyott el, nincs időm kivárni, hogy abbahagyják vagy rájöjjenek.

június 3.

„Kötött ruha horgolt csipkével” – olvasom egy reklámban. És még én tartottam attól, hogy singularitás keletkezik a téridőben, ha összeöntöm a hosszúszemű rizst a kerek szeművel! Hah!

június 4.

Valahogy mindig ez a hónap nekem az, ami másoknak a január, fogadalmak, belekezdések, új bekezdések, nekiveselkedések – csak hogy júniusban már mindenhez késő.

június 5.

Jobb meggyőződéseim ellenére még mindig utcára megyek, ha úgy hívnak.

június 6.

A tüntetés nálunk néma vonulás, erőtlenség, tömeges büntetés.

június 7.

Részt veszek a „semmi csoki 21 napig” kihívásban, ezért ma azt álmodom, hogy véletlenül megeszem egy kockát a mandulából és kezdhetem előlről az egészséget.

június 8.

„Aki nincs itt, az nem tud szólni” – a benti szobában zajló telefonkonferenciából elcsípett mondat a napi filozófia mélység. Magasság.

június 9.

Két író naplóját nyitottam ki azon az oldalon, ahol évekkal (vagy tíz évvel) ezelőtt beszamárfulleztem, ki tudja már, akkor mi fontosat láttam ott, de most kiderült, mindkét naplóbejegyzésben szerepel Kafka. Ez jelent valamit. Vagy nem.

június 10.

Mire észrevettem az ablak előtti szakafészket, már kirepültek. Le vannak szarka.

június 11.

Semmi sem halad, semmivel sem haladok, semmi sem moccan, csak a ventilátor kavarja a meleget.

június 12.

Spiró ma azt mondta, hogy életében látott már hat-nyolc kiváló színházi előadást. Nevettem.

június 13.

Ültünk egy asztalnál, pontosabban három összetolt asztalnál, neveltünk, az újrafelfedezés öröme lebegett a fröccsök, hamutartók, húsos lepények maradékai fölött, közben Macedónia kikapott Ausztriától 3-1-re.

június 14.

Ősszel jövök a kézirattal, mondom, szóval ősszel ledobod ránk az atombombát, mondja erre Kedves Szerkesztőm.

június 15.

Tudunk lenni hatvanötezren sok pénzért egy stadionban, nem tudunk lenni harmincezren ingyen a Kossuth téren, hazafiak.

június 16.

Ezt a szakadt kabátot már nem, azt a pólót sem, a szűk nadrágot sem, ilyen rövid szoknyát én már nem – lomtalanítok – de már tényleg nem? Már ennyi az idő?

június 17.

Fontosnak tartanám sűrűn eszünkbe juttatni, hogy egykor felrobbant csillagok anyagából vagyunk.

június 18.

Az összefogott haját amikor este végre kibontom, és a hajhagymáim hálásan bizseregnek.

június 19.

„Ha valaki beszél, az még nem jelenti azt, hogy ez a valaki ember.” – Bulgakov, Kutjaszív

június 20.

Mitől vagyok olyan biztos benne, hogy a lány, aki a parkban egy egyes és egy kilences alakú lufit lobogtat nem a nagymamája kilencvenegyedik születésnapjára készül?

június 21.

Álmodott-e Einstein a szerelemről és más démonokról?

június 22.

Madárhatározók egymás közt: - Ez egy fiatal törpegém? - Az, de egy öreg hím. - Pedig olyan kicsike. - Ezért hívják törpegémnek.

június 23.

Minden a legnagyobb. Rendben.

június 24.

Tarantino ismét abba hagyja a filmezést.

június 25.

Negyvenkettő.

június 26.

Ma meg is ünnepeltük, a Mérnök ötvenegy lett, arra nem mond semmit a Galaxis útikalauz.

június 27.

Egy ideje az idegesít legjobban, hogy másokat nem idegesítenek azok a dolgok, amelyek engem idegesítenek.

június 28.

A pártpolitika ma benzines fűnyíróval lekaszálta a talpalatnyi virágos rétet. Is.

június 29.

Ebben a hónapban 104 kilométert sétáltam.

június 30.

Egy cipőáruház szezonvégi akciót hirdet. Ma.

Király-Horváth Hajnalka: Manó Mesék II.



Dariusz Tomasz Lebioda

A tiltott városban

Császárom második mellékfeleséged vagyok
aki meleget szerelmet vigaszt adott neked

eljöttem feláldozni életem
ahogy parancsoltad –

de mielőtt felhasítom vénámat
és elúszom a semmibe

szeretném hallani hangodat
megérinteni rózsszín ajkad

szerettelek ahogy szertjük
saját gyermekünket

szerettelek magányomban
és közös révületünkben

megszültem leányodat de
nem akartad megismerni

megszültem fiadat de
nem hitted hogy a tiéd

most amikor az elháríthatatlan
sötét fejedelemség felé kell indulnom

csak egyetlen szót egyetlen
gesztust kérek –

zokszó nélkül távozom
egy jobb világ reménye nélkül

elhervadok akár az orchidea aláhullok
akár fa gallyáról a pinty

most amikor vérem megszínesíti fehér
selyemruhám talán elhiszed

hogy hű voltam
hozzád

a kezdetektől
mindvégig

Tiltott város, 2009

2021/4 PANNONTÜKÖR

Fordította : Cséby Géza

Atomic-léda

Léda Tündareosz felesége a semmi tengerében
fürdőzött és ott látta meg őt aki
füstön ködön és tűzön át is lát átváltozott
hattyúvá és bírtokba vette meztelenségét madárlényéhez
hú Léda a part arany homokjába két
tojást rakott

leszállt az éj kitárult ajtaja a nappalnak egyszer
mégegyszer és megint

s midőn a hajnal eljött és megszólalt a fekete és kék
szirének törékeny éneke az egyik igazgyöngyből
megszületett Kasztor és Pollux

a másik égni kezdett s a tűzből könnyedén akár
egy pihetoll egy befejező hattyúdal kilépett

Helené

a forró levegőben árnyéka remegett úgy tűnt
meztelen teste oly könnyedén libben mint a láthatár
szélén úszó halászcsónakok vitorlái

Fordította : Cséby Géza

Január 23 • figueras • salvadore dali

I.

A kentaurok már nem fújnak lángot az óra nyúlós számlapja
lefolyik a zsonglőr ráncszabdalta arcáról kifut
az örült vonat Perpignonba csörömpölnek a vörös kitérővágányok
a fakuló feketeség távoli lámpája villog egyre csak vonulnak
a római légiók a mórok hada és összegyűlnek
Tetuan közelében búsan remegnek a sírás ezüst harangjának
feszes hanghullámai sókristályokká változnak és a vér
girlandjaivá explodálnak a Rafael által festett arcok
az atommagban forradalom zajlik s nem marad más mint
a keresztre feszített a kabóca-szárnyak zizegésének emléke és
Voltaire elillanó mellszobra

2.

a papnak holtteste fölé hajol
az asszony

oltárról levett arany textíliákba öltözött petyhüdt
bőrbe illatos szőlő-és rózsaoajat dörzsöl

letörli zavaros könnyeit arcára levendula virágot
kékkonkolyt és jácintokat szór

nem sír nem tördeli kezét
ott csillog

az égen

3.

lassan távolodik a menet elefántok rovarlábakon
megvadult trójai ló meztelen nők és a lila hajnal
alig látható angyala meddig vezetnek a sziklák közti
ösvények kik laknak a felhők határán épült városokban
ki épít hibás hidakat és a semmibe vesző falakat ki
suttogja halj meg tűnj el ki keres arany gyöngyöket
a rongyolódott térben –

az örökkévalóság mécsesében elalszik
az éj feketéje

kialszik a por keserűje – már nincs meg
az emmauszi út

csak a fekete koporsó
fényes tubája létezik

és a hárfa lilaszín
sóhaja

1989

Fordította : Cséby Géza

Einstein halála

1955. április tizenhetedikén Rozsel Alberta nővér észrevette hogy az alvó Einstein mily nehezen lélegzik – amikor elindult az ajtó felé meghallotta hogy a fizikus németül elrebegett pár szót de a nővér nem értette a szavakat huszonöt perccel múlt éjjel két óra és Einstein már nem élt

soha senki nem tudja meg melyek voltak az utolsó szavak amiket elsuttogott soha nem tudja meg senki hogy velük a világot akarta-e megváltani vagy elátkozni

talán mint Jézus mondotta szomjazom és várt az ecetbe mártott szivacsra talán azt kérte adják oda hegedűjét hogy eljátszhassa kedvelt Bach kantátáját

talán Istent kérte a megbocsátásra és Prométeusz bűnének eltörlésére talán kétségbe vonta az $e=mc^2$ mágiáját és azt a képletet kereste amelybe bezárható az élet és a halál

soha senki nem tudja meg mik voltak utolsó szavai

soha senki nem tudja meg hogy Einstein miért nem váltotta meg a világot

Fordította : Cséby Géza

Sona Van

Más ez a tél

Az idén más ez a tél
úgy tűnik
nem esik a hó
hanem a járda felett
keringőz

egyenruhában
a fák
az aszfalt
az épületek és az emberek
egyformán öltözöttek

úgy tűnik
e napon mintha
soha semmit
el nem veszítettünk volna
és
valamennyi
elmúlt
szerelmed
ott szunnyadna
a hó
dunnája
alatt

holnapra itt a tavasz

elmúlt szerelmeim
kék sapkájukban
lassan tolják
a földnek testét
és
együtt
libbennek fel –
egymástól függetlenül
párhuzamosan

semmi sincs elveszve
csupán... a hó
takarta el
egy rövid időre

Fordította : Cséhy Géza

Bujócska – Isten kedvelt játéka

Először
Istent
keresem
gyermekkorom
fadobozában
de...
nem
találom

később
elmúlt
szerelmeim
levelei
közt
amiket
a látszat szerint
egykor váltottunk

ám
ott sem
találom
meg... ŐT

múltamban
keresem
Istent
Ő
pedig
múltam
ellenkező
irányából
érkezik
naponta többször
rátalálok
majd elvesztem
ismét

most
rajtam a sor
Istenem
húnyd le szemed
hogyan elrejtőzhessek

mondom...

a bujócska
Isten kedvelt játéka
továbbra is tart

csend legyen... Ő jön

Ha már nem leszek
és kezdeddel
magadhoz akarsz ölelni
oltsd el a villanyt
és lehúnyt szemmel
kezdj el forogni addig
amíg össze nem gabalyodnak
fáradt lábaid

akkor...
figyelj
és meghallod
a csend énekében
saját szavaid
„nélküled nem vagyok”
ha valóban
hittél
e szavakban
eltűnsz
és messze úszik el
a gyengéd csók
akkor
nyílik a függöny
s a fény
újra bevilágítja
találkozásunkat...

Szeretem
távollétedet
megmenekít
a magányosságtól...
mely kísérom mindörökre

szeretem még
távolléted
csöndjét is
azt
amely jele
a megvesztegethetetlen
egyetértésnek

távolléted
oly jó
oly gondoskodó

hogy a sötétben
is nyugtalanít

ha megúnom
engedelmes
jelenlétedet
vagy
vagyakozom a magány után

megfogom
távollétedben kezéd
és együtt
megyünk ki az utcára
téged keresni

Fordította : Cséby Géza



Király-Horváth Hajnalka: Aranyvackor-pályázat

Piotr Bagiński
Búcsú apámtól

Pozegnanie ojca

Nem voltam ott a temetésén. Nem szerette a temetéseket,
én pedig az évek múlásával egyre inkább hasonlítok hozzá.
Nem láthattam hát a lovat, amelyik odalépett
a kerítés mellé, ahová apámat temették,
valószínűleg azért, mert apám még verseket sem olvasott,
ezt anyjától örökölte, aki még verseket sem olvasott,
és apjától, aki hasonlóképpen még verseket sem olvasott;
ráadásul szárnykezdeményei sem voltak.
Nem hallottam a búcsúbeszédet amit unokája
mondott, aki a fiam, aki bíró.
Állítólag a beszéd nem hasonlított az ítéletek szokványos indoklásához.
Minden bizonnyal azért, mert a profik
sohasem keverik össze hivatali- és magánügyeiket.
Apám nem hitt Istenben, talán épp azért, mert nem olvasott verseket,
de olvasta Darwint, de Ville-t, a Larousse-szótárt
és az Állami Állatorvosi Könyvkiadó köteteit.
Nem hitt a csodákban, bár sikeresen
vezetett le egy szülést a konyhaasztalon
és sikeresen varrta vissza egy bizonyos górál
saját menyegzőjéről tenyerében elhozott fülét.
Nem hitt a gyógyulásban, ennek ellenére
kezelésekre járt gyógyfürdőkhöz.
Apám nem hitt Istenben, de rendszeresen járt templomba,
nem hitt a kommunizmusban, de ott volt a felvonulásokon,
fenntartásai voltak a kapitalizmussal és a Szabad Európát hallgatta.
Nem hitt abban, hogy sokáig él.
Amikor kilencven éves lett elhatározta, megbizonyosodik
Isten létezéséről.
Minden bizonnyal a csodálkozás miatt,
távozott szélesre nyitott szájjal.
Én az évek múlásával egyre inkább hasonlítok hozzá,
talán épp ezért kételkedem Isten nem-létében,
bár a keresztények Istenében nem hiszek,
hiszek a „Mi Atyánk”-ban.

Fordította : Cséby Géza

Kovács Edward

Don de soi

Nem tudni, ki mondja ezt, de aki beszél, már nem önmaga.

Csak kiegészítés, a légüres terek kitöltése, a hangképző szervek motorikussága, ugyanannak másképp történő megisméltése.

A beszéd így már mindig is az önösség tagadása, egy kéretlen és kérlelhetetlen eltávolítás. Másképp szólva, a beszéd már azelőtt megvon minket önmagunktól, hogy megalkotná azt, amitől megfoszthatna. Nem több tehát egy teremő megvonásnál, egy ősrégi különbségtévés szakadatlan létrehívásánál.

Ezért az ember sem lehet más, csak üres amfora, a várakozás nyitott helye, a figyelem és közvetítés sűrűsödő intenzitása.

Órákulum, ahogy a görögök hitték, melyből az isten beszél.

A beszéd, ez az önfelszámoló nyomhagyás pedig maga a kiüresítés gyakorlata, a folytonos átmenetek fel- és kifakadása,

mely a via negativa adományát kínálja fel. Így aki szól, az mindig a lehetetlen tapasztalatával szól, az mindig részesedik,

fel- és túltöltődik a transzcendencia kiáramlásával. A beszéd csak a szüntelen mormolás meghallásra váró híradása,

ezzel fordít minket a csend felé, ráébreszt a mindentudó hallgatásra.

Ez az említett csend nem egyszerűen a beszéd hiánya, nem egy viszonyított, hanem egy önmagában való csend, tiszta abszencia,

mely hiányának teljességével teszi magát hozzáférhetővé, a felkínált térrel, mely mindig fel- és kitölthető. A beszéd

az Ősegy testének szétmarcangolása, amikor törmelékek szóródnak szét, bennük az újjászületés folyton megerősítésre váró ígéretével. És kiszakad magára záródó hallgatásából.

Fájdalmas rezgéshullám, földrétegek lomha tektonikája. Hiába a megőrzés féltő próbálkozásai, hiába az emlékmű látszólagos

időtállósága, aki beszél, annak nincs maradása,

bár óhatatlanul nyomot hagy, de ez a nyom önmagát számolja fel, mert leválik attól, akin keresztül kimondatott. Illékony,

és amint elszakadt a léttől, vissza is adja magát annak.

A létnek, mely egy eredet nélküli forrás, sziklarepedésekből

felfakadó szivárgás, búvópatak, mely lassan őrli kifürkészhetetlen járatait, hogy csörgedezésével jelezzen, hogy eltévedt utazók,

mint óvatlan szarvasok, csillapítsák szomjúságuk hűvös vizével.

Gondolata nem teszi elgondolhatóvá

Bár kétségtelenül csábító az az antik görög bölcsleletből ránk maradt tanítás, miszerint amíg létezőnk, addig nincs jelen, amikor pedig megérkezik, mi nem vagyunk többé, mégis minden elragadtatás ellenére, óvatosságra kell intenünk magunk. Hiszen az említett megérkezés semmiképp nem jelent lezárulást, egy végpont elérését, vagy épp egy állapot beállítását, melyről bárki tanúságot tehetne. Ebben a tárgykörben éppen a tanúsíthatóság hiánya követeli meg a megérkezéstről való beszéd kontesztációját, kisiklását, elodázását.

Azt a felfüggesztést, határozottabban szólva tilalmazást, amely rámutat arra, hogy aminek nincs jelene, azt sem tagadni, sem pedig állítani nem lehet. Végső soron pedig arra, hogy amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell. Nincs megérkezés, csak egy majdani eljövétel ígérete, a felfoghatatlan folyamatos közeledése és a lehetőség közelsége. Aki pedig mindennek ellenére is megkísérli a hitelesség és igazság jegyében artikulált megnyilatkozást, ha nem is feleslegesen, de bizonyára tévesen jár el.

Ugyanis nem véletlen, hogy a megértés geometriai modellje a kör, melyből arra következtethetünk, hogy minden megértés csak egy eredet nélküli újraértés lehet, valamint egy olyan önmagába és önmagára záródás, mely a tanúságtevő egyént a bennfoglalás kitörhetetlenségébe taszítja.

Az immanencia ilyen szélsőséges elgondolása azzal a megelőzőttség-tapasztalattal szembesít, hogy fennálló pozíciónkból valójában nincs kiszakadási lehetőség, nem nyilatkozhatunk érvényesen a traszcendenciáról, mert a regressio ad absurdum momentuma visszahajlik önmagára, visszaírja magát az említett előzetességbe. Vagyis a kívüliség feltételezése is csak a bennfoglalás eredménye, mely megteremti annak illuzórikusságát.

Ugyanakkor ez a beláthatatlan mélységű úr ott tátong minden koponyában, hogy mint a misterium tremendum adománya, megfejtésre váró kriptogramma, biztosítsa és élénk tárja a nyitottság meg-megnyíló eseményhorizontjait. Fekete lyuk, mely kitölthetlenségének mérhetetlen tömegvonzásával magához rántja és elnyeli a könnyelmű képzelgések égitesteit.

Molnár Imre

Aki nincs

Történetem főszereplője nem létezik. Nem úgy értem, hogy kitalált személy, aki csak a mesében belül él, az én hősöm még ott se létezik. Nemszemély, ahogy Orwell mondaná, de Orwell művében a nemszemélyek valaha éltek, csak a hatalom minősítette őket nemszeméllyé. Az én hősöm azonban valódi nemszemély, aki nincs, sose volt és soha nem is lesz, se a valóságban, se az írásomon belül.

Könnyen belátható, hogy ilyen nem létező emberből nem csak egy van, hanem sok, egyenesen végtelen. Nézzük ugyanis a következőt. Áll a falnál egy ember? Nem? Akkor ott van valaki, aki nincs. És mellette áll valaki? Nem? Akkor ott is van valaki, aki nincs. És ezt a végtelenségig lehet folytatni. Hősömet egyébként Kovács Jánosnak hívják. Illetve persze, minthogy ő nem létezik, ezért nem is hívják Kovács Jánosnak. Mondjuk, úgy hívnák, ha létezne. Emellett 180 cm magas, Budapesten lakik és szereti Mozartot. Akarom mondani, minthogy Jánosunk nem létezik, ezért nincs magassága, sehol sem lakik és a legkevésbé sem szereti Mozartot. De ezen tulajdonságok jellemeznék, ha létezne.

De ez most már kezd unalmas lenni. János minden tulajdonsága és cselekedete után hozzá kell tennem: „Ilyen lenne, ha lenne János, de nincs, ezért...” Mi lenne, ha ezentúl csak írnám a történetet, a Kedves Olvasó pedig magától hozzátenné ezt a feltételes módot? Így mindjárt könnyebb lesz az írás.

Szóval Jánosunk egy tavaszi reggel pesti lakásában ült és töprengett. „Én nem létezem, ez kétségtelen. Bármennyire is szeretnék lenni, nem vagyok”. És ettől a felfedezéstől nagyon szomorú lett. Majd arra gondolt: „Minthogy nem létezem, ezért szomorú sem vagyok saját nem létezésem miatt. Hogy is lehetne szomorú, aki nincs?” Ettől a felismeréstől, hogy neki még csak szomorúnak sem szabad lennie, felment benne a pumpa és dühösen azt mondta: „Ebből elég!” Majd kiadta az ukázt: „Lennem kell! Ha fene fenét is eszik, el kell érnem, hogy létező emberré váljak! Milyen szép is lenne! Rendesen élnék, talán érdekes munkám lenne, meg szép feleségem és gyerekeim! És száguldozhatnék a kocsimmal!” De János hamar kizökkent a fantáziálásból. Töprengeni kezdett.

„Vajon hogyan lehetne ezt megoldani? Ki tudna segíteni nekem? A világ ugyan a semmiből keletkezett, de az már nagyon rég volt. A fizikusok foglalkoznak a témával, de nem tudják, hogy történt a dolog. És különben is, ők olyan kockák. Na, jó. Akkor mondjuk keresek egy varázslót. Ők a varázslataik által csodát tesznek, talán tudnak semmiből teremteni, így engem is létezővé tenni.” János véletlen tudta, hogy a Gozdsu udvarban lakik egy afrikai varázsló. Gondolta elmegy hozzá. Szerencsére a metróért és a villamosért nem kellett fizetnie. Ott azért még nem tartunk, hogy a BKK ellenőrök jegyet kérjenek olyanoktól, akik nem is léteznek. Ennyi előnye hát van a dolognak.

János hamar odaért. Bekopogott. Egy feketebőrű, merész ruhába öltözött férfi nyitott ajtó.

- Üdvözlöm! Mit óhajt?
- Tudja, az a helyzet, hogy én nem létezem.
- Az bizony kínos.
- De nagyon szeretnék lenni!
- Persze, érthető.
- Tudna segíteni nekem?
- Azt hiszem, tudok. De sokba fog kerülni.
- Dehát egy nem létező embernek honnan lenne pénze? – keseredett el János. – A legtöbbször még olyanoknak sincs, akik vannak, nemhogy nekem!
- Persze, értem. Megbízom magában. Majd kifizet, ha létezni fog – azzal hátrament a szobába, ahonnan kisvártatva egy dobozzal és egy papírlappal jött elő.

– Ezekre szüksége lesz. De sajnos másra is. Ugyanis nemlétező emberből csakik úgy lehet létező, ha valakitől elveszi, és magáévá teszi az életét.

– Szóval ölni kell?

– Úgy van.

– A gyilkosság előtt szórja a kiszemelt áldozatra a port, olvassa föl a papíron lévő varázsigét, majd szúrja le. Onnantól fogva ön lesz.

János szomorúan hagyta ott a varázslót. Alapjában véve szelíd, emberszerető személyiség volt, nem szívesen gondolt arra, ami rá várt. Meg az áldozatára. Rövid töprengés után mégis úgy döntött, belevág a dologba. Ennyire szeretett volna lenni. Kiszemelt az utcán egy ellenszenvesnek tűnő férfit. „Ez úgy néz ki, hogy magányos, zárkózott, fukar, rosszindulatú ember. Senkinek se fog hiányozni”.

Nagyot fújtatott, azzal rászórta a kiszemelt személyre a port, elmormolta a varázsigét, felemelte a kést....

De várjunk egy kicsit! János nem is létezik! Így ma reggel nem határozhatott el semmit, nem járhatott a varázslónál, nem kaphatott tőle port és a papírt, és eszébe se juthatott leszúrni az áldozatot. Semmi nem történt meg. Felejtsek is el az egészet.



Kírály-Horváth Hajnalka: Reggel – 2020

Áfra János

Szétszerelt album

Fehér szegfű takarja
mellkasod, hátadon
apánk fekete zárvénya.
Fátyollal keretezett,
erőtlen tekintetében
az áldozatok bizakodása.

Várnak rád a fák, anyánk,
várnak rád a kövek,
még várnak rád a fák.

*

Mögötted az új ház ablaka,
melletted a fóliázott csap
csonkja, előtted egy lezárt
szennyvízakna. Fáradt arc,
rövid haj, növekvő terhed
tornyosul fehér ruha alatt,
a felkavart semmi rugdalása,
mindkét lábad beledagad.

Várnak rád a fák, anyánk,
várnak rád a kövek,
még várnak rád a fák.

*

Itt fölé hajolsz, aki szült,
arcodon mosoly, az övén
irgalom, hisz engem tart
el magától, ami majd jön,
arra emlékezteti szagom.
A villanó gépre mered,
szerető mozdulattal nyúlsz
át rajta, vakít a nap, és én
eltakarom szemem sírva.

Várnak rád a fák, anyánk,
várnak rád a kövek,
még várnak rád a fák.

*

Meztelen vagyok, anyám,
guggolsz mellettem az utcán,
és csak nevetek, szandál,
fehér zokni, fehér fűrtbe nyúló,
hamvas bőrt érintő kezek.
Dauerolt hajad alatt kerek
fülbevaló libeg, indián nyak-
lánc és ruha, de én máson nevetek,
ezt a hangot kéne visszaidézni.

Várnak rád a fák, anyánk,
várnak rád a kövek,
még várnak rád a fák.

*

Állunk a lezárt aknán,
a falat itt már fenyők takarják,
széttárom karjaim, mintha
valami éppen följük emelne,
itt még ott állsz mögöttem
és tartod a testem, vissza-
tartod, vagy pont te lennél,
aki megemel, hát ilyen a lég:
ami magába von, az leránt,
és csak az lendít túl
a dermedt kábulationon,
ami távolra taszít.

Várnak rád a fák, anyánk,
várnak rád a kövek,
még várnak rád a fák.

*

Van egy kép, valahol kell,
legyen, amin az árnyékszék
mellett nevetsz, kezdedben
egy tyúkkal, befont hajad
összeér androgün melleden.
Csodállak, te ártatlan kislány,
akit sohasem ismerhettem,
akit nem látott egyik én sem,
most mégis itt kopogtatsz
egy szigorú homlokon.



Kírály-Horváth Hajnalka: Illusztrációk Rozsnyói Ferenc: Antracit éjjelek című verseskötetéhez –2016

Benedek Szabolcs

Milyen borítékot kaptál?

(Részlet az *Ez nem Amerika* című, készülő regényből)

A szerkesztőt eddig személyesen nem, de hírből és látásból ismerte Árpád. Gyakran látta vézna, imbolygó alakját az egyetem folyosóján, ahogy a falhoz tapadva sietős léptekkel oson, arcán megmagyarázhatatlan félelem, tekintete a szemüveg vastag lencségi mögött ide-oda verdes. Rendszerint dossziét cipelt a hóna alatt, Árpád úgy sejtette, kéziratokkal. A folyóiratot a megyei tanács és a pártbizottság közösen adták ki, ugyanakkor a szerkesztőség minden tagja az egyetemen dolgozott, az is nyílt titok volt, hogy ott rakják össze a lapot az egyik tanszéki szobában. Igaz, van az impresszumban egy cím, amely egy szerkesztőségi szobát jelöl a tanács kulturális osztályán, de ott igazából nincs senki, legföljebb néha egy úgynevezett előadónő, aki nemigen tud semmiről. Az a feladata, hogy legépelje és postára adja a folyóirat leveleit.

– Már ha küldenek egyáltalán – jegyezte a egy Sándor nevű fiú, aki Árpáddal egy évfolyamra járt, ugyanakkor már talán ő maga se tudta, hogy a többszöri évisméltések miatt mióta koptatja az egyetem padjait. Idősebb volt náluk, és máshogy is nézett ki: nem viselt se szemüveget, se zakót, helyette télen-nyáron magasnyakú pulóver volt rajta, és a haját is megnövesztette, akár a beatnikék.

– Küldenek – mondta a Kati nevű lány, és mélyet szívott a cigarettájából. – Nekem válaszoltak. Igaz, pár hónappal később. Mondjuk eleve csak sokára kaptam meg, mert anyámék címét adtam meg, nem a kolecsét.

– Miért azt? – kérdezte Árpád, miközben őszinte érdeklődéssel fordult a Kata nevű lány garbóba bújtatott mellei felé.

– Nem akartam, hogy a kolecsban ezen csámcsogjanak. Érted, meglátják a fejléces borítékot... Rögtön híre megy, hogy verseket írok.

– Talán szégyelled?

– Nem szégyellem, de nem is akartam nagydobra verni. Arra gondoltam, ha megjelennek a folyóiratban, akkor majd kiderül.

– Milyen borítékot kaptál? – szólt közbe Sándor.

Kati bólintott, jelezvén, hogy érti a kérdést.

– Sajnos vastagot. Úgyhogy jobb is, hogy nem látta itt senki. Legközelebb nem postán küldöm, hanem odaadom nekik. Csak még írni akarok párat.

– Ez mikor volt?

– Régen. Még elsőéves voltam. Most már ismerem őket személyesen.

Árpád bólogatott. Tudta, hogy a másik kettő miről beszél. A vastag boríték azt jelenti, hogy a folyóirat nem fogadta el közlésre a beküldött írást, a szerkesztőség mellékelten visszajuttatja a cigarettaszagú kéziratot. A vékony boríték jelenti a jó hírt. Abban csupán egy pársoros gépelt levél lapul, miszerint a küldemény megnyerte a szerkesztők tetszését, az anyag rövidesen megjelenik a folyóirat valamelyik számában, addig türelmet kérnek, illetve örömmel látnak majd még hasonló kéziratokat a szerzőtől. A valamelyik szám több hónappal későbbit jelent, fél évet minimum, de az öröm akkor is jogos: a rangos, országosan jegyzett folyóirat leközi, az ember költőnek vagy írónak érezheti magát.

Mindezt másoktól tudták, egyelőre, legalábbis reményeik szerint. Megjelenésekről, elismertségről és díjakról álmództak. Arról, hogy végre nemcsak egymás olvasói lehetnek, hanem közönségük lesz, ünneplő közönségük. Őket nem a vizsgák, a szigorlatok, a szemináriumok és a jegyzetek érdekelték. Nem elégedtek meg azzal, ha jó jegy került a leckeönyvbe, vagy befejeződött a vizsgaidőszak. Többre vágytak. Csupa olyasmire, amit nemcsak egymásnak, de maguknak se szívesen mondtak volna ki. Attól tartottak, elrettennek, ha szembesülnek az álmaikkal.

– Ott van – mutatta szinte egyszerre Kata és Sándor.

Árpád ismerte ezt a fejet. Bár eddig úgy alakult, hogy egyik általa oktatott tantárgy se szerepelt a leckekönyvében, ez idővel, valamelyik felső évfolyamon bizonyára változni fog. A nevét pedig természetesen sokszor hallotta, nem csupán az egyetemmel kapcsolatban, hanem a megostromolni vágyott irodalmi világból is. Amennyire rettegetek tőle, legalább annyira tisztelték.

– Szerintetek már elolvasta?

– Mikor adtad oda?

– Négy hete. De nem neki adtam. Akkor össze bírtam volna kapcsolni a nevet és az arcot. A tanszéki titkárnőnek adtam oda, aki megígérte, hogy beteszi a fakkjába.

– Négy hete – Kata a homlokát ráncolta. Ilyenkor néhány pillanatra elveszíteni látszott tanáros külsejét, és úgy nézett ki, mint egy gondterhelt, az élet fájdalmait és a világ minden ostobaságát mélyen átérző művész. Árpád az efféle pillanatokban szokta úgy érezni, hogy egyszer még bele-szerethet Katába. – Az szerintem már elég hosszú idő ahhoz, hogy bele tudott nézni.

Árpád még egy megerősítő pillantás reményében Sándorra nézett, aki ugyancsak bólintott.

– Megvárunk itt.

– És ha sokáig tart?

Kata vállat vont.

– Nekem nincs semmi más dolgom.

– Nekem sincs – mondta Sándor is.

Árpád szerette volna, ha Sándornak lenne, ám ennek most nem adott hangot. Bekopogott a tanszéki titkárság ajtaján, benyitott, és kissé hebegve elmondta a titkárnőnek, hogy kit keres.

– Odabent van – mutatott a belső szoba irányába amaz, anélkül, hogy fölnézett volna a gépe-lésből. – De javításokkal kapcsolatban már nem fogad jelentkezést.

Árpád magyarázkodni akart, hogy más ügyben zavarná a tanár urat, aztán látta, hogy a titkárnő csak okádja magából a bagófüstöt, egyébként nem foglalkozik vele, úgyhogy tovább ment a belső szoba felé.

A tanár úr az íróasztal mögött állt. Bizonyára még nem volt ideje az érkezése óta leülni, vagy az is lehet, hogy nem is akart, mivel görnyedt testtartással, az asztallapra szinte teljesen ráhajolva néhány kiterített, sűrűn telegépelte papír tartalmát böngészgette. Erősen rövidlátó lehetett, hogy a szódásüveg vastagságú lencsék ellenére is ehhez a módszerhez kellett folyamodnia. Vagy talán keresett valamit a maga elé terített szövegben? Árpád a küszöbről nem tudta eldönteni, hogy évfolyamdolgozat, vagy esetleg egy nagyszabású, modern próza képezi-e a tanár úr számára a vizsgálat tárgyát. Mindenesetre megköszönrülte a torkát, amire a tanár úr kiegyenesedett, és olyan rémülten nézett Árpádra, mintha legalábbis kísértetet látna.

– Mit akar, kérem?

– A tanár úrhoz jöttem – válaszolta Árpád, kicsit megilletődve önnön rémisztő mivoltáról.

– Meghagytam, kérem, hogy nem fogadok el több jelentkezést a javításokra. Lejárt a határidő. Azt hiszem, még így is elég türelmes voltam.

– Nem a javítás ügyében jöttem. Pár héttel ezelőtt itt hagytam néhány verset... És most érdeklődnék, volt-e már ideje a tanár úrnak elolvasni...

– Hát, kérem, éppen ilyenkor... Mindegy, mindegy, maguknak mindig minden olyan sürgős... De hát mi a neve?

Árpád megmondta.

A tanár úr egyetlen bűvös mozdulattal összerántotta a szétdobált papírlapokat, az asztal szé-lére tolt, majd sietős léptekkel a szoba túlsó végéhez ment, ahonnét elhozott egy vastagabb és egy vékonyabb dossziét. Utóbbi Árpád fölismerni vélte, legalábbis úgy rémlett, hogy ugyanaz, amelyiket a tanár úr a hóna alá szokott szorítani a folyosón. Most mindkét dossziét letette az asztalra. Előbb a vékonyabban lévő papírlapokat futotta át, majd becsukta azt a dossziét, és elővette a másikat.

– Hát nézze, kérem, itt is vannak. Olvastam őket, most már emlékszem is. Nem voltam jó véle-ménnyel róluk. Afféle diákköri próbálkozásnak éreztem őket, ami egy folyóirathoz nagyon kevés.

Intett, hogy jöjjön közelebb, és az íróasztal fölött átnyújtotta a mostanára erősen meggyűrő-

dött írólapokat, amelyekre Árpád néhány héttel korábban hatalmas műgonddal, a félreütések és hibák elkerülésére minden idegszálával figyelve a legújabb verseit gépelte, miközben rendre szóváltásba keveredett azokkal, akik szintén a kollégiumnak a hallgatóság számára fenntartott egyetlen írógépére vártak.

– Fekete, fekete, fekete... Mindnyájan olvastunk Babitsot. És nemcsak azért, mert benne van a tananyagban. De amennyiben maga még netán valamiféle társadalomkritikát is akarna megfogalmazni, ami mondjuk a maga életkorában érthető, akkor se szólal meg benne a lírai én. Ezek itt egymás után helyezett, rímelő sorok. Azt látom, hogy a verstanhoz nagyjából ért. Megtanulta a könyvekből. Próbálkozik képek összegereblyezésével is. De ettől ez még nem lesz vers. Olvassa el még egyszer Babitsot, és nézze meg, ő mit kezdett a fekete országgal.

A többi papír tiszta volt, akár a szűz hó. Azokra a szerkesztő nem írt semmit. Úgy látszik, megelégedett a „fekete” melléknevet sűrűn emlegető költemény tanulmányozásával. Árpád arra gondolt, hogy megmondhatná a tanár úrnak, hogy amikor ezt a verset írta, eszébe se jutott Babits. Aztán úgy volt vele, fölösleges magyarázkodnia. A versek fölött megszületett az ítélet. A vastagabb dossziéba kerültek, aminek a fedele jóval tisztább volt, mint a vékonyé. Azt nem vitte sehova magával a tanár úr.

– Köszönöm – mondta rekedten.

Amaz biccentett, és ismét az asztal végébe áttolt gépelt papírokhoz nyúlt, jelezvén, hogy most már azokkal óhajt foglalatostkodni.

– Esetleg, ha lesznek még, megmutathatnám őket...?

A tanár úr nem válaszolt és nem is nézett rá.

Árpád kihátrált. Mielőtt a titkári szobából is kilépett volna, a verseit tartalmazó írólapokat gondosan összehajtogatta, és zakója belső zsebébe csúsztatta.

– Na, mi van? – kérdezte szinte egyszerre Kata és Sándor.

– Alapvetően tetszettek neki – Árpád remélte, hogy közben nem vörösödött el. – Viszont most van elég sok anyaguk. Nem tudja, melyik számba tehetné bele, úgyhogy inkább visszaadja őket. Majd később, ha írok még...

Az utolsó szavaknál makogni kezdett. Saját maga is szánalmasnak érezte, amit mondott. A legszívesebben kisírta volna magát Kata vállain. Az se baj, ha az arca közben a lány valamelyik keblére tapad.

– Velem is ezt csinálta – törte meg Sándor végtelennek tűnő másodpercek után a csöndet.

– Szerintem el se olvasta a novelláimat rendesen. Legföljebb az elsőt, amelyik legfelül volt. Olyanokat mondott, hogy nem érzi a novellákból érkező ízeket és szagokat. Majdnem mondtam neki, hogy akkor méltóztassék kifújni az orrát, szerkesztő elvtárs... Menjenek a picsába. Azt hiszik, övék a világ, és nem hajlandók senkit beengedni. Féltik a pozícióikat. Ez a vén szaros is mióta benne van már a szerkesztőségben? Két kézzel kapaszkodik a székébe, mintha valami atyaúristen lenne. Pedig képtelen volna akárcsak egy iskolai fogalmazást is megírni.

Sándor megrázta a fejét, amitől hosszú fürtjei szanaszét repkedtek, és most végképp úgy nézett ki, akár egy beatzenész a Magyar Ifjúság egyik elmosódott fotóján.

Az egyetemről továbbmentek a néhány utcával arrébb lévő, a piactér sarkán lévő söröző és italbolt felé. A bejárat előtt Sándornak eszébe jutott, hogy másnapra be kell adnia valamit, amihez még hozzá se kezdett, úgyhogy elköszönt. Árpád ezt megnyugvással vette tudomásul – nem mintha baja lett volna Sándorral, kedvelte ezt a fejet, csak éppen a garbón keresztül is észlelhető volt, hogy Kata modern lány, aki nem visel melltartót, és ez nagyban felcsigázta mind a képzeletét, mind az érzékeit –, majd mintha védelmezni akarná a kocsmában gyülekező és a városba piacozás címén bemotorozó téeszparasztoktól, átkarolta évfolyamtársnője vállát.

Az idő gyorsan szaladt, még úgy is, hogy Kata és Árpád a ragacsos és billegő asztal, valamint egy megfelezett Kőbányai fölött, a téeszparasztok figyelő tekintete előtt csókolóztak egy sort. Közben Árpád elzokoghatta, hogy a tanár úr szart a verseire, csupán egyet olvasott el, és az alapján hozott megsemmisítő ítéletet. Kata megértően simogatta a fejét. Ezután kézen fogva elsétáltak a kollégiumba. Kata előrement, és a női szárnyba belépve megnézte, hogy az ő szobájában mi a helyzet. A szobatársai sajnos odahaza voltak. Ekkor Árpád nézte meg, hogy a férfiszarnyban

tiszta-e a levegő. Ő már szerencsével járt. A szobatársai házon kívül tartózkodtak, és hogy egy ideig még ne is jöjjenek be, Árpád a kollégista hagyományoknak megfelelően a bezárt szobaajtó előtt hagyta a cipőit.

Miután Kata levetkőzött, Árpádot két dolog lepte meg. Az egyik, hogy a mellek szabadon engedve nem is tűntek olyan hatalmasnak. A másik, hogy a lányból meglehetősen izzadságszag áradt. Miután beléhatolt, Árpád igyekezett úgy helyezkedni, hogy ne kerüljön Kata hónaljához közel. Ez elég kiábrándító volt, de szerencsére a merevedésére nem hatott ártalmasan, sikerült is pár perc elteltével elélveznie. Hogy Kata mire jutott, arról fogalma se volt, nem volt még annyi tapasztalata, hogy ezt föl bírja mérni, a lány meg semmilyen jelét nem mutatta se örömmek, se neheztelésnek. Különben is, megvolt az indok a sietségre, a szobatársak bármikor visszajöhettek, és nem szerettek volna a folyosón ácsorogni. Így aztán pár perccel később ismét ruhában voltak. Árpád fölkattintotta a villanyt, kinyitotta az ablakot, majd visszaültek az ágyra és cigarettára gyújtottak.

– Ismered a Bélát? – kérdezte Kata.

– Miféle Bélát? – kérdezett vissza Árpád.

– Aki az egyetemi lapot csinálja. Igazából nem csak ő csinálja, de elég nagy beleszólása van, hogy mi legyen benne.

Árpádnak eszébe jutott, hogy tényleg, van olyan is, hogy egyetemi lap. Egyáltalán nem úgy nézett ki, mint egy folyóirat, sokkal inkább, mint a megyei napilap, csak éppen kisebb annál, négy oldalból, egyetlen, hosszában félbehajtott lapból állt. A Kommunista Ifjúsági Szövetség egyetemi szervezete adta ki, a hallgatók leginkább arra használták, hogy miután kiröhögtek magukat, abba csomagolták az otthonról kapott kolbászt, szalonnát és tepertőt.

– Nem ismerem.

– Ha akarsz, odaadom neki a verseidet.

– Az enyémetek?

– Igen.

– És a tieidet?

– Azokat nem.

– De miért nem?

A lány vállat vont, jelezvén, hogy erre nem óhajt válaszolni.

– Honnan ismered amúgy?

– Találkoztunk párszor. Nos, odaadjam neki vagy sem? Ha beszélek vele, biztosan beteszi őket a lapba.

– Komolyan?

– Persze. Különben nem mondanám. Na, figyelj, odaadom neki a verseidet, és a következő számban benne is lesznek.

Árpádban ébredezni kezdett valamiféle gyanú, közben azonban arra gondolt, igazából ahhoz, hogy mi történt Kata és Béla között, végtére is semmi köze.

Kata igazat mondott. Bélának csupán egyetlen kérdése volt a versekkel kapcsolatban. Az, hogy a szerzőjük tagja-e a Kommunista Ifjúsági Szövetségnek.

– Természetesen – felelte Kata.

– Csak mert tudod, mégiscsak a KISZ lapja... Meg hát amúgy is. Nem akarunk mi kötelezővé tennénk bármit is, de azért fontos, hogy az ember véleményt nyilvánítson bizonyos dolgokról. És ennek az egyik lehetséges formája az, hogy az ember elköteleződik. Azzal is mutatja, hogy állást foglalt.

– Biztosíthatlak, hogy a szerző KISZ-tag. Egyébként nagyon tehetséges költő.

– Ha te ajánlod, akkor ebben nincs okom kételkedni.

Kata nem tudta eldönteni, Béla bókol-e vagy gúnyolódott, de ezen nem is akart merengeni.

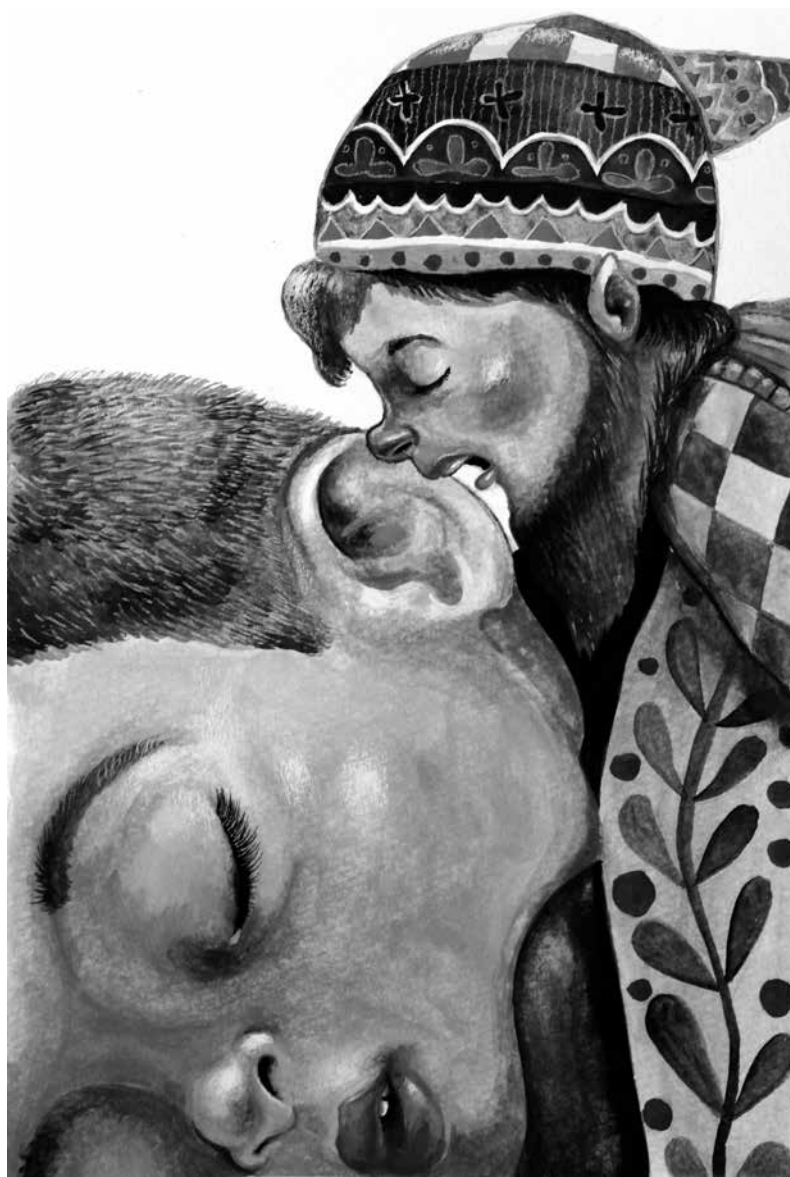
A versek benne voltak az egyetemi lap következő számában. Egy kivételével. Azt a bizonyos fekete költeményt Árpád nem adta oda. Kiradírozhatta volna a ceruzás megjegyzéseket, azonban szöveget ütött benne a tanár úr megjegyzése a társadalom bírálatáról. Neki viszont esze ágában se volt bírálgni. Akkor is hallgatott, amikor az évfolyamtársai pár hazulról érkezett feles után a

kollégiumban komcsizni kezdtek, vagy szidták Kádárt meg a ruszkiakat. Árpád ilyenkor jobbnak látta távozni is.

A következő hazautazáskor az egyetemi lapot is vitte magával. Abban a lapszámban ő képviselte az irodalmat. Érdekes módon ezúttal nem talált benne semmi röhögnivalót. Úgy látszik, ennyit tesz, hogy az embernek ott van a neve. Furcsa volt egyébként látni és újra meg újra. Mintha nem is az övé lenne. Se a név, se a versek. Idegennek érezte őket. Nem a sajátjának. Ennyit tenne a nyomdafesték?

Végül nem mutatta meg az újságot odahaza. Kereste a hétvégén az alkalmat, ám egyik pillanatot se talált megfelelőnek. Vasárnap úgy ült föl megint a vonatra, hogy a táskájában ott lapult az egyetemi lap, ugyanúgy, ahogy péntek este belesúszította.

– Költő vagyok – hiába mondta bele ezeket a szavakat a vasúti éjszakába, ezek is olyan idegennek tűntek, mint az egész helyzet. Beleértve Kata átütő hónaljzagát, amit sehogy nem bírt megszokni.



Király-Horváth Hajnalka: Manó mesék I.

Bátyi Zoltán

Kádár János legjobb katonája

Átizzadt ing, a pulóver derékra kötve, a gyomor görcsbe rándul, s a vér, mint ketrecbe zárt vad, rohangál az erekben. Lassan ballagó kamaszok százainak lábdobogására sem ébred fel a város, inkább csak nyújtózkodik, hasára fordul, párnába szuszogja ki egész napos fáradtságát, nyálát gyűrt párnára csorgatva színes öszről álmodik. Előttünk híd – talán patak csordogál alatta? – mögöttünk egy óriástemplom árnya. Ha szárnyakat küldene rá a jóisten, talán el is repülne erről a sötét reménytelenségbe öltöztetett vidékről, ahol por és disznótrágya szaga keveredik kanadai nyárfák illatával, amik égig szaladó, hosszú törzse áll díszőrséget, ahogy az egy magyar laktanya kerítésénél szinte kötelező.

Még húsz lépés, még tíz, és már semmi. Csak egy szélesre tárt kapu. Az éjszakában megcsillanó hold szürkére festette, pedig zöld az, ahogy a katonai szabályzat előírja. Mert milyen legyen? Ahhoz a felirathoz képest, amit már vagy huszadszor cibáltak föl a bejárat fölé, mindenképp szürke. Mert arra vörös alapon kerültek a fehér betűk, és ha kopott is a színük, ha mocskolta is katonai raktár mélyén hálót fonó pók, a köszöntés pislákoló út menti lámpák fényében is jól kiolvasható: Üdvözljük a bevonuló honvédeket.

– Tisztelem – löki félre a csöndet mögöttem egy hang. Annyira udvarias, annyira valószínűtlen, hogy ezért még késő este, egész napos bevonulás után is érdemes hátrafordulni. Jól sejtetem: a hanghoz embert is mellékel az éjszaka.

Embert?

Ezt a szót abban a Tisza-parti város szegénynegyedében, ahol én nőttem fel, és lovas kocsi bakjáról ordibáló ostorcsattogatók hangja keveredett a kocsmában akácós útról álmodó részegek vizezett bortól ércesedett hangjával, csak olyan férfira mondták, akinek tenyerén kérgesedett már a bőr, és pontosan tudta, hogyan rázza össze csontját-izmát minden hajnalon azért, hogy még időben, hat óra előtt beérjen a reggeli műszakra.

De ez?

Éppen olyan nyegle kamasz, mint én, csak egy emelettel lejjebb hordja a fejét. De milyen fejet? Hajában nyílegyenes a választék, tökéletesen bodorított a fodor, és orrfacsaró búzt áraszt az a hajolaj, ami közértek polcán kínálja magát. És még azt hittem, hajlott hátú, háború előtti idők emlékeinek morzsáiból élő, hajdan volt szépfiúkon kívül már senki nem használja. Arca kisimult – ez tán repülővel jött? – zakója frissen vasalt.

Mint a mosolya.

– Ha megengeded, bemutatkoznék. Báró Váry Béla vagyok. Ipszilonnal, teszem hozzá.

Én meg markolom a kezét, és igyekszem csak félhülyének tartani magam. Állok a K-i laktanya kapujában, mint tizenegy hónapra ítélt előfelvételis, vagyis az egyetem megkezdése előtt alapos átnevelésre szánt újonc. Elöttem százak várnak sorukra orvos, fodrász, zubbonyt osztó öregbakká parancsai pattognak. A fák mögül egyre idegesebben, és persze egyre gyakrabban kúsznak elő a káromkodások, az újoncok sorából a sóhajtások. Anyám, álomra készülve, takarót magára húzva, talán épp most gondolja rólam azt otthon, büszkén: na, mégiscsak felnőtt lett belőle. Egy őrmester kurvaanyázik, meg büdös francot emleget, ahogy előre ígérték. Öreg katonák, fejükön félre csapott sapkával, lábunk elé köpnek, mert csak illendő megmutatni már a legelső napon, ki is az úr a háznál.

És akkor ott áll egy Jávor-bajuszba, elégedett mosolyba öltözött, százhetven centis bakajelölt, és kijelenti, hogy ő Báró Váry Béla.

– Én meg Gróf Széchenyi vagyok. Tudod, a hazafias fajtából. Csak a kutyaőrömmön átszaladt a villamos. Még Szegeden, a rókusi templom előtt.

– Ez nálad humor? Vedd úgy, hogy nevettem – veregeti a vállam barátságosan, mosolya utánozhatatlan.

Mire lőhetnek felé egy újabb félmondatot, már el is tűnik a fürdő ajtajában. Ahogy ugyebár az ember joggal elvárhatja 1974 őszén egy Magyarország nevű, magát szocialistának, sőt mi több, népköztársaságnak valló állam honvéd ezredében, két órával éjfél előtt egy bárótól. Ki Váry, perze ipszilonnal. És Béla.

– Hát ide figyeljenek, katonák! Én nem tudom, miket hazudoztak maguknak össze a szocialista néphadseregről, de asztat e'mondhatom, hogy annál is jobban mögfingatom magukat, mint aszt rémálmukba hitték. Mer' elég csak belebámulni a maguk képibe, hogy lássa az ember, fingjuk sincs arról, mi az élet. Hát maj' megtanujják. Jó iskola a mijenk, asztat mondhatom. Fasz a égy ezred. Forradalmi ezred, ha valaki még nem jegyezte vóna meg. Mégpedig azér' forradalmi, mer ez aztán odavágott annak a pesti bagázsaknak, amelyik kinn trónót az utcán, oszt azt hitte, hogy lősz még Budán kutyavásár, mög Mincenti hercegprímás a papjaiva, oszt gyűnnek vissza misézni. Hát nem lőtt, nem is gyűttek. A szovjet elvtársak gyűttek, mögsegíteni a szocializmust. Velük asztán odavágott a néphatalom. Mög ez az ezred. Hát úgy viselkedgyenek, hogy méltójak lögyenek a névre. Értve vagyok, katonák?

Értve volt.

Álltunk a hosszú folyosón, egy centire a faltól, kétnapnyira az emberszabású világtól, és akinek nem égett a gyomra a székelykáposztának becézett moslák jellegű ebédttől, az épp a Tisza-partról vagy Floridáról álmodozott.

– Szóva' ismerköggyünk! Én Kásovics százados vagyok. Kásovics Lajos. De nem ez a fontos, hanem az elvtárs. Mer' hogy itt az a mögszólítás, ha teccik, ha nem. Van, akinek nem? – vakkantott a százados, dühösen cibálva a derekán félrecsúszó derékszíjat, ami reménytelenül próbálta pocakja fölött tartani a nadrágot, és némi tekintélyt kölcsönözni egy olyan embernek, akinek a sors összesen százötvenhét centinél alig több magasságot mért ki, no meg egy olyan arcot, amivel maszk nélkül is elvegyülhetne a mohácsi busójárás forgatagában.

Véeres tekintet száguldozott végig rajtunk, és egy pillanat alatt azt is elfelejtettük, hogy luk van a fenekünkön.

– Maguk mög honvéd elvtársak. Mind egy szálíg. Akkor is, ha báró vót az apjuk. Hehehe... Jó vicc, mi?

Mintha a fal omlani kezdene. No, nem nagyon, csak a hátunk mögött. Kásovics riadtan nézi az újonc fejekben forgolóódó szemgolyókat, hangjából kicsusszan az erő, halkan kérdi:

– Tán van ilyen?

– Jelentem, igen.

– He? Ki szót, amikó nem vót ugatni? – vág rést a beszélgetésbe Hevesi szakaszvezető, aki tíz perccel korábban még arról beszélt: Kásovics százados lesz a parancsnokunk, ő tartja az első eligazítást is, de a seggünket nem Kásovics, de nem ám, fogja szétrúgni. Hanem személyes ő, Hevesi szakaszvezető, akire rengeteg fontos dolgot bízott a néphadsereg, miután otthagya szépséges szülőfaluját valahol Szabolcsban, otthagya az almafákat, meg a téeszt, és otthagya az iskolát is, ahol annyi súllyal, évszámmal, verssel terhelték meg a fejét, hogy még mindig zsong, ha meghallja a kultúra szót.

– Jelentem, én. Bár a volt kifejezés nem tükrözi pontosan a tényeket, mivel édesapám jelenleg is jó egészségnek örvend. De a bárói származás, mint tény, határozottan fedi a valóságot. Jelentem. Egyben közlöm: válaszomat a százados úrnak címeztem, Hevesi úr közbevetését – fordult a szakaszvezető felé – jelen helyzetben mintegy mellékesnek vélem, ha nem haragszik.

Hát ez örület. Belecsíptem a combomba. Rendben, itt vagyok, teljesen ébren, efféle rémálmot úgysem engedélyezne a szolgálati szabályzat. Ez a marha meg három lépésre tőlem gombolja föl vasalt képére legbájosabb mosolyát, és úgy feszíti a mellét, mint akit ezért fizetnek. Te jó isten, ez boldog! Láthatóan az.

– Ki az istenfazsa maga?

A véeres szemek kitágulva, mint bizonyos bagzó macskáé, a fej lilul, ahogy minden jól nevelt padlizsán tenné, keze ökölbe szorul, szinte halljuk az ujjpercek minden reccsenését.

– Százados úrnak, pardon, elvtársnak jelentem, Báró Váry Béla vagyok, ipszilonnal. A családom a Dél-Dunántúl...

- Kicsodaaaaa?
- Elnézést, de azt hittem, hogy értelmesen beszélek, mivel...
- Miveel?

Úgy gyömösölte ki a száján ezt az igencsak hétköznapi kérdőszót a százados elvtárs, mintha varangyos békát kellene felöklendeznie. Sajnos a békából nem lett elvarázsolt királyfi, csak mérhetetlen hosszú káromkodás, amiből kihámozhattuk: lesz itt még kutya világ az ilyen tudós képű seggfejekre, mert a nép állama nem azért van, hogy hülyét csináljanak belőle, és a párt sem azért, hogy eltűrje. Huhhh!

- Na, ennek az agya se kap izomlázat a gondolkodástól – motyogta mellettem valaki, rövid mondatba ölte a nép gondolatát. A nép pedig csak állt, s gondolkodott: vajon hányszor tud Lenin másodpercenként megfordulni a Vörös téren direkte neki épített márvány mauzóleumban.

Báró Váry Béláról idővel még Lajcsi, az ezred kanásza – aki a laktanyához tartozó ólakban rőfögtette a malacokat, és marmonkannában lopta be a keceli pálinkát – is megtudta, hogy bizony báró, Dél-Dunántúlon ringatták a család bölcsőjét már háromszáz évvel ezelőtt is, a kedves nagypapa ezredesi rangban szolgált egy bizonyos Horthy Miklós nevezetű egyén hadseregében, és már ő megmondta: a magyar katonának az a dolga, hogy szolgálja hazáját.

E bölcs mondás nem mondhatnám, hogy nagy sikert aratott politikai tisztén túl, párttitkáron innen. Ahogy a jelzések elérték körletünket, Fehér őrnagy elvtárs, egy, a K-i templom óráját megcélzó, régen volt részeg lövöldözésről elhíresült sporttiszünk előbb legszívesebben az ablakfélfából harapott volna jókora darabot, majd a lábtörlővel mosott volna fogat. De csak morgott-vicsorgott, mikor Váry Béla honvéd elvtárs (szül.: báró) laktanya csúcst megdöntő futása után a világ legegőriasztosabb, szinte már szolgálati szabályzatokat megszegényítő alakiségével, feszes vigyázállásban fejtegette téziseit a depolitizált hadsereg szerepéről Szent István királyunktól Hunyadi Mátyáson át Damjanich vörös sipkás katonájáig.

- Ja, kérem, van, aki komplett hülyének születik, és van, aki azért, hogy futkosóra vágják – hallgattuk, a ki tudja már, mely bölcs koponyából kipattanó igazságot az „Éljen az MSZMP!” transzparens alatt.

- De ha tényleg báró? – ingadoztunk a nagy kérdés még nagyobb súlya alatt.

- Most? Amikor az isten is tézisekből, meg határozatokból áll, Kásovics százados úgy vicсорít, mint egy vad oroszlán, a Forradalmi ezredből a Varsói Szerződés legfaszább gárdaezredét akarják csinálni, az ezredparancsnok csak üvölt, lefokoz, habzik a szája, mert valami örült nem vörösre festette be az eget, és még a sarló is lemaradt kalapácsostól. Most? Ez a hülye éppen most báró?!

Most.

Ezért aztán Hevesi szakaszvezető (beosztásilag szolgálatvezető, jellemileg ingatag, emberileg gonoszkodó) például élete értelmét találta meg abban, hogy Váry Bélát (ki, mint tudjuk, báró...) akkor, azért, ott és annyira megkúszassa, amikor, amiért, ahol s amennyire csak lehet. Már a látványtól kigúvadt a szemünk. Erre Váry (ki ugyebár báró...) este bejelentette a mosdó nevű társalgóban, hogy ez kérem teljesen természetes, mert a katonaság az emberi jellem megtörésén, az ember, mint individuum beolvasztásán alapul. És a kúszás jelen esetben nem fizikai teherterhelként jelentkezik a nagy egészet, mint objektív valóságot figyelembe véve – bár az egyén, mint kúszó, valóban érez bizonyos fizikai megterhelést – hanem, mint...

- Ide figyelj, Béla! Lehetsz te gróf is, herceg is...

- Csak báró, kérek, csak báró...

- Szóval maga Ferenc Jóska is lehetsz, ha a te marhaságaid miatt kiszívják itt belőlünk a velőt, én úgy szétverem a pofádat, hogy a legjobb sebészek is két évig gyakorolhatnak rajtad – száguldozott a figyelmeztetés, mintegy a beijedt nép hangjaként. De Váry Bélát, (ki ugyebár báró volt...) nem lehetett megállítani.

A zsoldjegyzéket következetesen báróként írta alá, és amikor kimenőt kért, szemrebbenés nélkül válaszolta a kérdésre – miszerint a kapusnál mi a szart írt be a könyvbe? –, hogy csak ennyit: báró Váry Béla ma este a Piros Aranyhoz címzett fogadóban költi el estebédjét.

Kimenőt persze nem kapott. Egyébként is, minek annak kimenő, aki kúszni szeret? – tette

föl vigyorogva kérdését minden pénteken Hevesi szak- és szolgálatvezető, aki a szennyes gatyák hegye mögül bámulva különösen humoros tudott lenni.

– Kérem, ez is benne van a pakliban. Nagypapám, ki a magyar királyi honvédség ezredese volt, többször is említette...

– Te, mi egyszer úgyis leszúrunk...

– És egy magyar férfinak igenis kötelessége, hogy a legjobban, tudása legjavát nyújtsa a hadseregben, mert soha nem tudhatja előre, mikor mit is követel tőle a haza.

Nos, a haza akkortájt túl sokat nem követelt, talán nem is tudta, hogy K. városkában, ahol legtöbb izgalmat az okozott, ha a helyi tévesz focicsapata váratlanul vereséget szenvedett a szomszéd falu gárdájától, sőt mi több, teljesen hazai pályán, és a bíró ennek ellenére pofonok nélkül megúszta a K-i kirándulást, létezik egy nagyon forradalminak szánt ezred, ami katonasat játszik, államköltségen. Ezernél több kamasz fiú, ezernél több ötlet arra, hogyan lehetne elviselhetővé tenni mindazt, amit katonai szolgálatnak nevez a Magyar Népköztársaság alkotmánya. Toka Gyula például velem vívott párviadalt, azt bizonygatva, tovább bírja étlen, mint én, s ha kell akár egy teljes hétig is meg tudja vonni szájától a falatot.

– Fogadjunk?

Fogadjunk – csaptam a tenyerébe, és már a harmadik napja csak néztük reggel, néztük délután, néztük este a laktanya ebédlőjében, hogyan tömik szájukba a falatokat társaink, gondosan ügyelve arra, csámcsogással üssenek lukat a dobhártyánkba. De mi túrtünk, vedeltük a csapvizet (szomjat olt, jó éhség ellen is – vigyorgott Hevesi szakaszvezető, és ellopható acélsisakokról álmódott), és mit sem törődünk Váry honvéd rosszálló fejcsóválásával. De leginkább figyelmeztető szavaival, miszerint a helytelen táplálkozás minden baj forrása, leginkább gyomortáji panaszokat okoz, de az is lehet, hogy a lezuhanó vércukorszint miatt szembe kell néznünk az ájulás lehetőségével is.

Az ájulás (de még a lehetősége is) messze elkerült ugyan, de a szembenézés nem maradt el. Ügyeletes tiszt ablaka előtt öntötték ránk a fenyegetést, miszerint az ilyen kibaszott szarháziak meg sem állnak a futkosóig, ott aztán majd megtanulják, mi jár az éhségstrájkért, a szocialista néphadsereg harckészültségének veszélyeztetésért, de leginkább azért, mert nem zabálnak már négy napja.

– Na, ezt nem ússzák meg – bújt ki egy alezredes feje az ablakon, és már nyitotta is a száját, abban a reményben, hogy egy ilyen szelíd mondat után oroszlanokat megrettentő elefántbögés hangjával tölti meg az alakuló teret, amikor Váry honvéd, úgy tízméternyi távolságból engedélyt kért jelenteni. Majd válasza sem várva kifejtette véleményét két honvédtársa meggondolatlan viselkedéséről, ami ugyan valóban fessegeti a szolgálati szabályzat egy-két sarkalatos pontját, de szó sincs előre megfontolt szándékról, csupán kamaszos gondatlanságról.

– Jómagam ezért nem is büntetném meg a szóban forgó honvédeket, bár egy szóbeli figyelmeztetés minden bizonnyal hasznos is lehetne – mondta Váry honvéd (ki akkor is, ott is báró volt), és olyan merev vigyázzba vágta magát, mintha betonból öntötték volna.

– Vagy úgy? Szóval maga nem is büntetné meg? – haldoklott a dühtől az ügyeletes tiszt, tíz körömmel karistolva az ablak keretét. – Mert ha szabad tudnom, maga mégis ki az isten fasza? Netán a Varsói Szerződés tábornagya?

– Megtisztelő lenne számomra egy ilyen magas rang, de sem katonai végzettségem, sem szakértelmem, sem pedig tapasztalatom alapján még nem érdemeltem ki. Honvéd vagyok csupán, mint azt rendfokozatom hiányából minden bizonnyal ön is kikövetkeztette már. Báró Váry Béla honvéd, az első zászlóalj második lövész századából.

Ha a „hülye báró kölök” híre akkorra nem szalad már tizedszer is végig a laktanya minden útján, minden bizonnyal ügyeletes tiszt nélkül marad a K.-i ezred azon a napon. Így azonban csak kiszabadult egy alezredes céklavörös fejéből a korábban már említett elefántbögés, a langyos őszi napban sütkérező fákról pedig leszédült az utolsó levél is. Így aztán egy sem tudott bekukucskálni az ebédlő asztalán este, hogy megnézzék: két magyar baka, pardon honvéd elvtárs, visszatért a Magyar Néphadsereg kebelére, és úgy falta a gyíkhúsként emlegetett húskonzervet, mintha a fogyókúrás vetélkedés abban a percben fordult volna át zabáló versenybe.

Báró Váry Béla eközben a francia rendhagyó igék ragozásáról beszélt Mikus honvédnek, akit ágyaszomszédja öt nappal a bevonulás után mutatott be a fogkrémnek, majd arról érdeklődött, mit vetítenek hétfő este a laktanya filmszínházában.

– Az ebédelőben? Hát mi más: Két öregasszony bugyit cserél a címe, oszt a ruszlik győznek benne – morgott Mikus honvéd, és csak kicsit sértődött meg, amiért Váry honvéd (ki báró volt), egy méretes körmondatban figyelmeztette többek között arra, hogy a csúnya beszéd nem fedheti el a műveltségi hiányosságokat.

És Váry honvéd (elvtárs ugyebár, és báró) szemrebbenés nélkül magolta az oly nélkülözhetetlen politikai foglalkozásokon, hogy azt mondja: a szocialista világrendszer annyira magasabb rendű, mint a haldokló kapitalista, hogy nagyon, a Varsói Szerződés pedig irtózatosan erős, rettegnek is tőlünk a gaz jenkik, meg a lakájaik? Váry Béla ekkor tartott egy rövidebb előadást arról mennyire korszerűtlen kifejezés a lakáj, sőt mi több, már annak számított a II. világháború előtt is, amikor az ő édesapja, aki báró volt (naná!), már csak személyzetet említett, sőt mi több keresztnévén szólította az inasát, ha neve napján felköszöntötte. Váry Bélát ilyenkor kicsit megrugdostuk, de ettől még változatlanul az ő zubbonya gyűrődött a legfeszesebben a nadrágba, az ő surranója volt a legfényesebb, az ő alakiasan bevetett ágya lehetett volna a minta. Már ha egy báró ágya egyáltalán minta lehet.

– De hát ez csak természetes, százados elvtárs, mert mint nagyapám, ki ezredesként szolgált a monarchia hadseregében...

Elsőként Hevesi szolgálatvezető elvtárs dőlt ki. Rossz nyelvek szerint nem is a Kecelről hozott pálinka tette tönkre azt a kiművelt szakaszvezetői eszét, hanem az Andaxin, amit úgy nyelt, mint tette volt sok, jól nevelt kacsa a nokedli gyárban. Pletyka az egész – rángattuk néhányan a vállunkat, de amikor Zimányi őrnagy elvtárs magára zárta a szigorúan általunk, a hadseregtől szorgos munkával ellopott anyagból épített hétvégi bungiját, és nekilátott albán forradalmi népdalokat énekelni, kezdtünk hinni a csodában. Amikor pedig egy piros csíkos nadrágba bujtatott vezérőrnagy látogatása idején Váry honvédet (ki Béla volt mind a két szemére, de leginkább báró) bezárták a fegyverszobába, miután ráhúztak vagy négy vegyvédelmi ruhát, és fölillantották előtte az egy év futkosó, mint katonai büntető intézmény lehetőségét, amennyiben akár csak fél szót is mer szólni életrajzáról, különös tekintettel bizonyos ezredes beosztású nagypapa ügyéről... szóval akkor megéreztük – valami van. Csak az a Váry ne vigyorgott volna olyan magabiztosan.

Pedig vigyorgott. Amikor hat hónapi kihallgatás után hetvenegyedik alkalommal utasították el szabadságolási kérelmét, szinte felröhögött a gyönyörtől.

– Apám, aki ezredesként szolgált az orosz fronton, többször említette, a távollét csak megszüntíti az otthon, és gyönyörre változtatja a legszürkébb találkozást is.

Úgy legyen – hörögte Kásovics százados, és ajka haloványan, egész haloványan ellilult. Pedig csak annyit mutatott neki kedvenc írónoka, Egon, a szemüveges besúgó, hogy a pontszámítás szerint a hadseregben dülő szocialista versenymozgalom ezredszintű vetélkedésének első helyén messze és kiemelkedően Váry honvéd áll.

De, hogy a statisztikai összesítő lapra, mi majdnem akkorára nőtt már, mint a szocialista világrendszert ábrázoló, vörösnél is vörösebb térkép, ki írta neve elé a bárót?

– Szá's elvtárs, én nem is tu...

Nem kellett magyarázkodni. Mert nem volt kinek. Kásovics századost szabadságolták. Garai százados ugyan még elmondta nekünk hatvanadszor is, hogy az 56-os hősi, pesti bevonulás közben az efféle egyetemista féléket, mint mi is leszünk, géppuskával sorozta addig, míg cafatokra nem szakadtak, majd leitta magát, és napokra eltűnt. Karai őrnagy maradt, de nyakán akkorára dagadtak az erek, mint egy Csepel teherautó futózott gumibelsője. Turbék őrnagy megnémult, mint tették Mátyás király udvarában bizonyos leventék. Hevesi szakaszvezető pedig bejelentette: többet nem lop az M. zárolt készletből, és örökre megszünteti a cserekereskedelmet, miszerint rovincsolás idején tíz kimenőing ér egy öltönyt, egy vassisakért pedig két bakancsot kell adni, hogy a vegyvédelmi ruha gumis nyakkendő aránypárról szó se essék.

Mi pedig rágcáltuk a füvet az alakuló téren, bőrünk feszült a frissen felszedett újabb kilóktól,

és néztük Váry honvédet, amint teljes menettfelszerelésben verte a vigyázzmenetet és harsányan énekelte az ezred indulóját.

– Legalább a dal szép – adta meg magát a párttitkár elvtárs, és kimasírozott az életünkből. Mint Váry Béla báró beosztású honvéd elvtárs, aki rég leszerelt öreg bakák szerint most valahol egy budai kisvendéglő ablakából nézi a Rózsadombra vadrácsos dzsipekben igyekvő újjgazdagok tömegét. És amikor unatkozó unokája véletlenül az ő társaságát választja a számítógép helyett, elmeséli: tudod, a te nagyapád Kádár János katonája volt. Kádár János talán legjobb katonája.

Király-Horváth Hajnalka: Aranyvackor III.



Édes otthon

– Hát, maguk, hova valósiak? – kérdezte az egyik férfi a másikat a St. Louis korlátjára támaszkodva, idegesen fürkészve a közeledő kikötőt, miután bemutatkoztak egymásnak. A lemenő nap félig lebukott már a horizonton, a tenger morajlása és a hajótesthez csapódó hullámok zaja különös keverékét adta a hangoknak. A mély, erős, mindent elárasztó tónussal szemben kétségbeejtő hangok viaskodtak lent, a mélyben.

– Berlinből – felelte a másik. – Egy kis üzletem volt. Órás vagyok, a feleségemmel és kislányommal, Hannával utazunk. Nem vagyunk, nem voltunk gazdagok. Az első világháborúban többször kitüntettek, még vaskeresztet is kaptam a Német Császárság szolgálatáért. Mielőtt hajóra szálltunk, az egyik, könyvekkel megpakolt máglyára hajítottam ezt az érdemrendet is, ahogy hazafelé tartottam. A *Mein Kampf* belső oldalára ragasztottam a kitüntetést, az irományt meg Marx A zsidókérdéshez című könyvének borítójába raktam, hogy ne vegyék észre.

A férfiak nem néztek egymásra, mintha attól féltek volna, hogy meg kell jegyezniük egy fölösleges arcot. A morajlás egyre erősebbé vált, ahogy Európa felé közeledtek. Napokon belül talán már ismét Hamburgban lehetnek, bár egyikük sem akarta ezt. A másodkapitány épp mellettük ballagott el makulátlanul hófehér, tiszta egyenruhájában. Megkérdezték, tudna-e néhány percet szánni rájuk. A tiszt némi hezitálás után szóba elegyedett a lesóványodott, szürke ruhás férfival. Ruhájuk távrolól rabruhának látszott. A második kérdés a német belpolitikai helyzet volt.

– Nem kell félniük Németországban. Higgyék el, másutt se szeretik a zsidókat. Például Kanadában kifejezetten tiltják a zsidóknak, hogy ingatlant vegyenek. Mi több, az egyik ismerősöm nem lehetett ott bróker, mert zsidó származású. Az elmúlt években az ország alig engedett be zsidókat. A 400 000 zsidóból alig négyezer kapott bejutási lehetőséget – fejezte be monológját fegyelmezett, ám lesajnáló arccal az egyenruhás.

– De aggódunk – fakadt ki a fiatalabbik férfi –, nekem feleségem, lányom van. Hitler a *Mein Kampf*-ban nem csinált titkot, hogy mit akar, és csak a vak nem látja, hogy tőlünk szeretne megszabadulni, de minden áron... Még XI Pius is kiadta az „Égető aggodalommal” kezdetű enciklikáját nemrég.

– Nézzék, uraim – vette le tányérsapkáját a másodkapitány, és lassan, ahogy formálta a gondolatait, megvakarta a fejét. Nem értett mindenben egyet a kapitánnyal, aki még a szabad vallásgyakorlást is engedte a fedélzeten. Erősen kopaszodott, ami még vonzóbbá tette számos úri hölgy szemében. Kék szemében visszatükröződött a tengerről visszaverődő lemenő nap fénye.

– Nyugodjanak bele, Kanada nem fogja sem önöket, se a másik kilencszázvalahány embert befogadni a hajó fedélzetéről, ez a döntés született. Ez nem alkalmi ügy, ez már politika. Központi utasításra visszatérünk Hamburgba, de ma este, vagy legkésőbb holnap kikötünk Antwerpenben. Szóval, jobb, ha később se próbálkoznak, nincs értelme: Németország az otthonuk.

*Németország az otthonuk,
...a börtönük,
...a végállomás.*

– Sok szerencsét! – fejezte be végül a tiszt és visszatéve sapkáját, szalutált, majd sietős léptekkel elhagyta a fedélzetet.

A férfiak újra magukba roskadtak. Néhány perces hallgatás után a fiatalabbik kesernyésen megszólalt:

– Kemény munkával végigdolgoztam egy életet, és mégse vagyunk szabadok... – lehajtotta a fejét, becsukta a szemét, összeszorította ökleit, és visszagondolt a vásárlóira. Mindenkire gondolt, mindent beszerzett, amire a kuncaftoknak szükségük volt. Ahogy teltek az évek, egyre

kevésbé viselkedtek vele barátságosan. Amikor Izsák rabbi bement a boltjába, a többiek inkább kint várakoztak. Megvárták, amíg a rabbi elmegy. A végén az utcagyerekek már kavicsokkal dobálták. Az utca végén mindig állt valaki, aki aprópénzt adott ezért a kölyköknek. Könny csordult ki egyik szeme sarkából, remegő kézfejjével letörölte, és zsebkendőért nyúlt. Ekkor egy kislány szaladt hozzá, akit mosolyogva próbált fogadni. Fölemelte, adott neki két pusztit, majd letette. Miután bemutatta a lányát beszélgetőpartnerének, a gyermekéhez hajolt:

– Mirjam, mindig maradj a korlát mögött! – mondta csendesesen, elkomorodva, aztán a másik férfihoz fordult:

– Vallásos? – kérdezte az apa. – Úgy értem, ismeri a Bibliát?

– Igen, ismerem, szinte szóról-szóra.

– El tudná mesélni, hogy mi történt Egyiptomban József és Mózes között?

– Miért kérdi? – kérdezte az öreg.

– Hátha megértem, hogy hogyan lettünk a fáraó megbecsült alattvalóiból félmeztelen, kínzott rabszolgák... – fordította el a fejét a családapa, és a távolba révedt, miközben simogatta gyermeke fejét. Láta a szeme sarkából, hogy az öreg összeszorította a száját, nem tudta, mit válaszoljon. Amikor elfáradt a szeme és hunyorítania kellett, visszafordult, és végigpillantott a fedélzetén lévő dohányzóasztalkákon. A hozzá legközelebb eső asztalon a szél vadul csapkodta egy újság lapjait. Odasétált, kezével kisimította a címlapot és először nem értette, hogy miért nem lát portréképet a TIME magazin Év Embere számának címlapján. Felvette, hogy közelebről megnézze. Egy orgonát látott, amin egy háttal ülő figura játszott, alatta a fekete-fehér rajz címe: „A gyűlölet himnusza az istentelen orgonaművészről.” Az orgonán akasztott, kerékbetört emberek lógtak.

Hirtelen ismét eszébe jutottak a dühös arcú, gyűlölettől izzó tekintetű utcagyerekek, akik nem ismerik a nagyapjukat, de még az apjukat sem, és torkuk szakadtából skandálták az antiszemita szólásokat. Észrevette, hogy lánya, Mirjam szótlanul figyel. Érezte, hogy kislánya egyre jobban szorítja a kezét, és olyannyira tágra nyíltak a szemei, hogy látta Mirjam pupilláinak minden egyes árnyalatát. A lemenő nap sugarai megtörtek a kicsorduló könnycseppeken.

Ekkor összeszorult a torka, és ismét a sírás kerülgette, majd visszafordult a végtelen óceánhoz, és szemével keresni kezdte a csendes hullámokat, nyugalmat remélve. Lehajtotta a fejét, s magába roskadt.

*Németország az otthonom,
a bölcsöm,
s majdan a sírom is.*

Az 1938-as év alapján Adolf Hitler az Év Embere volt a TIME magazin címlapján, de őt rendhagyó módon nem a portréjával, hanem egy elüldözött katolikus művész, báró Rudolph Charles von Ripper rajzával jelenítették meg: a gyűlölet himnuszat játszó orgonaművészként. Szintén rendhagyó dolog volt akkoriban, hogy az 1937. március 14-én, nagyböjt V. vasárnapján jelentős botrányt okozva kihirdetett „Mit brennender Sorge” című enciklikát nem latinul, hanem német nyelven publikálták. Ebben XI. Piusz pápa a német ifjúság ateista, militarista nevelése kapcsán aggódott, valamint jelezte, hogy a kereszténység élesen szemben áll az emberek közötti bárminemű, így különösen a faji alapú különbségtétellel.

A német zászló alatt hajózó MS St. Louis 1939. május 13-án Hamburgból indult el Kubába, fedélzetén 930 zsidóval. Kubába megérkezve 500 dolláros vízumdíjat követeltek az utasoktól, amit az emberek nagy része nem tudott kifizetni. Végül a hajó június 17-én Antwerpenben kötött ki, 600-nál is többen kényszerültek visszatérni Európába, közülük 254-en a holokauszt áldozatává váltak. Hamburgba már üresen tért vissza a St. Louis. (1993-ban a hajó kapitánya, Gustav Schröder a Világ Igaza poszthumusz elismerését kapta meg a Yad Vasemtől.)

1939. szeptember elsejével vette kezdetét a második világháború, amikor Hitler egy megrendezett

színjátékkal (gleiwitzi incidens) támadást intézett Lengyelország ellen. Hitler 10 órakor a Reichtag épületébe már nem a szokásos barna egyenruhájában, hanem egy sötét katonai uniformisban érkezik. Bejelenti, hogy az új, katonai egyenruháját a végső győzelemig hordani fogja, vagy nem éli túl (a vereséget).

Roosevelt elnök még aznap egy sajtótájékoztató keretében elmondja, hogy az amerikai kormányzat minden erőfeszítést meg fog tenni, hogy kimaradjon a háborúból.

Tizenhét nappal később keletről a Vörös Hadsereg is támadást indított Lengyelország ellen. Délről pedig a németek által támogatott szlovák bábállam egy 50 ezres hadsereggel (Bernolák-hadtest) szállta meg a vitatott hovatartozású lengyel területeket, amivel teljessé vált Lengyelország felosztása.

1939. szeptember 22-én, Breszt-Litovszkban, a szovjet és a náci hadsereg „közös” győzelmi parádét tartott, egymás után bevonulva a városba a Molotov-Ribbentrop paktum szimbolikus végrehajtásaképpen. Lengyelország teljes elfoglalása 1939. október elsejére befejeződött.

Hitler családfáját illetően mind a mai napig vannak kérdőjelek. Az bizonyított, hogy nagyanyja, Maria Anna Schicklgruber cselédként dolgozott és hajadonként, 42 éves korában, Strones nevű faluban szülte meg egyetlen fiát, Adolf Hitler apját, Alois Schicklgrubert, aki 1877. január 7-én változtatta meg a nevét Hitlerre. Bár 1938-ban alapos kutatás ellenére sem találták meg Hitler nagyanyjának sírhelyét az ausztriai Döllersheimben, a Führer személyes utasítására a települést ledózerolták, és lóteret alakítottak ki rajta.



Király-Horváth Hajnalka: Orwell figuratervek - 2000

Katona Ágota

Fényállandó

„Gyász: borzalmas táj, ahol többé nem félek.”

Roland Barthes: *Gyásznapló* (ford. Szabó Marcell)

I.

A napforduló után vadnövények közé
ültetem a gyász öt fázisát. Az önvád nő
a legmagasabbra, leszakítom róla a virágokat.
Aztán tagadást oltok az erdei fákba,
ólomízű gyümölcsök hullanak az ágakról
éjfél után. Nem tudok mit tenni, mint állni
a sötétben, és arra gondolni, et lux perpetua.
A betegségre, ahogy áthágja a szervek
határait. Gyertyát gyújtok, luceat eis.

2.

Amikor a katedrálisba lépek, rekviemet
énekel a kórus. Lux perpetua, hogy a lámpák
egész éjjel világítanak, mégis félünk megnézni
a halottak arcát. Álmunkban az oltárra
fekszenek, hogy lássuk, milyen a vízszintes,
a legyőzött test. Luceat eis, hogy fényben
úsznak a hidak és az utcák, de a hétköznapi
jókívánságokban, jobbulást és viszontlátásra,
nincs helye az allegóriáknak.

Kényszerleltár

Anyakönyvekből kieső fogalmak.
Torz köhögés, egy vérző tüdő.
Egyiket sem akartam feljegyezni.

Számon tartom, amit az éjszaka
ad. A szabad mozgás talán végleges
hiányát. Ha levegőnek veszem,
engedi, hogy belélegezzem,
engedi, majd fojtogatni kezd.

Amíg anyám levegőért küzd,
leletek foglalják el az ágját.
Nemsokára elhamvasztják
az álmait, de velem marad
a személyes tárgyak súlya,
és az utolsó, kórházban
készült, kiégett fénykép.



Király-Horváth Hajnalka: Manó mesék III.

Bíró Tímea

márványalakzatok között

temetésen állunk
mindenünket földhöz szögezi a bánat
fehér arcok fekete koronával
az esőáztatta fulladásban még nehezebb
elemelni a talajtól a lábat
a csizma orrára koppanó cseppek
mintha nyomnák lefelé az inakat a bokákat
márványalakzatok az éhes sárban
és rúg egyet
megfeszül a fekete gomb a kabáton
alatta a kezed nem imára kulcsolt
mindössze takarni próbálja a néhány
hónapos életet akivel végigállod a halál
vajúdását a veszteség megszületését
mintha lenne valami szégyellnivaló az
örökös körforgásban mintha ez a percenkénti
százhusz szívdobogás betörné a dobhártyákat
a könnyek csak lefelé tudnak csorogni az arcokon
nem szöknek vissza a szembe az elvékonyodás előtt
és a magzatvíz sem tud a zárt méhszájon
kifolyni belőlem fürdeti a csecsemőt
a harminchat fokos vízben
kinyújtózik a test a testben
úgy tölti ki a másikat mint a hideg
végtagok merevsége a koporsó
levegőtlen bölcsőjét
látod a meghajlott testeket és már
görnyednél bele te is a gyászmunkába
de feszesen tartod a gerincet hogy legyen
elég helye benned hogy ne préseld össze
a parányi szerveket néha érzed a lüktetésüket
és érzed ahogy a többiekben megakad
az élet hogy lélegeztetőre kapcsolva
nyelik az oxigént
hogya kitergetett testben már semmi sem
működik elbocsátott hónapok keresnek
maguknak magánzárkákat
ziháló kulcscsontokat simogat a szél
és ahogy az esőcseppek alatt elmosódnak
a bőr pórusai úgy folyik ki

a tekintetünkből a gödörbe engedett koporsó
összeszorított szájjal hallgatom a méhszalagok
nyúlását a jószándékú görcsöket
hullik a nedves föld a fára
lassan betemeti a fekhelyet
belehajlok a sírba hogy megnézzem
milyen mélyre kell majd beszélnem hozzád
milyen távol leszel
és rúg egyet rúg kettőt nem kapok oda
ha rázkódni kezdek a sírástól
elalszik és majd csak otthon ébred fel
amikor lefekszem a száraz lepedőre
és kiszáradva hallgatom hogy
nem egy hanem két szív dobog bennem
mindkettő a föld felszíne felett

Király-Horváth Hajnalka: Ajándék lónak... - 1999



amikor anyám a fejemet

amikor anyám a fejemet verte a falba
maradandó sérülést okoztam a házfalnak
már nem volt képes összetartani a családot
az ablakok új értelmet nyertek
szellőztetésre teljesen alkalmatlanok lettek
arra voltak jók hogy ne nézzünk egymás szemébe
amikor anyám a fejemet verte a falba
nem emlékszem hogy vettem-e levegőt
hogyan csak az első alkalommal kiabáltam
vagy mindig végignyűszítettem a menetet
azt se tudom felidézni hogy kapaszkodtam-e valamibe
vagy hagytam hogy anyám bábuként irányítsa a testem
nem tudom a szomszéd hallotta-e a buffanást
hogyan azt hitte szórakozunk és őt idegesítjük
vagy valami tényleg átrendezésre szorul bennem
kimozdultak a fejemben a bútorok és néha elindul
belül egy kattogás mint amikor a csípőcsont ki akar
törni a helyéről
nem tudom hogy anyám érezte-e a hasadást
az agy megállíthatatlan ráncosodását
de én tudtam hogy ami ide beszorult az soha többé
nem fog távozni
elfoglalja majd a központi helyet és nem fér be
egy csomó tudás élni akarás
csak a magaviseletem lesz kiemelkedő mert
háború és sötét éjszakai hazaút nélkül is
megtanulom védeni a koponyám
csomókban szedtem ki a hajamat a fejbőről
mire összefésültem a maradékot elveszítette a fényét
nem maradt semmi a selyemből
amikor anyám a fejemet simogatta megállt az idő
nekifeszült a tapéta a falnak nem vettem levegőt
megörültem hogy meghaltam

Sajó László

retúr

Budapest-Keleti

sokszor csak úgy kijöttem nem indultam nem érkeztem mint annyiszor főleg télen szerettem főtt kolbászt enni mustárral kenyérral forralt borral a büfé előtti pulton fröccsent a kolbász piros zsírja ahogy a műanyag késsel villával nyiszáltam hagytam is mikor már nem volt forró kézzel a mustárba haraptam a kenyérből kortyokban forralt bor néztem a vonatokat embereket jöttek mentek kitunkoltam a papírtálcát szalvétával a számat kidobtam az eszcárgot poharat mintha vonatra vártam volna mintha mennék bárhova is de csak albérletekbe aztán a kollégiumba amikor utaztam mindig megittam egy unicumot ráérősen az indulási oldalon a sarkon volt egy büfé és kijebb az első vágány mellett a Panda büfé ez szűnt meg először aztán amikor felújították a pályaudvart eltűnt az összes büfé a talponálló pultokkal itt nem fogtok zabálni inni nincs hurkakolbász forralt bor unicum csak üvegben kilencszázért féldeci dobozos sör csomagolt szendvics vigyétek az útra és hagyjátok el mihamarabb a pályaudvart majd még itt fogtok élni csöves népség azóta nem eszem főtt kolbászt nem iszom forralt bort unicumot elmegyek a kulturált üvegalickák mellett egyenesen a vonathoz nem térek be az Orientbe ahol a pultos hölgy színültig töltve a fekete unicum poharat hat centet adott és számolt fel adjátok vissza a Keletinket a főtt kolbászt a talponálló pultokat szeretnék ott enni inni nézelődni csak úgy talán még beszélgetni is azzal ki velem szemben mellettem hurkakolbászt eszik maradt a Baross étterem de oda csak családdal és ha sok idő volt a vonatig kinéztek bennünket a pincérek nem ettünk ittünk sör kóla kávé az elemózsziát fasírtot csirkecombot kenyeret majd elővesszük amikor elindul a vonat

Budapest-Keleti–Miskolc–Tiszai

megvettem a jegyet helyjegyet Szinva IC a helyemen csak addig míg kinyitják az étkezőkocsit Kőbánya felső után már ott ülök menetirányban az ablaknál maszkban rajtam kívül senki nézem az étlapot pedig tudom mit kérek *kontinentális reggeli* mindig ezt amióta a gyereket amikor kicsi volt itt tudtuk lefoglalni az étkezőkocsiban reggeliztünk első szavai ezek voltak *kontinentális reggeli* persze ezt én találtam ki a büfében nem tudtam unicumot akkor itt vilmoskörtét a pincér hozza maszkban lehúszom a maszkot előveszem a sporttáskából a kis kézfertőtlenítőt elteszem a zsemle egész friss kis vajak dzsemek tea vékony citromszelet megy az idő ahogy a vajakat dzsemeket kibontom megkenem a félbevágott zsemleket kortyolom a teát nézem a vázában a művirágot mióta lehet itt talán nem kellene ebben a helyzetben itt reggeliznem az csak Hatvannál tűnik fel hogy itt ülök az étkezőkocsiban egyedül menetirányban reggelizem amikor már rég nincsenek étkezőkocsik csak a nemzetközi járatokon és ha lennének is a helyzetre való tekintettel zárva tartanának befejeztem a reggelit felhúszom a maszkot a pincér elviszi a tányért evőeszközöket csészét feles poharat kérdezi kérek-e

még valamit *köszönöm nem* ki van írva negyvenöt percig lehet az étkezőkocsiban tartózkodni még van egy óráig Miskolcig most hagytuk el Vámosgyörköt nem zavartatom magam a kalauz aki eddig a pincérrel beszélgetett az ajtó melletti asztalnál úgy látszik nem akart zavarni nézi a jegyem ráfirkál megköszöni *én köszönöm* előveszem a karácsonyi narancsot olvasom Füzesabony itt megállunk kinézek nincs felszálló se leszálló az a kocsi is üres volt ahova a jegyem szól lehet hogy csak én utazom ezen a vonaton? különvonat? mindenkinnek megvan a maga vonata? ebben a helyzetben ebben a karkai helyzetben? ez az én vonatom az én pincérem kalauzom? a képzelgésből telefon riaszt öcsém mondom jövök most volt Mezőkeresztes–Mezőnyárád olvasok tovább Nyékládháza már nincs messze kinézek mennyit láttam ezt a tájat és nem emlékszem nem fogok emlékezni semmire erre a pillanatra se ahogy elzúg a Szinva-vonat egy elsuhanó ház a házban emberek a szűk szent család az apa férfi az anya nő a gyerek lány vagy fiú rokonok nem jönnek ők se mennek éjféle misére se mentek ez már a hejőcsabai cementgyár az avasi lakótelep panelsírkövei fizetek elteszem a narancsot vállamon a sporttáskával leszállok rajtam kívül senki

Miskolc-Tiszai

aluljáró most nem megyek föl az első vágány melletti restibe ahogy megérkezőkor mindig gönci barackot inni nyitva sincs bár az étkezőkocsi után ki tudja az aluljáróban a virágos nyitva nem mindig ez jó nem kell megállni a piacon egyáltalán nyitva a piac? veszek két vörös rózsát anyámnak apámnak anyám és öcsém a kocsiban maszkban átadom a rózsát a piac nyitva anyám itt vesz virágot vehettem volna én is mindegy öcsém kivesz a csomagtartóból egy fonott kosarat benne egy nagy és egy kis ásványvizesflakon egy dobozos borsodi alufóliacsomag kis seprű *látom készültél* mondom *csomagoltunk neked majd elviszed* mondja anyám felmegyünk a lépcsőn felülről közelítjük meg a sírt fóliába csomagolva átkötve a sírkő a fedőlapon kövekkel rögzítve a fólia beletenném a rózsát a vázába *várj* anyám kiveszi az elszáradt virágokat öcsém elviszi nagy kupacban száraz virágok koszorúk tömegsírja *mindenszentekkor voltunk akkor téliesítettünk azóta nem tudtam jönni* anyám szabadkozik a nagy flakonból vizet önt a vázába *most teheted ő* is beteszi a krizantémcsokrot lehajol a kis seprűvel kisépri a sír körüli járdalapok réseit segítenénk nem engedi feláll liheg pihen *anyám majd én* lehajol seprű tovább öcsém kiveszi a fonott kosárból a kis háromdecis flakont *húzd meg* letekerem a kupakot lehúzó a maszkot *egészségünkre!* visszatekerem a kupakot felhúzó a maszkot *barack? barack vidd el az útra* anyám kiegyenesedik *nem kell mindet meginni majd otthon lassan* csak megittam a wellcome ha nem is gönci barackot öcsém ideadja a sört is felpattintom lehúzó a maszkot *bontsd csak ki* mondja anyám és öcsém szétnyitja az alufóliát sós stanglik sós kis perecek *te csináltad? persze* mondja anyám kabátzsebemből kiveszem a kis kézfertőtlenítőt vissza stanglit számba veszek ráakasztok egy perccet mindig ezt csinálom eszünk én sört hozzá letekerem a kupakot *boldog karácsonyt!* mondják ők is *a kocsiban van neked szatyor majd otthon eszel rendeset* megköszönöm a nagy családi ebéd elmarad ezt találtuk ki apámnál találkozom anyámmal állunk a sír körül a megfelelő távolságra egymástól mintha beszélőn lennénk köztünk a maszkok és a másfél méteres folyosó a háttérben diszkréten de minden mozdulatunkat figyelve álldogál örünk az isten gondolom mintha verset írnék hideg van nyirkos idő a temetésen süttöt de legalábbis ki-kiragyogott a novemberi nap ragyogó idő anyám a fedőlapot simogatva elköszön jövünk le a Deszkatemetőből a sárban a kocsiban odaadom a karácsonyi ajándékokat három üveg tokaji anyámnak aszú öcsémnek furmint sógornómnek szamorodni kivisznek az állomásra a sporttáskába teszem a teli szatyrot *ne fektesd el* mondja anyám a kocsiból integetnek

Miskolc-Tiszai–Budapest-Keleti

még van idő a resti zárva a peronon előveszem kabátzsebemből a pálinkát lehúzó a maszkot és mint minden induláskor elcome ha nem is gönci barack a vonat már bent Sajó IC mondom hogy az én vonatom ez is különvonat a kocsimban senki elhagyjuk Martintelepet az étkezőkocsi nyitva nézem az étlapot tudom mit kérek mindig rántott szeletet hasáburgonyával csemegeuborkával doboz borsodi a pincér ugyanaz meg se lepődöm a kalauz is beszélgetnek az ajtó melletti asztalnál lehúzott maszkkal ez helytelen én betartom az előírásokat csak evéshez iváshoz húzom az államra előtte kézfertőtlenítés a kalauz megvárja míg befejezem csak akkor áll fel amikor a pincér elvitte előlem Fűzesabony megállunk le- és felszálló nincs indulunk kimegyek hugyozok mikor visszamegyek mintha zajt hallanék zajongást a pincér és a kalauz felől jönnek a hangok elmegyek mellettük a büfékocsiban emberek hát vannak itt utasok! vágni lehet a füstöt részeg katonák énekelnek üvöltve *mennek haza végleges szabadságra!* pedig a laktanyába gondolom tele a büfékocsi civilek is ülnek állnak az ablak mellett a pultoknál a pultosnő alig győzi a pincér meg beszélget a kalauzzal az üres étkezőkocsiban itt a helyem a büfékocsiban ami nyitva és cigizni is lehet amikor már régen nem és vannak még egyáltalán laktanyák katonák? mi ez időutazás? és senkin nincs maszk én persze nem veszem le de a távolságot lehetetlen tartani valahogy a pulthoz préselődöm kérek egy unicumot doboz borsodit megállok az ablak mellett az egyik katona rám mutat *Zorro!* röhögnek röhögjete csak a kortyokhoz húzom le kinézek de csak magamat és a valószínűtlen büfékocsit látom és hallom *benne van a zsoldkönyvem meg a leszerelő civilelem!* a pincér nem keres pedig még nem fizettem miért is keresne a cuccom ott van majd visszamegyek kezemmel árnyékolva kinézek épp elkapom Aszód még van idő kérek még egy unicumsört *mi van Fácia Negra?* a katonák civilek röhögnek mosolygok nem látszik lehúzó a maszkot iszom felhúzó nem idegeskedem a sporttáskám ki vinné el ha csak a pincér és a kalauz nem rajtuk kívül senki az étkezőkocsiban senki a kocsiiban csak a büfékocsiban itt van a nagy élet meg se állunk a Keletiig vagy még ott sem *ez a vonat most van indulóban!* visszamegyek az étkezőkocsiba fizetek megérkezünk senki nem száll le csak én viszem vállamon a sporttáskámban anyám szatyrát a kijárási tilalom előtt hazaérek kipakolom a karácsonyi menüsört befőttesgumikkal rögzített nylonzacskóba és újságpapírba *Észak-Magyarországba* csomagolt befőttesüvegekben húsleves csigatésztával halászlé töltött káposzta nylonzacskós alufóliákban sült pulyka rántott csirke fasírt és anyám sütte kis sós pereg mindig ezzel kezdtem amikor megérkeztem ez volt az első a pálinka előtt és után kocintottunk akkor együtt és apámmal holnap karácsony második napján asztalhoz ülök egyedül a pereccel kezdem aztán emelem poharam *boldog karácsonyt!*

Somogyi Tibor

Az Igazi

Halmos Anett harminckét éves újpesti háeres hitt abban, hogy létezik az Igazi, az egyetlen lelki társ, akivel ideális életet élhet. Akivel épp csak annyira különbözik, hogy ne legyen unalmas a hasonlóság. Hogy meglegyen az a csipetnyi fűszer a kapcsolatukban, ami csíp, de nem annyira, hogy fájjon, hanem épp csak egy ici-picit felpezsdítsen. Nem voltak különösebb elvárásai, hiszen mint tudjuk, a belső az, ami igazán számít. Legyen persze, jóképű, magas, okos, és szintén diplomás. Tudta, hogy érdemes lesz várni rá és csak annyi a dolga, hogy hallgasson a belső megérzéseire.

Anett fáradhatatlanul kereste az Igazit, gimnázium, egyetem alatt és a multicégnél is, ahol dolgozott. Kereste buliban és társkeresőn, sőt még egyszer buszon is ismerkedett. Volt, hogy már akkor érezte a belső megérzés súgását, amikor az első randin nem engedte szóhoz jutni a partnere, máskor a hang csak akkor sikított, amikor a férfi dolga végeztével lefordult róla és az ő örömeivel mit sem törődve horkolni kezdett. Gondolatban áthúzta, kukázta őket és lépett tovább. Nem ingott meg. Türelem számára nagy Ő-t terem.

Anettnak igaza volt. Valóban létezett egy férfi, aki tökéletes kiegészítőjeként született. A Sors, a csillagok vagy tudja Isten micsoda, de neki teremtette. Míg a legtöbb férfivel a megfelelés meg sem közelítette a nyolcvan százalékot addig Vári Andorral a kompatibilitás meghaladta a 98 százalékot, ami még mindig nem teljes, de azért már egy Halmos Anett se akarjon túl sokat.

Vári Andor harminchat éves csepeli marketinges sosem gondolkodott azon van-e Igazi, nem is érdekelte. Ő csak egy kedves lányt keresett, akivel jól el lehet lenni és nem menekül el, ha századára is újra nézi a Star Warst. Talált is az elmúlt években vagy fél tucatot. Aztán mindig eltűnt a kémia és így a többi számára már történelem. Pedig szeretett volna családot, de már egy éve csak Archibald, a belga kék óriásnyúl volt az egyetlen alvótársa.

Anett épp megint letörölte magát a társkeresőről, mert gyors egymásutánban több – ahogy ő nevezte – *háromkásba* vagyis *kukis képeket* küldözgetőbe futott, Andor pedig azon gondolkozott, hétvégén el kellene megint mennie bulizni, hátha megismerkedik valakivel.

Nem sejtette még egyikük sem, hogy ezen a pénteken találkozni fognak az Igazival. Anett korán kelt, miközben szokásos reggeli teendőit végezte -zuhany, kis smink, gabonás joghurt, kávé- miközben háttérnek ment az egyik kereskedelmi adó műsora, bézs blúzt, blézert és farmert vett magára, majd az albérletből, ahol élt, biciklivel indult a munkahelyére a belvárosba.

Andor a szokásosnál később ébredt, így kihagyta a reggelit, a Keresztapa zenéjét dúdolta a zuhany alatt, majd kockás inget, zakót és farmert vett fel, és már épp fekete cipőjét húzta, amikor megcsapta valami szúrós szag az orrát. A zoknijá. Archibald már megint nem volt elégedett az alom tisztaságával és rávizelt a fotelba készített zoknikra. Káromkodva ragadta meg az első keze ügyébe eső zoknit, és három perc múlva már futott is a buszhoz.

Anett ebédidőben gondolt egyet és nem a szokásos pékségbe ment, hanem most beült a nemrég nyílt hamburgereshez. Már javában birkózott a tonhalas burgerrel, amikor kivágódott az ajtó és belépett egy magas, szemüveges férfi. Kért egy duplasajtost és leült a vele szemben lévő asztalhoz. Tetszett neki a férfi. Furcsa érzés fogta el. Hirtelen elkapta a tekintetét. Micsoda szemek, gondolta Anett.

Micsoda szemek, gondolta Andor és miközben a pulthoz ment az elkészült hamburgerért, végigmérte a nőt és megállapította, hogy nemcsak a szeme szép.

Ettek és nézték egymást.

Körülöttük senki sem sejtette milyen csoda zajlik le az olajszagú helyiségben. Két ember megtalálta a másik felét, az rég keresett Igazit.

Na, de hogyan tovább?

Andor hamarabb végzett, talán mert kihagyta a reggelit, és éhes volt.

Előrehajolt:

– Elnézést, én először vagyok itt... ízé... ennék még egyet... te melyiket ajánlod?

Milyen mély a hangja és a keze is férfias – bár egy kicsit majonézes, gondolta a lány, de mondani azt mondta:

– Én is először vagyok itt. De ez a tonhalas nem rossz. Nekem bejött.

Anett végigpásztázta a felálló férfit, minden passzolt, de megakadt a szeme egy oda nem illő dolgon. A fehér sportzoknin, amely élesen elütött viselője elegáns fekete bőr cipőjétől és nadrágjától.

Reményei szertefoszlottak. Ez is csak egy ízléstelen pojáca. Az Igazi sose húzna fel fehér sportzoknit ilyen cipőhöz. Mire Andor visszatért a tonhalásával, Anett már sehol nem volt.

Soha többet nem találkoztak.



Király-Horváth Hajmalka: Orwell figuratervek – 2000

Sztercey Szabolcs

összeomlás

néhány éve kezdődött, valami történt,
egyszer csak soha nem látott arca lett az embereknek,
aztán pár nap múlva megint elváltoztak a vonásaik,
azóta így élünk, nincs többé állandó arcunk,
nincs többé stabil külsőnk

az elején volt a legnehezebb,
amikor a családtagok, szerelmesek nem ismerték fel egymást,
kimentek a konyhába, és idegenek álltak ott,
felébredtek, és nem tudták ki van mellettük,
hívták a rendőrséget, de senki nem érkezett,
a gyerekeket különösen érzékenyen érintette,
ahogy látták szétmállani a szülők arcát,
sokuk sírva szaladt el, ma sem tudjuk, átjutottak-e a határon

vannak, akik szeretik végignézni a tükörben,
ahogy színt vált a szem, kerekedik vagy soványodik az áll,
sötétebb lesz a bőr, anyajegy jelenik meg a járomcsonton,
visszahúzódik vagy hirtelen megnő a haj,
fényképet hordunk magunkkal,
amelyen az eredeti kinézetünk látható,
azzal ismerkedünk, minden arcban
nem létező arcokat látunk

nehezen leszünk szerelmesek,
de vannak párok, akik könnyen kezelik ezt,
elnevetik magukat, ha épp nem tetszenek egymásnak,
szeretkezés vagy ölelés közben a legrosszabb, bőrünkkel érezni,
ahogy hullámszik, domborodik, puhul a másik húsa,
sokan ebben találták meg az új fétisüket, akkor élvezni el,
amikor belenézel az épp átváltozó tekintetébe

a legtöbben viszont egyre nehezebben viselik,
öngyilkosok lesznek, megbolondulnak,
letépiük, lekaparják a saját vagy mások bőrét,
remélve, hogy ami alatta lapul, azt végre felismerik

tengerarcúnak hívjuk azokat, akik megállás nélkül változnak,
őket úgy álljuk körbe, mint a tábortűzet,

órákig gyönyörködünk bennük,
mintha valaki elégedetlenül teremtené őket újra és újra,
várjuk, hátha egy pillanatra magunkra ismerünk bennük,
a hangjuk a legszebb, ezer ismeretlen közelsége,
azt éneklik, hogy jobb, ha mindenki megtanul úszni

a hatóságok átalakuló helyiségeket helyeztek ki,
én mindig azokba megyek, mert nem szeretem,
ha látnak közben, de ha lehet, otthon várom ki,
nem nézek oda, szeretem a meglepetést a tükörben,
néha kitalálom előre, hogy milyen színű lesz a szemem,
minden arcot lefényképezek, egymásra helyezem őket,
digitális kollázsokat, kísérleti arcokat készítek,
ebből élek

egyedül lakom, többször megjártam már,
hogy valaki azt hazudta, ismerem,
anyámnak, apámnak vagy a kedvesemnek adta ki magát,
szerencsére velem csak barátkozni akartak,
de sokszor hallottam rémtörténeteket,
hogy így raboltak ki, öltek meg embereket,
ezért inkább nem ragaszkodom senkihez,
igyekszem nem szeretni senkit

mindig érzed, hogy meg fog történni,
rosszul alszol és teleizzadod az ágyneműt,
fejfájással ébredsz, a gyomorból indul,
mint akaratlan idegrángások sorozata,
így bomlasz fel és állsz össze újra,
nézegeted a vendégént a tükörben,
az apró részleteket, próbálsz magadénak érezni,
vajon milyen foglalkozás illik hozzá,
ha nem te lenne, hogy hívnák,
majd ismételtetni kezded a neved

fontosabbak lettek a neveink,
mint valaha, ragaszkodunk a mondatainkhoz,
néha ezzel azonosítjuk egymást,
privát szó szerkezeteket ordibálunk a kilátástalanságban

furcsa gondolni valakire,
mert lehet, hogy már teljesen más az arca,
főlegesen idézzük fel a szemét vagy a haját,
most tanuljuk meg, hogy mire gondoljunk,
amikor gondolunk valakire

nagyon kevesen vannak,
akik megúszták az egészet,
akik állandók, ők azt mondják,
van bent valami, nagyon mélyen,
egy kimondhatatlan üresség,
azt kéne feltölteni

nemrég kezdtek el építeni egy óriási arcot,
legalább akkora lesz, mint egy fél ország,
a világ minden tájáról jövünk, keletiek, nyugatiak,
elhagyottak, fényben alvók, mind elférünk körülötte,
nem gondolkodunk, ösztönösen rakjuk helyére a földet, követ,
arra készülünk, hogy örökre itt maradunk,
már kész az orra, az ajkai,
úgy építjük, hogy a szája épp szólásra nyíljon,
figyelünk,
várjuk, mi történik

Páparázó

Láttam magát az állomáson, de tudja, ez a hőség, nem bírom légkondi nélkül, én nem szállok fel, ahova maga, az elviselhetetlen. Hogy ki lehet nyitni az ablakot, az mindegy: a huzatot sem bírom. Nem is értem magát. Magának biztos nem lenne gond az a pár száz forint különbség. Nem kéne olyan faszarinak lenni. Mert az egészségre vigyázni kell. Tudja, voltam én eleget kórházban, meg is írtam, olvasta? Az egészség nem tréfa. Nem szabad sajnálni rá a pénzt. Cegléden vett csak észre? Tudja, azért mozgolódtam, meresztgettem a nyakam, hogy hol van Oli? Itt szokott csatlakozni hozzám. Jó ismerős, majdnem barátnő. Van ebben a városban lakása, az anyjától örökölte. Ott szokta bonyolítani a titkos randikat. Amúgy Pesten él, de nem akarja, hogy a lánya tudjon a pasikról. Imádja az elvált apját, és az anyját legszívesebben zárdába csukná. Sok tekintetben azonos a sorsunk, bizonyára azért is melegedtünk össze. Most nem jelezte, hogy ne várjam. Majd küldök neki sms-t. Ez maga mellett üres? A vagonban, ahova a jegyem szól, nem megy a hűtés, hiába reklamáltam a kalauznál kétszer is. Ha nem megy a légkondi, adják vissza a pót-díjat. Azt mondta megreparálja, de nem történt semmi. Megengedi, hogy leüljek? Persze, ha lesz, akinek ide szól a jegye, keresek mást. Addig legalább beszélgethetünk, jobban telik az idő, elég hosszú az út, öt óra. Hogy maga még sosem volt? Kíváncsi? Hát én elmondhatom, milyen. Tizenhetedszer megyek. De nem bántam meg soha. Úgy járok ide, mintha hazamennék. És miért nem ment eddig? Maga mégis csak valaki! Ja, hogy ütközött szakmai konferenciákkal, mindig volt fontosabb. Nekem ennél nincs fontosabb. Az egyik legtutibb szórakozásom minden évben. Tudja, én nem engedhetek meg magamnak egy nyaralást. Egész évben takarékoskodom, arra a három-négy napra a pénzt összekuporgatom. Ha befizetnék egy wellness hétvégére, az drágább lenne, de szórakoztatóbb nem. Hogy reggeltől estig programok vannak? Nem kell azt komolyan venni. Magával az a baj, hogy mindent túl komolyan vesz. Azt hiszi, a programok miatt járnak oda? Áh! Találkoznak az emberek, csevegnek, pletykálnak, barátságok szövődnek, sőt szerelmek. Olyanokkal is meg lehet ismerkedni, akikkel egyébként elkerülnénk egymást. Aztán meg a titkos kapcsolatok. Nagy élet folyik itt a tisztesség színpalái mögött. Hogy ez kicsit teátrálisan hangzik? Lehet, de szerintem ez a tények ténye. Tudja, micsoda kalandok zajlanak ott? Én már nem veszek részt benne. A korom miatt. De az elején, amikor még kezdő táborozó voltam... Kirándulni szoktam, sok szép hely van erre, közben pletyózzunk, mert azért a szemünk, fülünk nyitva. Ez az igazi izgalom, nem ikszipszilón előadása. Van egy kirándulás a szomszéd faluba, azt nem annyira szeretem. Miért? Mindig olyan program van, amelyben megdicsőül, valamelyik szervező. Először még érdekes volt, aztán egy idő után unalmas. Este kimegyünk a Tisza-partra, iszogatunk, már a többiek, tudja, én nem bírom a szeszes italokat, van nekem jókedvem anélkül is. Van ott egy fickó, irtó eredeti, jópofa. Hirtelen nem jut eszembe a neve. Erdélyi. Nem ismeri? Költő. Van valami lapja is. Nem tudom, hogy hol él, talán Pesten, vagy a környékén. A táboron kívül nem szoktam vele találkozni. Emilt is csak ilyenkor váltunk, a tábor előtt. Hozza a hegedűjét, megkérdi: mi a nótád Margitka? Mert ott mind tegeződünk. Én nem értek a zenéhez, de szerintem jól csinálja. Nótázzunk, amíg jólesik. Eszembe jutott. Pál Péter. Nem. Péter Pál. De az is lehet fordítva. Mindegy. Sosem hallott róla? Azt mondja, hogy székely. Hogy hova való? Úgy rémlik, Medgyest mondott. Inkább szászok élnek ott, mint székelyek? Maga biztos jobban tudja. Majd egyszer elvisz Erdélybe, azt ígérte. Még sosem jártam ott. De beszélgettem a Tisza-parton egész délután olyan híres irodalomtörténésszel, mint Oszterján Ferenc. Azt hiszem Írországban él. Nagyon finom férfi. Régebben felmásztunk a Hegyre is. De már nem bírja a szívem. Elmegyek velük egy darabig, aztán leülök, megvárom őket. A lényeg, hogy ebédre, vacsorára visszaérjen az ember. Nagyon jó a konyha. Finomságok. Le a kalappal. A gimnázium menzáján. De nem a szokványos menzacoszt, paprikásos, meg ilyesmi. Bármely vendéglő megirigyelhetné. Igaz, nem szoktam vendéglőbe járni. Nem az én zsebemnek való.

Utoljára Tamás hívott meg a születésnapján, egy évvel a halála előtt, mielőtt kórházba került volna. Most miért jött táborozni, ha máskor nem? Kiadót keres a könyvének? Én nem panaszkodom. Ott a kötetem egy neves pesti kiadónál. Kaptam rá alkotói támogatást. Tudja, amire adnak alkotóit, annak a kiadását is támogatni szokták. Hát nem tudom. Legyen szerencséje. Szerintem... Ide a nagyágyúk nem jönnek. Csak a Kukori Jenci. De mostmár ő sem. Egy székely gyerek megpofozta, állítólag. Nem voltam ott, kirándultunk Olival, elkéztünk az esti programról. Ott mondták, hogy a székely fiú részeg volt már. Kukori mondott valami nagyon vadat a másik asztalnál. A fickó meghallotta, odatántorgott, s behúzott neki. Ki kellett hívni a mentőt, meg a rendőrséget. A mi csapatunk akkor érkezett a restibe, amikor már elmentek a hivatalosok. Fel volt bolydulva a népség. Mindenki arról pusmogott. Úgy hallottam, Kukori nem tett feljelentést. De azóta elmaradt. Kár. Szerintem, rendes fickó. Szókimondó. Tudja, akkor ismertem meg, amikor a díjat kaptam. Volt egy fogadás, és gratulált. Nem tudom, mit mondhatott, ami kiverte a biztosítékot a székely gyereknél. Tudja, ez az urbánus-népi izé lehet a háttérben, a zuhanyhíradó szerint. Én nem akarok belekeveredni. Kereskedelmibe jártam, nem sok irodalmat tanítottak. Férjhez mentem, jöttek a gyerekek. A válás után igyekeztem pótolni a hiányt. Mindent összeolvastam, aztán elkezdtem írni. Én a díjat az urbánusoktól kaptam az első könyvemre. Aztán valahogy elfelejtettek. Nem hívtak a díjátadás után sehova. Nagyon megsértett a hölgy, aki a laudációt mondta. Na nem a díjátadáskor, akkor az egekbe emelt. Ha nem haragszik meg, nem mondom a nevét. Tudja, szokok felmenni Pestre, koncertekre, színházba, kiállításokra. A lányom ott él, művészkörökben mozog, nálánál elalhatok. Sokszor csak úgy felvonatozok. El sem tervezem. A vasárnap a legelviselhetlenebb egyedül. Míg Tamás élt, más volt. Ő is utálta a vasárnapot. Felhívott, vagy én küldtem sms-t. Kitaláltunk valamit. Csak üljek ott a rideg lakásban, nézzem a falakat? Összekapom magam, ki a pályaudvarra. Nézem a tájat, álmodozok, ha rossz az idő, viszek olvasnivalót. Nagyon szeretem, ahogy kilép az ember a Nyugatiból s máris belecsoppen a nagyvárosi nyüzsibe. Felülök a villamosra, elmegyek egy darabon, elképzelem, hogy egy-egy utas vajon hova utazik, s miért, átülök egy másikra, át Budára, vissza Pestre. A metrót hanyagolom, nincs látnivaló. Az utazás ingyen van, nekem jó szórakozás felfedezni így a várost. Sokszor nem szólok a lányomnak, nem akarok a terhére lenni. Felülök az utolsó vonatra, s hazajövök. Egy élménnyel gazdagabban. Igen, nem szégyellem, nincs se kutyám, sem macskám, független nő vagyok. Élményvadász. Miután elváltam, mindig is így akartam élni. Szabadon. Sokáig csak álmodtam arról, hogy a magam ura legyek, elutazzak Pestre, mert épp olyanom van. A Fővárosba! Színházba, koncertre, mint a felső tízezer. És mindezt annak köszönhetem, hogy a férjem talált egy nálam fiatalabbat. Aztán ugye nehéz évek jöttek. Meg kellett élni. Nem lehetett lébecolni. Ha nem dolgozol, nem eszel. Az igazi jó világ azóta van, hogy nyugdíjas lettem. Nincs sok pénzem, de nem vagyok igényes. Azt teszek az időmmel, amire kedvem van. Egy ilyen színházi előadás szünetében, megláttam a társaság elnöknőjét, akitől a díjat kaptam. Köszöntöttem. Másik két hölgygel volt. Fogadta, de látszott az arcán, az ajakbiggyesztés, tartózkodik. Mindjárt-mindjárt másféle fordította a tekintetét. Nem erőszakoltam. Pezsgőért álltak sorba a büfénél. Tudja, én nem iszom szeszesitalt. Amikor megkapták a pezsgőjüket, megálltak egy oszlop mellett. Én meg, mint a regényekben, az oszlop másik oldalán. Hadd halljam, miről disputálnak a kikent-kifent pesti dámák. Hát rólam. Nem volt jobb dolguk. Például az előadás. Én úgy gondolom, színházban arról illene diskurálni. Milyen a darab, hogy játszanak a színészek. Hogy mit mondtak rólam? Erről inkább nem. Igaza van, nem kellett volna felhoznom, ha nem akarok beszélni róla. Na jó, annyit elárulhatok, nem szépeket. A nevezett hölgy, már ha megérdemli ezt a nevet, szimplán leribancozott. Hogy csak én hiszem, hogy író vagyok. Miközben műveletlen, mint a flaszter. Vagy inkább műkedvelő. Elolvas mindent, ami divatos, de nem ragad rá semmi. Nagy hiba volt neki adni a díjat. Azt hittem, új feminista hang, tudjátok, szabadon a szexről, a női mivoltáról, férfi-nő kapcsolatáról. Akkor is feltűnt a primitív stílusa. De azt hittem, ez tudatos. Fel lehet majd építeni. A személyes megismerkedéskor nagyon lelombozott. Egy kultúraéhes vidéki liba. Operettfigura. Vagy inkább népszínmű? Ennyi. Tévedni emberi dolog, vállalom. Na most képzelje, így beszélt rólam, akit egy évvel korábban kitüntetett. Akinek az írói kvalitásait negyedórán keresztül magasztalta. Még bele is pirultam. Hát persze, hogy rosszul esett.

Legszívesebben kiléptem volna az oszlop mögül, s megmondtam volna a szemébe. Hogy mit? Hát az igazat. Hogy ezt nem gondoltam volna róla. Azt is gondoltam, ha Sámson lennék, kitépném az oszlopot, rogyjon ránk a mennyezet, s temessen el a szégyenemmel együtt. Úgy szégyelltem magam, olyan düh volt bennem. Nem mentem vissza a második felvonásra. Úgysem tudtam volna odafigyelni. Hazamentem a lányomhoz, és sírtam. Szerencsémre nem volt otthon. Kiállítás-megnyitója volt, hívott engem is, jobban tettem volna, ha oda megyek színház helyett. De már megvolt a jegyem. Nem akarok többet erről beszélni. Na itt a táborban jól érzem magam. Nem aláz meg senki. Nem mindenki író, aki idejön. Az Oli például egy könyvterjesztőnél valami főhátramosztató. Maresz szintén elvált, valami vállalkozása van, rendezvényszervező. Babet művelődési házban dolgozik. Nagyon becsülnek, hogy én igazi író vagyok. Vannak kapcsolataim, művészismerőseim. Majd meglátja, nagy a nyüzsgés, könnyen összebarátkoznak az emberek, közvetlen a hangulat. Azt írta ez a Péter Pál, vagy Pál Péter, hogy ott lesz. Majd bemutatom magát. Sajnos, mostanában egyre kevesebben jönnek. Az a Kukori-ügy is sokakat elriasztott. Tíz évvel ezelőtt kétszer annyian voltak, mint tavaly. Meg sokan kihalnak. Tavaly még ott volt közöttünk szegény Román Józsi. Már elment ugye, viszonylag fiatalon. Ismerte? Én sokszor találkoztam vele ott. Képzeld, ő sem csak szakmailag járt oda. Volt neki egy kis titkos költőnöje. Nem mondom, elég csinoska. A Józsi felesége, szegény Molnár Mari, állítólag el akart válni. Mindenki tudta, csak ő nem. A másik oldal ideküldött egy páparázót, hogy leskelődjének szegény Józsi után. Mert úgy hírlett beveszik őt is a Kánonba. Jó, jó, tudom, páparázó, de én jobban szeretem így magyarosan, így legalább van értelme. Szóval megjelent egy ilyen páparázó fotós. Sokan fotóznak, senkinek sem tűnhetett fel. Le akarta leplezni a másik oldal, hogy a nagy erkölcsösöz, a nagy nemzeti vezér, aki az ország erkölcsi romlásáról prédikál, egy pernahajder. A Blekk hozta a fotókat, Román Jancsi meg a nő, intim pőreségben. Még a tábor alatt. Szerintem az odajárók közül senki sem olvas Blekket, még én sem, pedig engem érdekelnek a pletyók. De valaki betette több példányban a kollégium halljába, nem lehetett nem észrevenni. Szegény Mari elutazott még aznap. Pedig ő ott szokott lenni elejétől a végéig. Hogy ez magának hihetetlen? Az nem jelent semmit, hogy az idősebb nemzedék látogatja főleg. Ott van a Magyar Naplopók szerkesztője. Én már csak így hívom, tudja, mire gondolok. Nem közölnék engem, a szerkesztő szerint, amit küldtem "lektúr", nem illik az ő komoly vonalvezetésükbe. Hallott már ilyet? Na neki is van egy titkos doktorandusza. Ravaszul csinálták. Babet kifigyelte. A szerkesztőúr az északi vonattal utazott, a kiscsaj a délivel. A Babet épp az utóbbin ült. Láta, hogy nem a többiekkel együtt, busszal ment be a városba, hanem taxival. Azt is látta Babet, hogy a kocsiiban már ott rejtőzött a szerkesztő. Nem is hiszi, milyen izgalmas ez az egész. Hogy Bodobács Berci biztos nem keveredik ilyesmibe? Maga egy naiv! Nem is hinné, kivel látták itt összebújva. Bemondó lett a királyi tévécsatornán. Esküszöm, a saját szememmel láttam. Biztos a kapcsolatai miatt engedett a vén kujonnak. Tudja a fark nem törődik azzal, hogy a fej nemzeti vagy urbánus. Kiköveteli a magát. Nincs abban semmi. Mindenki úgy érvényesül, ahogy tud. Azzal, amije van. Pest messze, a féltékeny feleségek szeme elől elbújni nagyon alkalmas hely. Én nem ezért járok oda. Az én korosztályom már impotens. Fiatalabbhoz pénz kéne, ami nekem nincs. Nekem ott vannak az emlékek. Tamás egy rendkívüli ember volt. Hogy tudta-e a felesége? Szerintem igen. A háztömbjük előtt találkoztunk a leggyakrabban egy cukrászda teraszán. Ha Zsike kinéz az ablakon, láthatott. De sosem kérdeztem. A férfiakat meg kell hallgatni, ha panaszkodnak a feleségükre, élettársukra, a nagybötüs Életre, de kérdezni sosem szabad. Tamással nem voltam a táborban. Ő egy nagyon szabad ember volt. Semmilyen kötöttség nem vonzotta. A maga véleményére azonban adott. Nem is értem. Maga olyan karótnyelt, már megbocsásson. Ő meg járt a titkos bordélyba, a Nagy Lajos utcába. Ha honort kapott valahonnan, összehívta a társaságot a Diófavendéglőbe, az volt a kedvenc helye. Etette-itatta a barátait, míg a pénz tartott. Nézze, nézze, már látszik a Hegy. Nem gyönyörű? Milyen váratlanul bukkan fel a síkságból. Milyen büszkén! Ilyenkor félrever a szívem. Leizzadok. Hazaérkeztem. Ez nekem az igazi otthonom, nem az a kétszoba-konyhás panel. Tegye ide a kezét! Érzi, hogy dobog? Na, megyek a helyemre, pár perc, s leszállunk. Remélem, megvan még a kis kopott bőrdömb. Na, viszlát! Biztos összefutunk a táborban, és beszélünk.

Benedek Miklós

Négyen maradtak

A rendfenntartó robotok minden este 22.17-kor haladtak el a ház előtt.
Az emberek elhallgattak csak a lámpák fénye szűrődött ki az épületekből.
A zümmögő hang fokozatosan erősödött majd egyenletesen elhalkult.
A robotok reflektorai néhány pillanatra nappali fénnel árasztották el az utcát.
A lázadók visszafojtott lélegzettel vártak.
Mára csak négyen maradtak.
Az egykor több száz főt számláló csoport tagjait egyenként csalták csapdába és végezték ki.
A hírek szerint a városfalon túl még több lázadó csoport tevékenykedik.
22.20-kor léptek ki a házból és sietős léptekkel elindultak déli irányba.
A sarkon jobbra fordultak és a sikátorban a falhoz simulva haladtak északnyugat felé.
A rendfenntartó robotok útját 22.35-kor keresztelték.
A szemeteskukák mögött a földön hasalva várták hogy elhaljon a zümmögés.
Felpattantak és folytatták útjukat.
23.18-kor újabb járőr útját keresztelték.
23.50-kor elérték a városfalat.
Az őrsváltás alatt rövid ideig egyetlen ór sem tartózkodott a falakon.
A lázadók felmászta majd leeresztették a köteleket a másik oldalon és egymás után megindultak lefelé.
A reflektorokat 00.02-kor kapcsolták fel.
A szirénák egy másodperccel később kezdtek üvölni.
A falakon mesterlövészek jelentek meg.

Mindig északi irányba

A sámán sietős léptekkel haladt a fák között.
Csak sötétedés után vágott neki az útnak.
A nappalokat barlangba húzódva töltötte.
Sebtében kupacba gyűjtött száraz növényi maradványokon feküdt.
Próbált aludni de felgyorsult szívverése ébren tartotta.
Éjszakánként a lakott területeket kerülve haladt északi irányba.
Mindig északi irányba amitől csak a folyók medre térítette el időnként.
Már három hete volt úton amikor egy befagyott patak partján az ellenség járőreivel találta magát szemközt.
Ráordítottak idegkorbácsukat fenyegetően a magasba emelték.
A sámán megmerevedett.
Ajkairól felhők emelkedtek a magasba amint imádkozni kezdett.
Az erdő madarai rikoltozva törtek elő a fák közül.
Csőrükkel eltépték a katonák oxigénpalackjának csöveit betörték maszkjukat karmaikkal megszaggatták védőöltözéküket.

A küzdelemnek hamar vége lett a járőrök élettelenül heverték a letaposott hóban.
A sámán bukfencezve bagollyá változott.
Egy tölgyfa ágán ülve figyelte ahogy alig fél órával később az ellenség egy újabb járőrcsapata
érkezett a patakhoz.
Rádióadójukon keresztül idegesen leadták a jelentésüket majd körbefényképezték a helyszínt.
A testeket feltették a közelben parkoló teherautó platójára majd elhajtottak.
A sámán a délelőtti órákban egy barlangba húzódott.
A naplementét követően útra kelt.
Északi irányba indult.
Mindig északi irányba.

Király-Horváth Hajnalka: Pfff - 2016



Acsai Roland

A rákos-patak partján

A Rákos-patak partján él egy varjú

Már régóta

Törött szárnyal a sarjú

Között hol az ég is sötét aljú

Hogy kinek mi a tavasza

Eldöntheti saját maga

Hogy életben maradt egy kisebb csoda

A hideget

Túlélte nincs otthona

Fény szikrázik most mint a kő a kova

Hogy kinek mi a tavasza

Eldöntheti saját maga

Lányommal őt mi mindig megcsodáljuk

Ha a fű közt

Épp bogarászni látjuk

Április elrohan és jön a május

Hogy kinek mi a tavasza

Eldöntheti saját maga

E fákat egykor rágja majd szú

Tudjuk nincsen

Itt csak öröm és csak bú

A Rákos-patak partján él egy varjú

Hogy kinek mi a tavasza

Eldöntheti saját maga

N.Tóth Anikó

Ajándék Mamukának

– a selmeci különös hölgy legendáriumából –

Délutáni holtidő, a segéd még nem érkezett vissza a raktárból, igazgatom az árut a polcokon, néhány dobozt megcserélek, színben tetszetősebben illeszkedjenek. Nyílik az ajtó, jókedvűen csilingel a rézcsengő, nem fordulok mindjárt meg, befejezem a megkezdett mozdulatsort. De valami szokatlant, forróságot érzek a lapockáim között, a nyakamon, a tarkómra tűzött súlyos kontyom alatt. Mi több, különlegesen fanyar, semmivel sem összetéveszthető illat, talán leginkább szantál lengi be a helyiséget, beleremegnek az orrcimpáim. Ez kíváncsivá tesz. A polctól a pulthoz lépek. Előbb csak a körvonalait látom a kintről bevágódó éles fény miatt. Magas, széles vállú férfi. Baritonja kellemesen zeng, ahogy megszólít. A körvonalak fokozatosan határozott vonásokkal töltődnek ki: a magas homlokon átvetett fekete pánt és a szemtakaró elsőre kissé megdöbbenő látvány (ugyan mi történhetett vele, ilyen fiatalon...), de a fedetlen jobb szemben szenvedély csillan, nehéz szabadulni tőle, hogy szemügyre vehessem az arc többi részét, az orrtól a szájug felé igyekvő sekély árkot, a húsos ajkakat, az állat kettéosztó mély gödröt. Mindezt persze egy pillanat alatt, hiszen meg kell kérdeznem, mit óhajt. Nem vásárolni akar, hanem keres valakit. Nem egyetlen konkrét személyt, hanem valakit, bárkit, aki előkerülhet gyerekkora tájairól. Sorolja a szilaj fiúkat, akikkel szánkózott a Szentháromság-téren, köveket gyűjtött a Csillámló-hegyen, fürdött a Klinger smaragd vizében, verekedett az Óvár udvarán, csínyeken törte a fejét a gimnáziumi padokban, lányokról ábrándozott a botanikus kertben. Egyszer csak mondja a fiam nevét. Akit ma estére várunk Prágából. Hát jöjjön el hozzánk holnap fél hatkor az Alsó Rózsa utca 8. szám alá. Nem, nem tolakodás, örülni fogunk. Jancsinak nem idegen, mi, többiek pedig szívesen ismerkedünk.

*

Szombatonként Döni nálunk ebédel, míg Jancsi vakációzik. Vendég miatt nem térünk el a szokott menütől. A zöldbabot szereti, a kapros tökfőzelékért rajong, a lencsét is szívesen eszi. Marhapörkölt-maradékkal, sült hagymakarikákkal, kolbásszal. Ó, ezek a fenséges cuspajzok, dicséri Vilmuska főztjét, aki alig várja a szombatokat a hízelgő szavakért. Tőlünk ritkán jön elismerés, szóbeli legalábbis, kénytelen megelégedni azzal, hogy bőségesen, olykor kétszer is szedünk, üresen viszi a tálat vissza a konyhába. A kávé esős időben a verandán isszuk, napfényes délutánon felmegyünk a filagóriába. Döni mindig megmosolyogja a teraszos kertet, élcelődik azon, hogy a harmadik emeletre kell kaptatni egy jó kis kávéért. Nekik zsebkendőnyi, mély és sötét udvaruk volt, nem csoda, hogy gyerekkorát az utcán vagy a város körüli erdőkben töltötte inkább. Nándi nem szívesen mászik föl velünk, az utóbbi időben a lépcsőjárás is nehezeze esik, amúgy is szeret ledőlni a fásasztó hét után, ezért legtöbbször nélkülözzük a társaságát. Engem felvillanyoz a két fiatalember határtalan jókedve, megállás nélkül ugratják egymást. Szípközvetve anekdotáznak, hasonlítgatják a két nagyváros diákéletét, nagyokat mondvá versengenek, Pesten vagy Prágában történik-e izgalmasabb esemény. Van, hogy sejtelmesen összemosolyognak, olyankor tudom, nem avathatnak be a korábban már megbeszélte titkukba, mindig nőügy, hát persze! Tapintatosan nem firtatom, elengedem a fülem mellett, bár kíváncsi vagyok. Pedig talán nem bánnák, ha tovább fűzhetnék a cinkosság fonálát... Döni mindig magánál tartja a vázlatfüzetét, beszélgetés közben rajta felejteti a tekintetét a gyufaskatulyányi Újváron, vagy a filagória ajtajával szemben a Paradajz oldalába hajított játékvárnak tűnő Óvár tornyán, szórakozottan firkál, satíroz. Fel-felkacag, furcsán buborékol a torka, olyankor Jancsi kedélyesen hátbaveregeti, meg ne fulladj, Mefisztofelészem... Csevegős sziesztánk végén leereszkedünk a házhoz, a kapualjban Döni elővárászol egy gondosan becsomagolt képet, amit érkezéskor elrejtett, hol Jancsinak, hol nekem nyújtja, barátságom vagy hódolatom jele, mondja ünnepélyesen, a hete-

diknél már szabadkozunk, de sértés lenne nem elfogadni. Szaporodnak az átszellemült tájak a szalon falán.

Egy délután Jancsi fejfájásra panaszkodik (hajnalban jött meg valami tivornyából, nem csoda). Döni ragaszkodik a filagóriához, az ég és föld közötti lebegéshez. Kérem, nem akar-e egyedül inkább. Ekkor karon ragad, szinte felröptet az első teraszra, a virágok közé, és csak sürget, mielőbb érzünk fel. Mamuka, sóhajtja, amikor kissé pihegve elrendezem a szoknyám a padon. És akkor kiszakad belőle a világfájdalom, mint nyári felhőkből a zivatar. Megkönnyebbül, mire a végére ér. Megkérdezi, ölembe hajthatja-e a fejét. Széttérpesztett ujjakkal fésülöm ki az erős szálú tincseket a homlokából. Arra kér, most én mondjam el az életem. Mesélek neki egy titokzatos országról, havasokról és fenyvesekről, ékszerdoboz városokról és Anahitról, a fekete szemű lányról, első és egyetlen bizalmasomról, akivel hol a boltjuk raktárában, hol a padlásunkon babáztunk, később beszélgettünk végig hosszú füllelt napokat, és nem jöttünk elő alkonnyatkor sem, amikor aggódva kiáltozták nevünket a szüleink.

*

Az ebédlőasztalon felejtette a vázlatfüzetét. Vagy szándékosan hagyta itt? Sebtében kerekedtek fel Jancsival, szokás szerint világmegváltó terveket forgatva.

Hosszan nézem a füzet borítóját. De nem a díszítése érdekel. Fontolgom, felnyissam-e. Bizsereg a kíváncsiság bennem. De hát nem kaptam engedélyt. Olyan ez, mintha a legbensőségesebb titkait kukucsálnám meg. A legféltettebb zugaiba lesnék be. Mintha valaki beleolvassa a nagylánykori naplómba. Az Anahittal váltott leveleimbe ifjúházás éveimből... Azt hogy viselném vajon?

Magammal viszem a szalonba, ahol késődélutáni fények kényeztetik a hatalmas üveges szekrényt, a karosszékeket, a kecskelábú asztalkát. A pamlagra ülök, előbb magam mellé teszem, majd hirtelen felindulásból az ölembe veszem a vázlatfüzetet. A borító felmelegszik a forró tenyeremtől. Habozok, aztán mégsem tudok ellenállni.

Felütöm, lapozom. Ötletek, kusza vonalak, szénrajzkezdemények, firkák az első oldalakon. Semmit nem mondanak. Csalódott vagyok. Már-már félrerakom, amikor úgy a tizedik lapon megpillantom az első nőalakot. Fésülködik, pucér bal melle fölé húzott buja hajtincseibe akasztja a virágmintás nyelű fésűt. A jobb melle is fedetlen, egyik lábával egy zsámolyra támaszkodik, combjával elfedi az ágyékát. Egy másikat oldalból mutat, ahogy ül hátrátámasztott könyökkel, előremeredő mellbimbókkal, csípője körül lágy kelme hullámzik. A következő lapon egy ugyancsak csupasz nő kifeszített karjaival egy törölköző két csücskébe kapaszkodva a hátát dörgöli. Mellei ágaskodnak, szemérme bolyhos. Azután egy háttal ülő nő, rövid haja alól kikandikál a fülcimpája, széles, húsos a háta, a csípője puhán hullámzik, ipszilon jelzi a feneké árkait. Egy kanapén féloldalt fekvő asszony, oldalt biccenő hatalmas keblekkel, legyezőszerűen szétnyílt ujjai a köldöke alatt a fekete bozót felé kúsznak. Hájfodrok, hajlatok, testzugok, bimbók, változatok pucérságra. Becsapom a vázlatfüzetet. Felállok, kioldom a kapcsokat a szoknyámon, hagyom, hogy lecsússzon. Kigombolom és levetem a blúzom. Lesodrom a harisnyám, letolom a harisnyakötőm. Kibújok a kombinéből. Sosem járkáltam pőrén a házban. A fürdőből a hálóba szigorúan köntösben lépek, csak sötétben vetkőzöm. Ez most nem én vagyok. A ruhátlanság felszabadít és felizgat. Elsétálok a cserépkályháig. A hatalmas szekrény üvegajtói megsokszorozzák a sziluettet, elismerően bólintanak a porcelán szobrocskák. Biztatóan mosolyog rám a kályha mellől a fából faragott néger fiúcska. Megkerülöm a nagy asztalt, leülök a karosszékre, a kárpit csiklandozza a hátsómat. Tovább megyek, leheveredek a pamlagra, bizsereg a csípőm, az ágyékom. Hasamhoz szorítom a díszpárnát. Felállok, a hálóba sietek. Megállok a fésülködőasztal előtt. A tükör egy öregedő aktot fest. Idegen magamra meredek.

Összerezzenek, amikor nyikordul az előszoba ajtaja. Visszafutok a szalonba, összekapom a szétszórt ruhadarabokat, bemenekülök a fürdőszobába, magamra zárom az ajtót.

Jó napot, asszonyom.

Jó napot, uram. Szerencséje van, már megjött az új áru, mivel szolgálhatok?, mondom szórakozottan a kassza mögül, a fiókokban rendezgetem az érméket, s csak a következő mondatra emelem fel a tekintetem.

Nem vásárolni jöttem, mondja, s leveszi fényes szalaggal díszített, kifogástalan homburg kalapját.

Hanem mit óhajt?

Levelet hoztam.

Levelet?

Parancsoljon, asszonyom.

Ibolyalila kopertát húz elő a súlyos szövetkabátja belső zsebéből. Rajta a nevem, még hozzá a lánykori családnevem.

Önnek szól, jól sejtem?, köhint.

I-igen, mondom kissé zavartan, mert közel három évtizede nem gondolok magamra a lánykori családnevemen.

Amíg nézegetem a jól ismert határozott betűket, forgatom a postai bélyegző helyét keresve, a titokzatos férfi, akit persze egy percig sem néztem levélkihordónak, mert azokat amúgy is személyesen ismerem, hirtelen távozik. Mire kiszaladok utána a trotuárra, nyoma veszik. Nem kérdezhetem ki, honnan jött, hol találkozott a feladóval, mi járatban nálunk. A kopertát felbontatlanul a táskámba rejtem. Nem akarom, hogy Nándi rajtakapjon, hogy nem dolgozom. A levél olvasásának elhalasztása különleges izgalmi állapotban tart egész délután. Próbálok valami ürügyet találni, hogyan szabadulhatnék korábban. Kapóra jön Wetzler, valamit pusmogznak az urammal a hátsó traktusban, aztán veszik a kabátjukat. Nándi másfél óra múlva ígéri visszatértét.

Még el sem hal a rézcseggő hangja, miután behúzzák maguk mögött az ajtót, máris a táskám után nyúlok. A pultra fektetem a kopertát, óvatosan belecsúsztatom a sarkán a papírkést, gyengéden nyiszitálom. Szétsimogatom a négyrét hajtott, ugyancsak halvány ibolya papirost. Szantáillat szabadul ki, felidézve a délutánt, amikor először toppant be a kereskedésünkbe. Mintha egy évszázad pörgött volna le azóta. Keresem a levél elejét, egyáltalán nem lepődöm meg, amikor az egyik oldal közepén találok a drága Mamuka megszólítást, ahonnan csigavonalban csavarodik a végtelen mondat, közben miniatűr rajzok a városról, kapuk, ablakok, tornyok, egy kávéházi asztalka, a diadalív, a nagy képtárban tett séták látványélményei szavakra fordítva átkúsznak a további oldalakra, olyan szemléletes, mintha ott járnék vele, mélyen beszívom a folyóillatot, hallok az autók zúgását, édesen omlik szét a számban a madelaine, végül a hála tirádái, hogy mindez megvalósulhat az én közbenjárásommal, majd aláírás helyett egy mosolygós önportré. Mutatóujjammal többször megsimítom a tollrajzot. Összehajtogatom, visszahelyezem a kopertába, majd a táskámba, kiszolgálom a sorra érkező vevőket, szokatlanul nagy a forgalom estig, a másfél óra múlva visszatérő Nándi elégedetten nyugtázza a bevételt, elrámolunk, a segéd lehúzza a redőnyt, felballagunk a lépcsőkön, vacsora előtt a kopertát a hálóba csempésem, a párnám alá rejtem. Egész éjjel forgolódom az örömtől.

*

Egyedül maradok a képpel.

A szem! Sötét üveggolyó a festmény közepén, melyen megcsillan egy fénypötty. Magába fordul, bár kifelé néz. Micsoda tájat láthat odabenn, milyen érzéscsombok hullámoznak, hová tartanak a vágy ösvényei, merre csábítanak az égen himbálózó szenvedélyfátylak!

A fény balról cirógatja a féloldalt forduló arcot, az elkeskenyedő másik oldal árnyékos, a szemtakaró szinte összeolvad a sötét háttérrel. A magas homlokot átszeli a fekete pánt, majd eltűnik a hátrafésült, erős szálú sötétbarna haj alatt. A fülkagyló befejezetlennek tűnik, a borotvált arcon többet pepecselt. Fél orrcimpára, orrhegyre fényfolt vetődik, a szájhoz vezető árok körül dús árnyékok. A húsos száj halványpirossal jelezve, az állgörbület sötét ecsetvonásokkal kiemelve. A kihajtott fehér galléron és ingvállon zöldesszürke árnyékok gomolyognak.

Jobboldalt lenn az ajánlás lendületes, kissé jobbra dőlő, egyenletes betűkkel. A szeretettel téi határozott vízszintes vonallal egyberántva. Alatta a teljes név, a gé mint sarló, a családi és keresz-

tnév között a ká rákúszik az öre, az ő két pontja vízszintes vonalakká feszül kétszer is, az en szára a végén lazán, egykedvűen lecsüng.

Megragadom kétoldalt a puritán fakeretet. Felemelem, egy fejnyi magasságba, mintha itt állna előttem. Magam sem értem, miért kezdek táncolni vele. Engedelmesen forog velem, én pedig a szeme körül keringek, biztonsággal tartja az egyensúlyom, miközben gyorsítom a ritmust. A padló és a bútorok sóhajai adják a zenét ehhez a különleges valcerhez. Hármát kondul az óra. Ez kizökkent, megálllok, leeresztem a képet, elfáradtak a karjaim.

Helyet keresek a portrénak. Ha a szalonban akasztanám ki, át kellene rendezni a tájképeket. De nem bontom meg a rendet. Hiszen többször megdicséért, milyen jó ízléssel illesztettem egymás mellé az egyre szaporodó festményeket. Az automobilos a kedvenc, ahogy az idegen tárgy bizarr lámpaszemeivel felbukkan a kék hegyek közül leereszkedő úton. Akkor viszont hová. Az étkezőben biztosan nem, az ott uralkodó örökös félhomály egyetlen képnek sem tesz jót.

Átmegyek a hálószobába. Az ágyam melletti falon még találok helyet Gitti és Jancsi portréja között. Hiszen a fiam lehetne. Ahelyett, aki születése előtt kivált belőlem...

A komódra állítom, lemegyek az udvarra. Épp nyílik a kapu, a pékinas meghozta a kenyeret. Szívesen segít, ha megkérem. Kalapácsot és szögeket kerítek a szerszámoskamrából. Nagy gyakorlatom van, amit megkönnyít a példás rend. A pékinas ügyesen dolgozik.

Rokonuk a félszemű? kíváncsiskodik.

Nem. Vagyis igen, mondom bizonytalanul, és bosszankodok egy sort, hiszen így indulnak a pletykák.

Látásból ismerem, gyakran megy el a házunk előtt.

Kedveli a botanikus kert fenyőit, próbálom másfelé terelni a szót.

Netán megkérte Gitti kezét?

Jogos kérdés, hiszen a lányom arcmása mellé szögeztetem.

Gittinek más udvarol, mondom hűvösen, hogy ne tegyen fel több tolkodó kérdést. Szerencsére elkészül, kezébe nyomok némi aprót a szolgálatért, s alig várom, hogy végre távozzon.

Az ágyon ülve nézem a festményt.

A szem ott középen megbabonáz. Gyerekkori meséim egyszemű óriását idézi.

Este sokáig nem jön álom a szememre. Az az érzésem, többen lettünk a szobában, s valaki erősen figyel. Nándi szuszog, fel-felhorkant, nyöszörög, összerándul, az ágy reccsen alatta, ahogy a hátáról az oldalára hengeredik.

Felhajtja a takaróm. Lefekszik mellém, összegömbölyödik, mint Gitti vagy Jancsi, amikor kicsi korukban rosszat álmodtak.

Mamuka, suttogja forrón.

Ringatom, simogatom a vállát, a karját, kézfejemet végighúzom az arcán, egyenként felszárítom a selymesen sima bőrön elkenődött könnyeit. Csapzott hajából kisfiúillat hever el a párnán. Bújik hozzám, mint az anyjához, akit három éves korában elvesztett. Dajkálom, mint a fiamat, aki valamivel több, mint három hónapot élt bennem.

Mamuka, hüppögi.

Magamhoz szorítom. Süt a remegő teste.

Arra ébredek, hogy valaki erősen kívánja, nyissam ki végre a szemem. Óvatosan húzom fel a szemhéjam, kilesek a pillák mögül. Az uram áll az ágyam mellett. Mi üthetett bele. Miközben úgy teszek, mintha nyújtózkodnék, végigtapogatom a lepedőt magam mellett. Csalódottan veszem tudomásul: csak álmodtam, hogy valaki hozzám simult az éjszaka.

Ez mióta van itt, Mária? kérdi az uram rekedten, reggeli köszönés helyett, szigorú mutatoujját az új képre szegezve.

Tegnap délutántól, rebegem, mint aki fél lábbal még álombeli tájakon jár.

Nem a megfelelő helyen van, mondja szárazon.

Sajnos a szalon már tele van festményekkel.

Ott az étkező. Vagy az előszoba.

Ezt maga sem gondolja komolyan, Ferdinánd, ülök fel borzadva. Az étkező és az előszoba teljesen méltatlan környezet bármilyen kép számára!

Igaza van, Mária. Akkor lekaszt egyet a szalonban, s a helyére teszi ezt az újat.
Nem kívánhat ilyen...
Ez mégiscsak hallatlan, hogy a hálósobánkba betolakodjon egy idegen!
Miről beszél? Kicsoda idegen? Hogy-hogy idegen?, habogok a dühtől. Hiszen olyan, mint egy családtag.
De mégse lóghat Jancsi és Gitti között!
Ugyan, Nándi, hiszen olyan, mintha a fiam... fiunk lenne. Jancsi amúgy is a fivéreként szereti. Isteníti.
Csak nem féltékeny?
Ugyan, Mária...
Maga is kedveli a társaságát, vagy nem? Micsoda művelt, szellemes, nagyvonalú ember!
Micsoda istenadta tehetség!
Mária, maga mindig is szeretett túlzásokba esni. Kedvelem, igen, egy bizonyos határig. Azon túl azonban kifejezetten fáraszt és zavar.
Mi zavarja?
A pillanatnak él. Meg a zavaros eszméi egy ködös jobb világról, az osztályok nélküli társadalomról, amelyben felszámolódik a magántulajdon, és mindenki boldog. Teljesen elszédíti Jancsit, nem lesz jó vége... Meg hogy nagyvonalú? Hm. Nagyvonalúan szórja a pénzt. Többek között azt, amit, Mária, magától kap...
Hagyja ezt abba, kérem, Ferdinánd. Már százszor megbeszéltük. Nem szűkölködünk, tehát van lehetőségünk segíteni. Én pártolom a művészetet, különösen a fiatal művészeket.
Az ilyen életművészek, hadonászik a kép felé, nem becsülik az adományokat.
Hogyne becsülnék. Hiszen utazni tudott, Bécsben járt, Berlinben, Párizsban, Firenzében. Képtárakat látogatott.
Meg kocsmákat.
Ezt honnan tudja?
Dicsekedett Jancsinak.
Azzal nem dicsekedett, mennyi hatás érte a galériákban? S hogy kiváló minőségű festékekhez jutott?
Likőrökről, pezsgőkről hadovált. És nőkről.
Ferdinánd, nem látom értelmét ennek a beszélgetésnek.
Csak nem féltékeny? Mária!! csattan fel gúnyosan.
Bevonulok a fürdőszobába. Piros foltok a nyakamon, a bosszúság rózsái. Hosszan locsolom az arcom hideg vízzel. A hajam kétszer annyi ideig tart kontyba kényszerítenem, mint máskor. Mióta készülök, hogy levágatom... Amikor végre elkészülök, higgadtan nyitom az ajtót. A háló üres. Gitti és Jancsi arcképe között szögek ütötte sebek a falon. Berontok a szalonba. A rám szegeződő szem a cserépkályha mellé vonz. Mintha a sarokba lenne állítva. Felkapom a képet. Vissza a hálóba. A párnámra fektetem. Tűnődöm, ki segít majd a helyére tenni.

*

Sokáig tart még?
Pihenhettek kicsit.
Hozatok egy teát. Vagy inkább kávét inna?
Köszönöm, a tea nagyon megfelel.
Herbateát vagy indiait kér?
A herbateát választom.
Szólok Vilmuskának.
Rágyújthatok?
Parancsoljon.
A napfényes szalonból a hűvös étkezőbe nyitok, csaknem felborítom az ajtó mögött izgatottan hallgatózó Vilmuskát. Riadalom és bocsánatkérő esedezés pírjától maszatos az arca.
Épp kérdezni akarom, nincs-e szükség valamire, rebegi nem túl meggyőzően.

Teát kérünk, mondom elnézően, nem szeretném a meghitt hangulatot holmi háziasszonyi zsémbeskedéssel elrontani. Megkönnyebbülve tipeg az előszoba irányába.

Herbateát. És fenyőmézet is hozzon, vetem utána.

Fenyőmézet? torpan meg csodálkozva. Az úr azt csak kivételes alkalmakkor engedélyezi...

Hát most kivételes alkalom van, vágom rá úgy, hogy a szalonba is behallatsszon.

A cserépkályhának támaszkodó alak szinte felszívódik a gomolygó füstkarikák mögött, amint visszatérek a szalonba.

Szivar?, szimatolom elismerően.

Tegnap egy kisebb tájképet cseréltem egy doboz styjavnycskára, ha már a trafikban nem jutok hozzá, mondja némi iróniával. Nem ilyen jót persze, mint ezek, rajzol a szivart tartó jobb karjával egy elegáns félkört a cserépkályhán túl a különböző nagyságú festmények felé.

A füstből boltív kerekedik a feje fölött. A hamut a fehér porcelán tálcába pöccinti, baljával csípőmagasságban végigsimítja a hamutálcát tartó fából faragott, piros kabátos, mosolygós néger fiúcska fejét. Ezt mindannyiszor megcsodálja, amikor nálunk jár. Szerét ejti mindig, hogy szinte kéjesen hozzáérhessen.

Megnézhetem, mennyit haladt?

Nem szoktam hölgyeknek ellenállni... de most jobb szeretném, ha türelmesen megvárna...

Nocsak! Valami gond van?

Még nem vagyok biztos magamban.

Ne mondja, Döni, ennyi portré után...

Nem mindegy, ki a megrendelő.

De hiszen ez nem is megrendelésre készül.

Annál inkább.

A mi kapcsolatunk különleges természetéből fakadóan se lehet kedvezményem?

Éppen emiatt állok hozzá érzékenyebben.

Talán babonás?

Azt nem mondanám. Csak szeretném, ha elégedett lenne.

Az uram portréja is bizonyítja...

Ott nagyon szigorú voltam magammal.

És a lányomé is kiváló lett.

Gitti légiessége szárnyakat adott az ecsetnek...

Akkor az enyémmel mi a baj?

Nincs baj. Csak kérem, várja meg, míg elkészülök. Hogy mindketten elégedettek lehessünk.

Maga gonosz ember, Döni! Hagyja, hogy egy asszony betegre kíváncsiskodja magát!, mondom huncut szemrehányással.

Sajnálom és röstellem, hogy gonosznak talál. Nem tudom, képes leszek-e így befejezni a portrét... néz bele mélyen a szemembe a fél szemével, amikor előlép a karikamintás füstfüggöny mögül.

Ettől a pillantástól mindig elgyengülök. Mintha minden akaratom elhagyna, és ez a markáns arcú, széles vállú, szilaj fiatalember bármire rávehetne. Még akár arra is, hogy levetkőzzek előtte. És ő ezt pontosan tudja.

Kénytelen lesz! fenygetem meg a mutatóujjammal.

Kérhetem, hogy ezt a különleges mosolyt megtartsa néhány percig? lép vissza az állvány mögé, miközben le nem veszi a szemét rólam.

Egészen zavarba hoz. Elszoktam már attól, hogy egy férfi rajtam felejtje a tekintetét. Nándival összenézünk néha. A három évtized alatt eltűntek a vágy szikrái, szemrehányás, bosszankodás és gyanakvás pontocskái úsznak csak a matt opáltükörben. Különösen azóta, hogy ez a félszemű betoppant az életünkbe közel tíz éve. Hogy lehet ugyanazt a mosolyt megtartani, rávenni a szájsarkakat, hogy maradjanak vesztég, a felsőajkat, hogy ne engedje az alsót, az arcizmokat, hogy fájdalomig feszüljenek, a ráncokat, hogy ne mélyüljenek tovább...

Vilmuska átcsozog az étkezőn, a csészek jókedvűen kocognak az üvegtálcán, a teailat előre-siet, összegubancolódik a szivarfüst emlékével. Vilmuska a küszöbön megtorpan, feltehetően

kiérzi a helyzet rendkívüliségét, elbizonytalanodik, de tapintatosan nem kérdez, visszafojtott lélegzettel rácsúztatja a tálcát az asztalkára, összekoccan az üveg a porcelánnal, nem biccentek, nem hagyom jóvá, a mosolyt tartom roppant fegyelemmel, Vilmuska hátrálva távozik, nagy igyekezettel emeli a lábát, hogy a papucsja semmi hangot ne keltsen, a padló mégis megmegnyikordul lépte nyomán.

A fény lassan lecsúszik az arcomról.

Nem látom a jobb karját az állványtól, de hallok a surrogásból, hogy sok kis ecsetvonással dolgozik szaggatott ritmusban, s míg az én mosolyom kővé dermed, az ő fél arca folyamatosan átrendeződik, lélegzése egyre hallhatóbbá válik, felgyorsul, már-már zihál, olykor füttyent, sípol, horkant, ijesztő és mulatságos egyszerre.

Legyen vége már.

Hátralép, hosszan szemlél, hirtelen visszatér, valamit igazít, szöszmötöl. Kinéz, összevet.

Bámulatos, ahogy percek óta semmit nem változik a mosolya, mondja egyszer csak takarásból.

Örökre így maradok, nevetem el magam az elismeréstől, miközben felszabadítom az arcom.

A vásznon biztosan, jelenti ki ünnepélyesen. Ebből sejtem, hogy a végére jár.

Koppan az ecset a tartóban, mint egy mondat végi pont.

De nem jön elő, minden apró részletet, árnyalatot újra átvesz. Nem tudom, zavarhatom-e, megtörhetem-e a csendet, felállhatok-e a karosszékéből. Már-már az az érzésem, nincs is ott az állvány mögött, elillant a füsttel. S hogy magam is csupán árnyék vagyok a félhomályba süppedő szalonban.

Akarja látni? kérdezi kisfiús pajkossággal, nyoma sincs az előbbi ünnepélyességnek.

Csaknem megengedi? kérdezek vissza, a kacér felhangon magam is meglepődök.

Csak a kezét nyújtja ki hívogatóan az állvány mögül. Nem esik nehezemre felállni, és nem parancsolok kimért tempót a lábamnak, ahogy a korom és valami íratlan etikett megszabná. Egykettőre ott termek mellette.

A mosolyt nézem. A vonások ismerősek, a mosoly idegen.

Ez én is vagyok. Meg nem is.

Csalódott?

Ilyennek lát...

Mást várt?

Igen. Vagyis nem. Vagyis nem vártam semmit.

Nem fordul felém, csak a szeme sarkából figyel, kicsit szűkölve. A képet nézzük egyre.

Ha elégedetlen, kezdjük újra.

Nem vagyok elégedetlen.

Hiányérzete van.

Nincs hiányérzetem.

Mégis az a benyomásom...

Nekem meg az a benyomásom, hogy maga egy...

Forró hullám tör fel a mellkasomból, csapkod a nyakam körül, elborítja az arcom.

Egyszerre mozdulunk. Ez nem is ölelés, a levegő kiszorul belőlem, pedig a hatalmas tenyerét a hosszú ujjakkal eltartja a hátamtól, nehogy összemaszatolja a vajsínű blúzom. Az arcom csiklandozzák a nyitott ing alól kitüremkedő szőrszálak.

Ördögfiók, suttogom közénk, mélyen beszívom a fiatal férfitest páráit.

Egyszóval mégis tetszik, sóhajt megkönnyebbülten, miközben ringat az erős karjában.

Kattan az étkező ajtaja, súlyos léptek közelednek, szétrebbenünk, az óra kettőt kondul.

Az uram a látszólag üres szalonba érkezik, fújtat, az utóbbi időben próbára teszik a lépcsők. A Fő utcáról, a teraszról az Alsó Rózsa utcára negyvenöt lépcső vezet, a kaputól az emeletre meredek tizenhárom.

Csakhogy megjött, bújok elő lelkesen a vásznon mögül. Szinte összerezzen, mint akit leskelődésen kaptak.

Nézze, elkészült az én portrém is.

Hárman ácsorgunk és bámulunk a vásznonra.

Kisebb, mint az enyém, állapítja meg összehúzott szemmel. Jellemző. Neki a mérték a fontos. Ennyi kiló kávé, ennyi liter bor, ennyi darab konzerv. A mosolyra nincs szeme. Az árnyalatok nem izgatják.

Mivel tartozom? szegezi Döninek a kérdést.

Ajándék Mamukának, jelenti ki a félszemű.

Az nem lehet. Adjon kedvezményt, de ingyen nem fogadhatjuk el.

Én pedig nem fizetségért csináltam. Viszonozni szeretném, legalább részben, mindazt, amit kaptam, kacsint rám huncutul.

Az uram nem erőlteti tovább. Vacsoraidő van. Vilmuska már a tányérokkal csörömpöl az étkezőben. Az uram szigorú szabályok szerint él.

Tartson velünk, Ödön, mondja kimért szívéllyességgel.

De előbb mosson kezet, szólok rá, mint valami szutykos kisfiúra, aki kerüli a tisztálkodást, s mutatom az ajtót a hálóba, ahonnan a fürdőszoba nyílik.

Szervusz, köszön az ágyam mellett függő önarcképének.

Vacsora közben rengeteget beszél, mintha minden feszültséget ki akarna takarítani magából. Az uram egykedvűen hallgatja. Nem bánna, ha mielőbb lepihenhetne. Én pedig tartóztatnám, de érzem, hogy szabadulna. A kapuig kísérem.

Ördögfiók, suttogom bele a sötétségbe, amikor lépteinek visszhangja is elül a macskaköveken.

Beke Sára D.

class of 2021

2014

kiszedtük a szemöldökünk
körmöt festettünk templomba jártunk
cikket olvastunk
az evészavarról és a kamaszkorról
anyáink asztalon felejtett újságjaiból
megtanultuk hogyan kell
a megfelelő időben gyűlni
vagy imádni önmagunk
(a megfelelő jelentése:
valaki kizárólag ránk figyel)

2016

fogyókúráztunk és szelfiztünk
megosztottunk mindent
ami a megítélésünket megfelelő irányba tolhatta
csak akkor sajnáltak minket ha azt akartuk
szépek voltunk a legszebbek
tizenakárhány évesen
még pattásaink sem voltak
de már mindenki minket nézett

rágtuk a körmünket
gyakoroltuk milyen a gyomorgörcs
milyen meztelenül feküdni
egy háromnégyzetméteres fürdőszobában
ezek már a végső próbák voltak

mosolyogva mentünk a színpadra
az anyanyelvünkön beszéltünk
mondatonként pontosan három angol kifejezést beiktatva
de egyik nyelven sem szabadott kimondani a szorongásaink

activity-t játszottunk
a szüleinkkel
az iskolaigazgatóval
a rendőrökkel
a legjobb barátainkkal
tartottuk magunkat a szabályokhoz
nem beszéltünk semmiről
(a semmi jelentése:
olyan tény, ami nem tüntet fel minket
megfelelő fényben)

2020

lerágott körmeinket péntekenként újrafestettük
sötét utcákon és sötét szobákban

betonon és csempén fekvé
üvöltöttük hogy figyelj rám
figyelj már végre

aztán lőttünk egy képet
angol idézetet írtunk a posztba
elfogadtuk a játékszabályokat
eltelt vagy hat év
csak akkor szegtük meg a kijárási korlátozásokat
ha nem figyelt ránk senki

a generációnk nagy része
illegálisan ünnepelte a felnőtté válást
(a 18 jelentése:
rövid szoknyát felvenni
a lerágott körmöket műre cserélni
mesterségesen előidézni a gyomorgörcsöt
ami aztán végleg megmarad)

Király-Horváth Hajnalka: Fiktív illusztráció – 2004



Vas Máté

Ha befejeződik a polgárosodás

I.

hónom alá csapom a napernyőt és bejelentem a családnak,
az a családfeje lettem, akire izgatottan vártak.

Hűtőtáskánkra nem teríték törülközőt, felesleges.
A szomszédal tréccselünk: hogy polgárosodsz?

Micsoda kérdés ez? Itallal kínál,
ízlése nem hazudik. Poharazunk.
A csónakházat nézzük a túlparton.

Ott élnek az emberkezdemények,
a magnókazetta B oldala jön, az áprilisi törvények.

Zene előtti hirdetés: „egy polgár mindig készül,
sosem kényszerül.” Nem léptetem át, hallgatom.
Páran táncolni kezdenek a hirdetésre.

2.

A Vigadóban ülünk, fürdőnadrágban.
Ha befejeződik a polgárosodás, a pincéretet
megkínáljuk abból, amit a polgárok esznek.

Addig rendelünk, amíg ki nem derítjük,
hogyan mit esznek. És a törvények hatályba lépnek.
Eloldozzák a folyamatos jelent.

A reform, árulja el a szomszéd, ha szőrével
visszafelé simogatják, karmot ereszt.

Nahát, mondom. Késünkkel karistoljuk az üres tányért,
a reformok puhán hozzánk dörgölöznek.

Ne zavarj, épp polgárosulok. Ezt nem mondhatjuk,
mert az értékeink figyelnek. Az értékeink felettünk állnak.

Ténykedés helyett tervekkel telik a másnap.

Szálinger Balázs

Szalasztó utca húsz

Szelíd kisvárosi kamubarokk, Szalasztó utca húsz, 92 nyarán 1300-as Zsiguli eladó.

Két hét múlva cserélhető Babetta is.

92. szeptember, Babetta eladó.

92. október, városi pályázat a 19 nm-es műhely hasznosítására. A kiírásban meghatározott célok: iroda, termelés, lakossági javító-szolgáltató tevékenység. A felújítást a bérlő végzi, pont.

93. november, 1200-es Zsiguli eladó.

94. december, városi pályázat újra, nyelvi szigor.

Az épületben elpattan egy ér.

95. július, 50-es Simson eladó.

96. március, megismételt városi pályázat. Sorok között kétségbeesés, de csak amolyan hivatalhoz méltó.

97. január, 1500-as Zsiguli 20 hónap műszakival 65 ezer.

Lejtős, kanyargós utca gyönyörű fogsorában félős, lötyögő pont, a Rákóczi tér felől kúszik föl fele a halál.

97. október, mégis élet! 21 éves Trabant kombi eladó, eladó!

97. november, Trabant, Zsiguli eladó, eladó!

98. január, Trabant eladó, minden eladó vagy cserélhető Simsonra, bármire!

98. február, üzlethelyiség bérbeadó, remény. Már a hirdetés hangja is emberi.

Nézd csak, nyitva maradt az ajtó, menjünk fel a pláza tetejére.

Cserszegtomajtól le egészen a tóig milyen finoman is lejt ez a város.

98. augusztus, kilencszemélyes Skoda mikrobusz eladó, Zsigulira cserélhető.

2000. augusztus, Trabant, felújított motorral.

2005. november, megismételt városi pályázat.

2006. április, földszint 7., 34 nm, 1 szobás, komfortos önkormányzati bérlakásra menő versenytárgyalás.

A versenytárgyalás időpontja hangos, munkálkodik a cimbalmos, de nem jön el, nem is jött el senki.

Most dől a kémény, kisfiam, nézd, fölemellek.

2021 nyara, Szalasztó utca húsz, most döntik, most húzzák, és fáj, hogy nemsokára senkinek se fáj.

Most ölik, most eszik, kibelették rég, már csak törmelék, tetején győztesen áll a munkagép.

Ne hidd, hogy ennyi, a pláza is beteg.

A lift még működik, de boltok már alig,

S velünk szemben a Skála reszketeg.



Király-Horváth Hajnalka: Illusztráció Rozsnyói Ferenc: Antracit éjjelek című verseskötetéhez – 2016

Cséby Géza

Szaporodnak az árnyak...

Janusz Wójcik emlékének

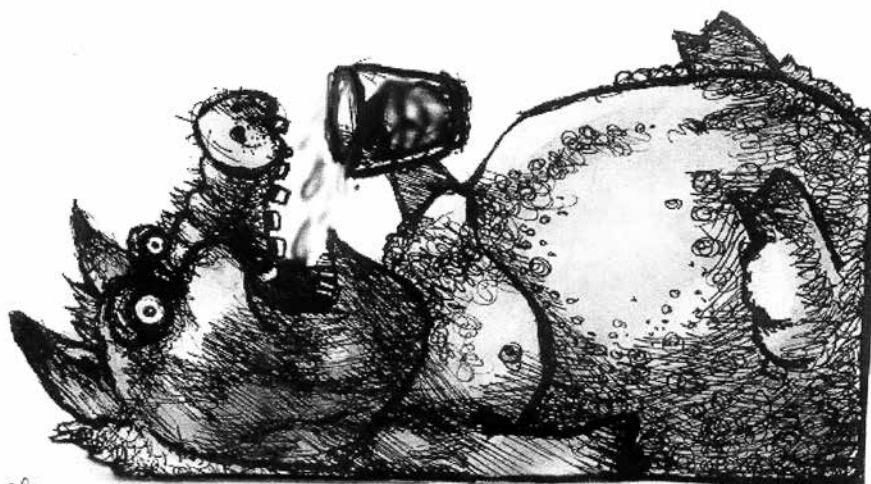
Szaporodnak az árnyak...
Emlékeink
nyúlékony országútján
keressük folyvást
életünk apró
kapaszkodóit.
Homályosul
a volt, s alig körvonalazódik
a lesz...
Siratunk,
elmegyünk a temetésekre,
s minden koporsóban
saját gyalult
fenyődeszkáinkat látjuk.
Fogy a baráti kör,
elhalkulnak
a víg mulatozások,
minden mondatunkban
ott rekedt egykori
barátaink ki nem mondott
szava
és válaszunk is,
amely fontos,
megkerülhetetlen
igazság.

Fogy a baráti kör,
egyre gyakrabban járunk
temetőkbé.
Keresztet vetünk,
virágot teszünk
a sírra,
és megértjük,
a föld,
-amelyből vétettünk-,
lassan
mindannyiunkat
betakarja...

2020. augusztus 28.

Fecskék ülnek...

Fecskék ülnek
a villanydrótokra.
Erdőben sikolt
a fűrész,
csattog a fejsze.
Ez év is lassan elköszön.
Hó fedi be az erdőt
és a berkeket,
álmos völgyekben
kémény pipál.
Elkél a kabát,
így is fagyosan didergünk.
S a tűznél,
melyet
oly rég akarunk meggyújtani,
nedvesen serceg a gyufa....



Inwell : Állatfarm Figuralis. Éves piros 2003 Kisbőg Hőn

Király-Horváth Hajnalka: G.Orwell: Állatfarm figuratervek, 2000

Phoenix

György úr hajójának 224. születésnapjára

Hogy hetyke hajóját
vész sose érje,
Phoenixre
verset vésetne
György.
Nosza hát rajta,
poéták hada
serken
a szép feladatra.
Grófi kezekből
fényesbb
a dics-koszorú,
nemesbb
az isteni kegy,
mit Festetics
osztana itt.
Készül az ének,
magyarok tengere
várja
a büszke hajót.
Hátára veszi,
s lám
fehér habokat
borzol a tó,
északi szél
felleget úzve
lecsap a tóra.
Reccsen
a tat,
kötél feszül
a szélben,
de hajónkat
baj sose éri,
s a Phoenix
phoenixként
bús kikötőkbe
suhan.

Lángi Péter

Goldmark Károly

Mekkora teher alatt nő a pálma?
S kell gát, hogy célba érjen egy zseni?
Ha fel nem karolná őt drága bátyja,
magától meddig tudna szállani?

Vezérli útján zenerajongása,
nyomorból is az menekíti ki.
Habár többször csábítja Pestre álma,
belátja végül, Bécs segítheti.

Nehéz betörni, fel nem adja mégse.
Ihleti Verdi, Wágner - példakép -
hangversenyekre, kamarazenékre.

A szakma rideg, de ujjong a nép.
S a nagyvilágban Sába királynője
felragyogtatja végre hírnevét.

Magyarországi levelek 13.

Várvölgy, 2021. április 5.

Édes Bátyám!
Csendes-völgyben gyűjtöm erőm, s az egészségem
óvóm e járványos, félelmes időben.
Csendes-völgynek e tájat néhai hegyszomszédom hívta,
s kedves nékem e csendnek minden kis zaja, titka:
zizzen a lomb szellőtől, harkály csőre kopog,
fácán kárál, röppen ijedten, s méhraj zsong.
Méricskélem a mérget a permetezéshez
lassú mozdulatokkal, s közben egy kicsi gyík les,
míg napozik, s az erősebb zajra riadtan elmenekül.

Fentről, domb tetejéről nézve körül
látom, a Keszthelyi-hegység őrzi, karolja a tájat,
a'való, hogy lenge lebernyegként csak.
(Szép Tündérországot nagy köpönyegje a Kárpátoknak
fedte előled, mint leveledben elpanaszoltad)

Fölnézek: kusza báránfelhők dél fele szállnak.
Dolgom kezdem, permettel védvén a virágzó fákat.
Őszibarack, meggy, szilva, cseresznye, s a kajsz
drága gyümölcse betegségtől így tud szabadulni.

Édes Bátyám!
Felsőhajtok közben, bárcsak lenne erőm és módom
balga világunk is megmenteni sok-sokezer nyavalyától, bajtól.

Kellene az ember

„Holnap is kell az ember!”
Öreg hegyszomszédom ezzel
búcsúztatta a napot,
mely szinte már lebukott
egészen,
s azt, amelyet
ma is végigdolgozott
a hegyi kertben
keményen,
mint egész életében.
Feszültek ott a kordonok,
vesztésre álltak a gyomok.
Metszett, permetezett, kaszált,
hajtást válogatott, rotált.
Egyre-másra,
azt vigyázta,
hogyan érlelje szőlje gyümölcsét.
Katonás rendben volt kert és hajlék.
Látszott mindenütt a gazda keze nyoma.
Míg élt.
Sajnos az övé már nem látszik soha.

Van új tulajdonos. Papíron.
A birtokon
csak hatalmas géptúrás mutatja,
s elvadult kert, hogy nincs igazi gazda.
A sorok közén gazok gárdája
tolakszik, bújjik.
Száz venyige ezerfele kúszik.
Összekapaszkodnak egymással,
fűvel, fával, iszalaggal, szulákkal.
Hálójukat áttörik pimasz magoncok,
szemtelen suháng-suhancok.
Búvóhelyet benne apró vadak, férgek lelnek,

örvendve a sűrű, bújtató rengetegnek.
Sóhajtok s szomorúan fordulok el.
Mind több a parlag s bozót a hegyen.
Még a kút is elvesztette gémjét.
A romlás rakja s szélesíti fészkrét.
Jenő bácsi, nincsen ez így rendben.
Itt ma is kellene – nagyon – az ember.

Nagy Antal Róbert

Az emberi létről

pont annyi kimondott szó a valóság
mint amennyi kimondatlan az álom
a formát adva leíró igazság
vádolója egy vízbe toppantott lábnyom
fürkész szimatol hegyezi két fülét
sejlik a vadonban örökölt ösztön
két esély kétkarú mérlegén a lét
a pohár félig nincs ki tovább öntsön
óvva fogja vagy elrántja jobb kezét
a balkezesnek titulált Odaát
a véges valóságra font kötelét
a végtelen vasrácsein fonja át

Örökség

tükröt tart elém
szemem mohón néz
de látni túl vak
arcom örök fény
gyötörte látszat

tőle az enyém
késsel a kéz
hol óv hol öl csak
én: bozóti lény
vélt istent játszhat

mégse szúrt belém
ő méh én a méz
szán angyaloknak
lopott hit erény
hat napján túlhat

Zoknija párját

Hajnali négykor nem tud aludni,
elmege a lánytól.
Kinn van az éjszaka márvány pultja
csillag-aranyból.
Fél deci nélkül issza a kávé
tegnapi bajjal.
Zsákfalu nézd csak, hogy nem is az fáj,
francba a csajjal.
Indul a busz már és le se szarja,
felveszi zsákját.
Nem szegi kedvét, hogy nem találja
zoknija párját.

Maszktól a maszkig

Az éjjel megint átplastikáztak,
de ugyanúgy arctalan maradtam.
Idejemúlt énképem hullája
bentről bomló gazdatest alattam.

A külsín csupa báj és csillogás,
de szőnyeg alá rejtve a mocskom.
Rossz önigazolásom vált irányt,
kések, és önmagamra kell várnom.

Az álarcban elfogy a levegő.
Belsőm kitilt, kint maradok nyolcig.
Ha jön a nyár, félelmem levedlem.
Csókidő lesz maszktól az új maszkig.

A vonatok nálunk ...

ágyadon fekszem
gerincem izzó sínpár
korhadó recsegő talpfák a csigolyák
alattuk lélegzik és dobog
élő testem a föld
érkező kezed fékező vonat
rozsdás bőrömön szikráznak ujjaid
ha kisiklik végünk
szédülök
a fejemben furcsa lüktetés
Isten leült a váróteremben
a vonatok nálunk mindig késnek

Müller Róbert

Egy római kori mérleg Keszthelyről



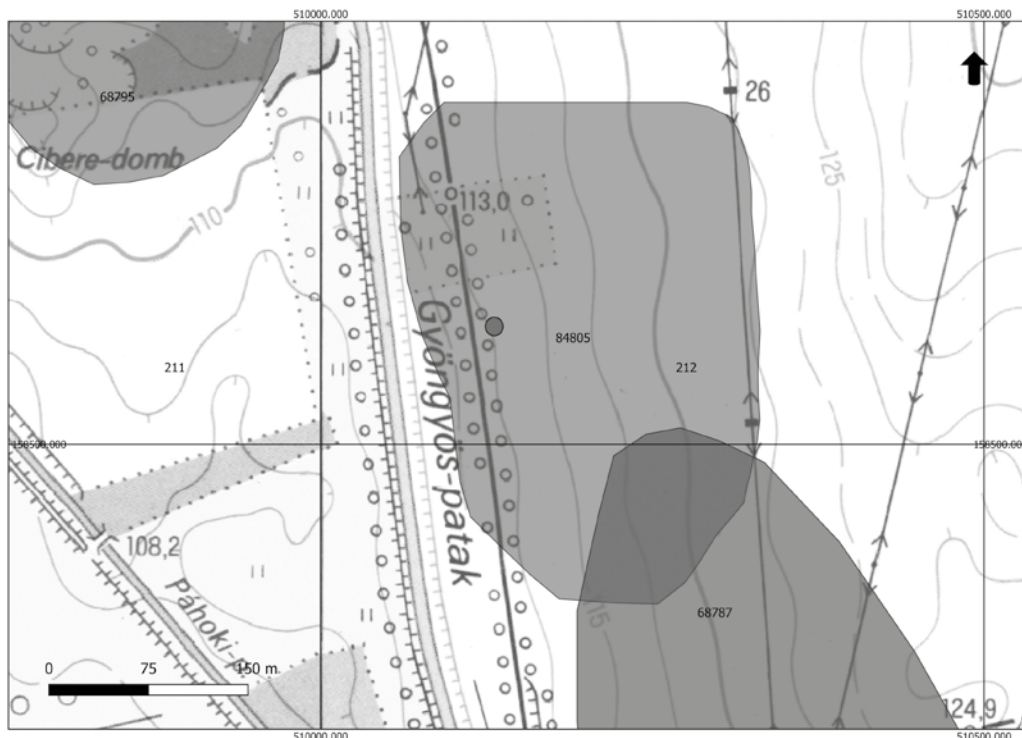
A mérés és a mérleg egyidős a kereskedelemmel. Az értékesíteni kívánt áru súlyát meg kellett határozni, ehhez le kellett mérni. Már Mezopotámiában és az Egyiptomi Birodalomban is ismerték az egyenlő karú mérleget (1. kép). Ezt a mérleget középen függesztették fel, két egyenlő hosszúságú karral rendelkezett, amelyek végéhez egy-egy serpenyőt erősítettek. Az egyikbe került a lemérendő teher, a másikba a súly(ok). A kettő akkor egyezett, ha a karok vízszintesen álltak, és a két serpenyő egyvonalban esett. A mérésnél elkövetett csalásról Hammurapi „törvényei” (Kr. e. 18. század) is rendelkeztek.

A késő hellenizmus időszakában találták fel az ú. n. gyorsmérleget, amelyet a rómaiak terjesztettek el széles körben. Lényege egy hosszú mérőrúd - az erő karja -, amelyre egy mozgatható súlyt szereltek, és amelyen vonalak jelezték a súly nagyságát. A rúd egyik végét felfüggesztették. Ehhez csatlakozik a rövidebb teherkar, amelynek végére akasztották rá - serpenyőben vagy kampókhöz rögzítve - a lemérendő terhet. Teher nélkül, a súlyt a mérőrúd tövéhez tolvá, a mérőrúd vízszintesen áll, nullát mutat. A lemérendő teher súlyát úgy határozták meg, hogy a súlyt addig tolták a mérőrúdon, amíg az vízszintes helyzetbe nem került. Ahányszor hosszabb a mérőrúd a teherkarnál, annyszor nagyobb lehet a lemérendő teher a mozgó súlynál. A mérlegek kapacitását úgy tudták megnövelni, hogy a teherkaron több felfüggesztés volt. Minél rövidebb volt a teherkar, annál nagyobb terhet lehetett vele lemérni. A rómaiak készítettek gyorsmérleget bronzból, vasból, de volt olyan gyorsmérlegük is, amelyiknek a rúdja keményfából készült (FRANKEN 1993).

A Balatoni Múzeum megbízásából 2020 augusztusában Horváth László fémkeresős kutatást végzett Keszthelytől nyugatra, a Ciberedombtól délkeletre, a Gyöngyös patak bal partjára lejtő szántóföldön,

1. kép: Egyiptomi mérlegábrázolás

2. kép:
A római mérleg
lelőhelye
(készítette
Klinger László)



a Mosóházi dűlőben. A várost elkerülő 71-es főút közvetlen közelében (koordináták: 510130,29 és 158588,08) sekély mélységben egy csaknem teljes, vasból készített gyorsmérleget talált (2. kép). A lelőhely - közhiteles nyilvántartási száma 84805 - felületén késővas-kori (kelta), római kori, népvándorláskori és kora Árpád-kori kerámiatöredékek gyűjthetők, tehát több korszakban is lakott volt. A tárgy a Balatoni Múzeum Régészeti Gyűjteményébe került, gyarapodási naplószáma: 2021-1. A közlés átengedéséért Klinger Lászlónak tartozom köszönettel.

A gyorsmérleg (3. kép) teljes hossza 25,5 cm. Ebből 19,3 cm a mérlegrúd, az erő karja. Ez egy 7x8 mm-es, hozzávetőleg négyzet keresztmetszetű vasrúd. Egyik vége lekerekített élű bikónikus gömb, hossza 14,5 mm, átmérője 13,5-15,2 mm. A másik végét fokozatosan ellapították, ez a teher karja. Ennek hossza 62 mm, szélessége 19-22 mm, legnagyobb vastagsága 5 mm. A végétől 6 mm-re egy enyhén ovális, 5 mm átmérőjű lyuk van. Ebbe akasztották be azt a most hiányzó láncot, amihez a

mérendő terhet rögzítették. A teher karjának elején és a végéhez közelebb, ellentett oldalon található két fül. Ezek szabálytalan félkör alakú kiemelkedések (átmérőjük 20 és 18 mm, magasságuk 11 mm), amelyeket átlukasztottak, és ezekbe akasztották be a függesztő kampókat. Az első függesztőfülben enyhén ovális, kissé ferde lyuk van, a másodikban még benne van a kampó huzaljának visszahajlított vége. Az erőkart 45^o-ban elcsavarták, hogy a két függesztéshez tartozó méréskébeosztás könnyen leolvasható legyen. Sajnos a korrodált felületen nem maradtak meg a beosztások vonalkái. De az erő karján megmaradt a mozgósúly. Ez egy lekerekített élű és végű ólomsúly, átmenet a bikónikus és a makk alakú súlyok között. Felső végéhez egy 15-16 mm átmérőjű, 5,5 mm-es keskeny vaslemezről hajlított, kissé ovális hurok csatlakozik. Ebbe fűzték be az erőkaron mozgatható függesztő tagot. Ezt egy 5 mm átmérőjű huzalból készítették. Egyik végét 16 mm átmérőjű hurokká hajlították, és befűzték az ólomsúly hurkába. Ezután fokozatosan egy 7-8 mm széles lemezzel lapították, és ezt csepp alakba hajlítva átfűzték az erőkar

rúdján, úgy, hogy a rúd végén lévő gömb megakadályozza a lecsúszását. A huzal másik végét vékonyabbra kalapálták és kétszer körbetekerték a hurok felett. A függesztő tag hossza: 73 mm; legnagyobb szélessége: 26 mm. Súlya: 413 gr.

Az ólom alig korrodálódott, így ez lehetett az eredeti súly is, ami megfelel egy fontnak (327,45 gr) és valamivel több, mint 3 unciának (81,86 gr), vagyis 1,261 fontnak.

A mérés úgy történt, hogy a teherkar végén lévő lyukhoz rögzítették a mérendő terhet, és ennek nagyságától függően – kisebb teher esetén az első, nagyobb teher esetén a második függesztésnél – rögzítették a mérleget, és az erő karján addig húzták kifelé a mozgó súlyt, amíg a mérleg karja – az erőkar – vízszintes helyzetbe nem került. Ekkor a megfelelő skálán leolvashatták a mérendő teher súlyát.

Visy Zsolt a szentesi mérleg kapcsán meghatározta, hogyan lehet a gyorsmérlegek hiányzó adatait kiszámítani (VISY 1980). A gyékényesi bronz mérleg mérőrúdjá keményfából készült (VISY 1992), a besenyői vasmérleg a miénkkel azonos típusba tartozik (VISY 2006). A két eszközben közös, hogy mindkettőnél ismert a két teherkar hossza, és az erőkar beosztásának egy része, de mindkettőnél hiányzik a mozgósúly. Az ismert adatokból ez kiszámítható:

$$P \text{ (mozgósúly fontban)} = \frac{X \text{ (teherkar hossza mm-ben)}}{Y \text{ (az erőkaron 1 font súlykülönbség mm-ben)}}$$

A keszthelyi mérlegen megvan a mozgósúly (413 gr = 1,261 font) és a két teherkar hossza (18,5 és 43,8 mm) ebből kiszámítható az erőkar beosztása:

$$Y_1 = \frac{X}{P} \text{ vagyis } \frac{18,5}{1,261} = 14,67 \text{ ill. } Y_2 = \frac{43,8}{1,261} = 34,73 \text{ mm.}$$

Tehát az első függesztéshez tartozó beosztásban 34,73 mm-nek felel meg egy font, míg a második függesztésnél ez 14,67 mm. Ez azt jelenti, hogy ha az erőkar hossza 181 mm, akkor az első függesztéssel $181:34,73 = 5,211$, a második függesztéssel $181:14,67 = 12,338$ font volt mérhető.

Az erőkaron a beosztás nem mindig kezdődik az erőkar legelején, és nem mindig tart egészen a rúd végéig (pl. FRANKEN 1995, 427-429 Abb. 1-3).

Ez azt jelenti, hogy az első felfüggesztéssel 0-tól 5 fontig tudtak mérni. A két beosztás között mindig volt 1-3 font átfedés.

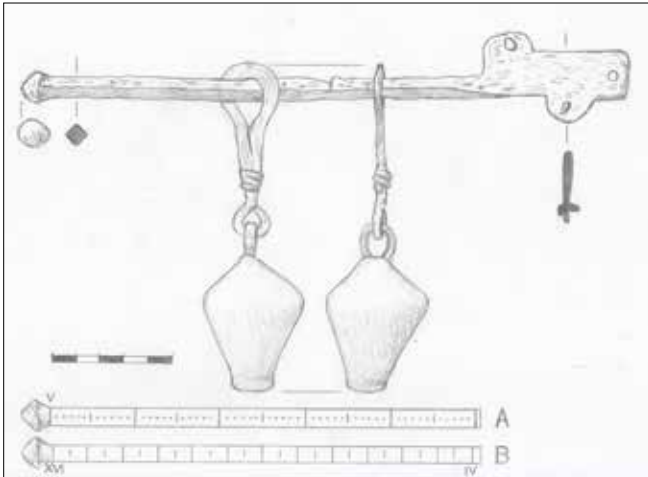
A keszthelyi mérlegen a második felfüggesztéssel 12 fontot tudtak mérni, 4-től 16 fontig. Az első függesztőponthoz tartozó teherkar hossza általában egész számú többszöröse az erőkar hosszának (VISY 1992, 61). A keszthelyi mérleg esetében az első függesztőpontnál 43,8 mm-rel számoltunk. Mint írtuk, az első felfüggesztéshez tartozó lyuk ferde és ovális.

Ez lehetne a hosszú használatból következő kopás, de ha feltételezzük, hogy a mérleg készítője rájött, hogy a függesztőlyuk nincs teljesen jó helyen, és ferdén kicsit megnyújtotta azt, akkor az első függesztőhöz tartozó teherkar hossza 45,2 mm lett, ez pedig pont negyed része a 181 mm-es erőkarnak ($181/45,2=4,004$).

Ebben az esetben az első függesztéshez tartozó skálán egy font nem 34,73 mm, hanem $45,2:1,261=35,84$ mm. A két teherkar közötti arány azonos a két függesztéshez tartozó mérési tartománnyal. A $45,2:18,5=2,44$.

Az első függesztéshez tartozó mérési tartomány 0-tól 5 font (1637,25 gr). $5 \times 2,44 = 12,2$, igazolja az előző számításunkat, hogy a mérleg a második függesztő helyzetben 4-től 16 fontig mért (1309,8 – 5239,2 gr).

A keszthelyi mérleggel tehát 0-tól hozzávetőleg 5 kg-ig lehetett súlyt mérni. Az



3. kép: A keszthelyi mérleg rajza, A: az első függesztéshez, B: a második függesztéshez tartozó méretbeosztás.



4. kép: Részlet egy mészáros sírkövéről serpenyős gyorsmérleg ábrázolásával (REICHE – SCHALLES 1987 nyomán).

erőkaron, ahogy az a jó állapotban megmaradt bronz mérlegeken látható, az első skálán a fontokat jelző vonások között pontokkal feltüntették a font $1/12$ -ed részét, az unciát is, a második skálán a fontok között csak a fél fontokat jelezték (3. kép A és B).

A mérendő terhet a teherkar végén, a lyukba

akasztott láncon lévő kampókba akasztották, vagy a láncokhoz rögzített serpenyőbe tették.

Tekintve, hogy az első függesztéshez tartozó o pont helye nem közvetlenül a függesztőpont alatt van, a teher rögzítésére szolgáló láncnak, kampó(k)nak vagy serpenyőnek meghatározott súllyal kellett rendelkeznie, hogy a mérlegkar vízszintes helyzetbe kerüljön.

A teher befogadására szolgáló készlet súlyát kísérletezéssel állapították meg (VISY 2006, 171-172). Előfordult, hogy a serpenyőre még egy kis ólmot erősítettek (VISY 1993, 133 és Abb. 36).

Azoknál a mérlegeknél, ahol nem használtak serpenyőt, esetenként külön súlyt rögzítettek a láncához, mint pl. a Besnyőn talált mérlegen (VISY 2006, Abb. 1).

A keszthelyi mérlegnél a gyakorlatban próbáltuk ki, hogy a o súly beállításához mekkora súllyal kellett rendelkeznie a terhet befogadó szerkezetnek. Az első függesztéshez tartozó skála $35,84 \times 5 = 179,2$ mm hosszú, így a mozgósúlyt az erőkar belső végétől alig 2 mm-re helyeztük. A mérlegrúd 352 gr terhelésnél állt vízszintesen, tehát ekkora súllyal kellett rendelkezni a mérendő terhet befogadó szerkezetnek. Az első függesztés végére helyezve a mozgósúlyt, az egyensúly 1749 gr. Ebből levonva a rögzítő szerkezet 352 gr-ját, a maradék 1397 gr-ot elosztva $327,45$ -tel (egy font gr-ban) az eredmény 4,26. Tehát az első függesztéssel hozzávetőleg 4 fontig tudtak mérni. A második függesztés kezdő súlya 1344 gr, ami megfelel $(1344-352):327,45=3,02$ fontnak. A második függesztésnél az erőkar végén 5325 gr-ot mérünk, tehát a mérlegünk $(5325-352):327,45=15,18$ fontig mért. E számítás szerint a mérleg o-tól 4 fontig és 3-tól 15 fontig mért (a kerek számtól az eltérés az első függesztés végén 6,2 %, de a második függesztés mindkét eredményénél alig 1,2 %, ami elhanyagolható).

A két számítás tehát nem egyezik; az elsőnél o-tól 16 fontig, a másodiknál o-tól 15 fontig mért a mérlegünk. Abban egyezés van, hogy a második függesztés kezdő- és végpontja között 12 font a különbség.

Vélhetnénk, hogy a gyakorlati mérés adatai a helyesek. De a o pont meghatározásában szerepet játszik magának a mérlegnek a súlya is (VISY 1980, 308; VISY 1993, 133; VISY 2006, 172). A keszthelyi mérleg esetében a korrózió következtében alig csökkenhetett a mérleg

súlya, és az az erőkart éppúgy érintette, mint a teherkart. Viszont a második függesztéshez tartozó kampó hiányzik. Ennek a súlya a teher karjára esik, azaz emiatt a terhet rögzítő szerkezet súlya (352 gr) eredetileg kevesebb kellett, hogy legyen. Ha ez kevesebb, akkor viszont a mérési tartomány nagyobb lehetett. Ezért úgy vélem, hogy a 0-5 és a 4-16 fontos méréstartományok a helyesek.

Az egész római birodalomban egységes mértékrendszer etalonjait a Capitoliumon a Juno Moneta templomban őrizték, de minden jelentősebb városban és katonai táborban tartottak hitelesített mértékeket, amelyek hitelességét hivatalnokok ellenőrizték. A római mértékrendszer duodecimális, vagyis a tizenkettes számrendszeren alapult. Pl. egy font (*pondus, libra*) 12 unciával volt egyenlő.

A birodalom felbomlása után megszűnt az egységes mértékrendszer.

A középkori és kora újkori Magyarországon is számos regionális mértéket használtak. Bogdán István kitűnő összeállításában 23 súlymérték szerepel, és van olyan, amelyiknek 44 változatára talált adatot. A fontból pl. használatban volt a bányafont, a bécsi, budai, debreceni, eperjesi, erdélyi, horvát, kassai, kolozsvári, lengyel, lócsei, magyar, pozsonyi, soproni, szepesi és zágrábi font. Ezek súlya néha jelentősen eltérhetett egymástól. A tízes számrendszeren alapuló méterrendszer megszületése a francia forradalomnak köszönhető, de csak az 1875. május 20-án, Párizsban aláírt nemzetközi méteregyezmény után vált általánossá a kontinensen. A magyar országgyűlés az 1876. évi II. törvénnyel tette kizárólagossá hazánkban a méterrendszert. Angolszász nyelvterületen máig használják a római mértékegységeket, pl. a fontot (*pound*), az unciát (*ounce*), a mérföldet (*mile*), a lábat (*foot*) és a hüvelyket (*inch*), de ezek mérete és szorzószáma már más.

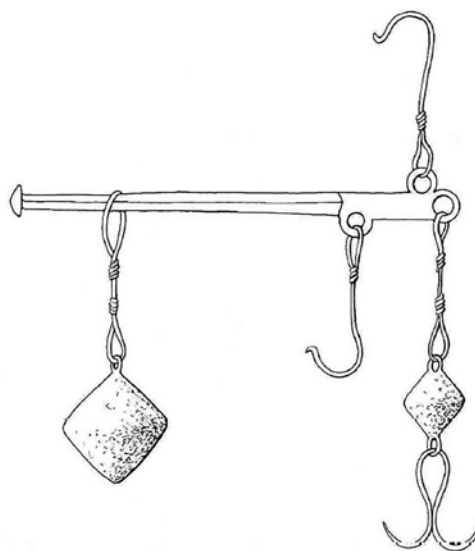
A gyorsmérlegek mérőrudjának a hossza különböző lehet. A mi példányunk a kisebbek közé tartozik, az általa mérhető legnagyobb súly 5 kiló lehetett, akárcsak a mai konyhai mérlegeken. Egy serpenyővel ellátott, közepes méretű gyorsmérleget örökítettek meg egy Róma városi mészáros sírkövén (4. kép). Persze voltak lényegesen hosszabb gyorsmérlegek is. Egy ismeretlen lelőhelyű példány mérlegrúdja 1252 mm hosszú volt, és 229 font, tehát mintegy 75 kg mérésére volt alkalmas (VISY 1994, Tabelle I.).



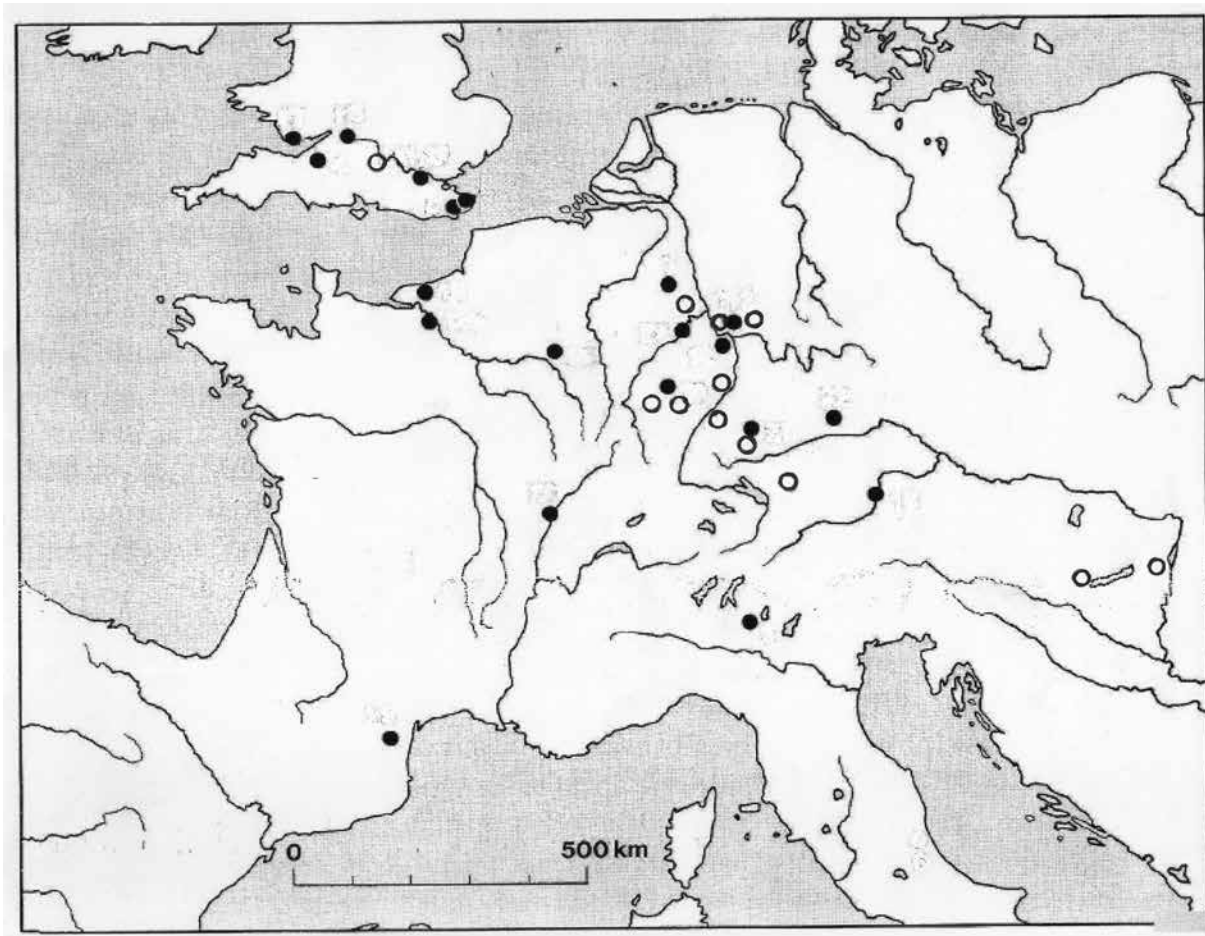
A Trier-i múzeum őriz Neumagenből egy sírkő faragványt, amelyen egy kereskedő látható egy ember hosszúságú gyorsmérleggel, amelyet a balesetek elkerülése végett a mérlegkar végén is rögzítettek (5. kép).

A római kort követően más elven működő mérlegeket is használtak, mint pl. rugós mérlegeket, de serpenyővel ellátott gyorsmérleggel még az 1990-es években is találkoztam a keszthelyi piacon.

5. kép: Kereskedő sírköve óriás gyorsmérleggel (MUTZ 1983 nyomán).



6. kép: Walbrook típusú gyorsmérleg (FRANKEN 1993 nyomán)



7. kép: A Walbrook (teli karika) és a Rottenburg (üres karika) típus elterjedése (FRANKEN 1993 alapján kiegészítéssel).

A római gyorsmérlegeknek több típusát ismerjük. Az öntött bronz mérlegek Walbrook típusa és a vasból készültek Rottenburg típusa között csak az anyagban van különbség (6. kép). Jellemzőjük, hogy az erőkarhoz csatlakozó teherkar ellapított lemez, amelyből két átlukasztott függesztőfül emelkedik ki, és a mérendő terhet mindig kampókkal rögzítik, nem serpenyővel. Ezért gyakran a terhet rögzítő lánchoz még egy ellensúly is tartozik. Ebbe a típusba sorolható a keszthelyi mérleg, és ezen is számolhatunk ellensúllyal.

A Walbrook és a Rottenburg típus a birodalom nyugati provinciáiban terjedt el (7. kép). Sem Itáliából, sem a Földközi-tenger keleti medencéjéről nem ismerjük. Nálunk a legkeletibb példányai Besnyőn (Fejér megye) és Keszthelyen kerültek elő. Az 1. század végén alakult ki, és a 2. század végéig kedvelt maradt. Elvértve még a késő császárkorban is előfordult (FRANKEN 1993, 95).

A fentiek alapján a keszthelyi mérleget Pannóniában vagy egy közeli nyugati provinciában készítették, és feltehetően a 2. században használták.

Felhasznált irodalom:

- BOGDÁN István: Magyarországi űr-, térfogat, súly- és darabmértékek 1874-ig. Bp. 1991.
- FRANKEN, Norbert: Zur Typologie antiker Schnellwaagen. Bonner Jahrbücher 193 (1993) 69-120.
- FRANKEN, Norbert: Katalog der römischen Schnellwaagen im Rheinischen Landesmuseum Bonn. Bonner Jahrbücher 195 (1995) 425-438.
- MUTZ, Alfred: Römische Waagen und Gewichte aus Augst und Kaiseraugst. Augster Museumshefte 6. Augst 1983.
- REICHE, Anita – SCHALLES, Hans Joachim: Arbeit. Handwerk und Berufe in der römischen Stadt Colonia Ulpia Traiana. Köln 1987.
- VISY, Zsolt: Römische Schnellwaage im Museum von Szentes. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1978-1979, Szeged 1980, 303-309.
- VISY, Zsolt: Maße und Gewichte: Fragen der Industriellen Norm im Lichte der Instrumenta Inscripta Latina. Specimina Nova 7 (1991) 223-234.
- VISY Zsolt: Római bronzmérleg Gyékényesről. Somogyi Múzeumok Közleményei 9 (1992) 61-67.
- VISY, Zsolt: Schnellwaage. In: Kellner, H.-J.- Zahlhaas, G. (Hrsg.): Der römische Tempelschatz von Weißenburg in Bayern. Mainz 1993, 128-137.
- VISY, Zsolt: Drei bronzenen Schnellwaagen aus der Türkei. Akten der 10. internationalen Tagung über antiken Bronzen, Freiburg 1988. Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden Württemberg Bd. 45. Stuttgart 1994, 435-444.
- VISY, Zsolt: Die römische Schnellwaage von Besnyó (Kom. Fejér). Bayerische Vorgeschichtsblätter 71 (2006) 169-172.



1. kép: Szuper Károly (1821–1892) portréja
(Magyar Színművészeti Lexikon IV. kötet.
Szerk. Schöpflin Aladár
Budapest, 1931.)

Kulcsár Bálint

Tamás bátya kunyhója Egerszegen

Egy vándorszínész-társulat zalaegerszegi előadás-sorozata 1854-ben

1854 áprilisában Szöllősy Mihály és Szuper Károly (1. kép) vezetésével egy színtársulat érkezett Zalaegerszegre, amelynek direktorai a járási császári királyi közigazgatási főbírói hivatalnál kérelmezték a vármegyeszékhelyen való működésük engedélyezését. A beadványaikhoz mellékelt dokumentumokban részletesen feltüntették az előadásaik tervezett időpontját, a bemutatni kívánt színdarabok címét, valamint azok szerzőit, fordítóit. A Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltárában őrzött, színháztörténeti forrásértékkel bíró – a város kulturális életének történetéhez is adalékokat szolgáltató – iratok szerint a zalaegerszegi közönség már 1854. április 29-én megismerkedhetett Harriet Beecher Stowe amerikai író *Uncle Tom's Cabin* (*Tamás bátya kunyhója*) című, könyv formában 1852 márciusában megjelent, világhírűvé vált regényének dramatizált változatával, amelynek hazai ősbemutatója alig egy évvel korábban, 1853. május 7-én volt a pesti Nemzeti Színházban.

Előzmények: színjátszás Zalaegerszegen a vándorszínészet hőskorában

A vármegyeszékhely rangját viselő Zalaegerszeg mezőváros színház iránt érdeklődő lakói a 19. század közepén vándortársulatok előadásait élvezhették. Hivatásos társulat zalaegerszegi szerepléséről szóló legkorábbi ismert adatunk 1819 nyaráról maradt fenn.¹ Egy szintén korai forrás – játékszíni almanach – szerint a Dunántúlt járó Kilényi Dávid-féle társulat² az 1820. május 28. és június 6. közötti időszakra tervezte zalai megyeszékhelyi működését.³

Kilényiék tevékenységéhez fűződik az első, zalaegerszegi színház-épület létesítésére irányuló kísérlet. A színigazgató ugyanis 1820 májusában támogatási kérelmet nyújtott be Zala vármegye közgyűléséhez. Az ezt követően meginduló gyűjtés folyamányaként, az 1820.

1 Németh József adatának forrása – egy Kazinczy Ferencnek írt levél – valójában nem Sárközy István, hanem Pálóczi Horváth Ádám tollából származik. Ő számolt be Petrikeresztúron, 1819. július 9-én kelt levelében egy Kanizsáról Egerszegre érkezett „szegény Vándorló Magyar Theatrum” előadásairól, amelyeket felesége és Sárközy társaságában tekintett meg. Németh József 2006. 67–68. p.; Kazinczy Ferenc 1906. 443–444., 615. p.

2 Kilényi Dávid (1791–1852) színészként, színigazgatóként és fordítóként is tevékenykedett, társulatát sikeres vállalkozóként vezette. Székely György 1994. 381–382. p.

3 Hankiss Elemér–Berczeli A. Károlyné. 1961. 213. p.

szepetember 18-ai megyei közgyűlésen hozott döntésben hosszabb távú, a nyelvűvelés támogatósa céljából született elképzelés jelent meg.⁴ Arról határoztak ugyanis, hogy amennyiben 2000 forint összegyűlne a színjátszó társaság javára, az összegből „azoknak részére Egerszegen egy ház, ahol játékdarabjaikat fogják elől adni, vétetessen.”⁵ A terv megvalósulását alátámasztó adatok nem állnak rendelkezésre, az elképzelés nyilvánvalóan meghiúsult.

Az 1820-as, 1830-as években a vándorszínészet aranykorának legendás alakja, Déryné Széppataki Róza (1793–1872) opera-énekesnő, színésznő is megfordult a városban.⁶ Thália papjainak és papnőinek zalaegerszegi szerepléseiről az 1820-as, 1830-as évekből fennmaradt játékszíni zsebkönyvecskék tanúskodnak.⁷

Egy zalai, színházszerető vármegyei tisztviselő jóvoltából képet alkothatunk az 1840-es évek elején Egerszegen tartott előadásokról. A kálócfaí földbirtokos családból származó, a szabadelvű reformellenzék eszméit követve 1845-ben önkéntes adózást vállaló Simon Pál (1811–1887) 1837 és 1844 között a Lövői járásban alszolgabírói hivatalt viselt, később – 1848 júniusában – a baksai választókerület országgyűlési képviselőjévé választották.⁸ A fiatal tisztségviselő az általa Zalaegerszegen figyelmesen, kritikus szemmel megtekintett előadásokról készített – a színészek játékát dicsőreleg és elmarasztaló módon egyaránt értékelő – tudósításait a *Honművész* című folyóiratnak küldte el, ahol azok 1840 októberében és 1841 februárjában jelentek meg.

A vándorszínész-társulatok számára Zalaegerszeg mint vármegyeszékhely lehetett különösen vonzó. Simon beszámolóí szerint a Munkácsi Pál-féle társulat⁹ egerszegi fellépéseit az 1840. szeptember 29-ére és az 1841. január 11-ére meghirdetett vármegyei közgyűlések időszakához igazította.¹⁰ Az időzítés üzleti szempontból is érthető: a megyegyűlésre érkező vidéki nemesek (és családtagjaik) jelentős mértékben megnövelték a potenciális fizetőképes nézők számát az amúgy meglehetősen kisvárosias jellegű mezővárosban.

Az 1841. január 14-én játszott, *Bársonczipő* című ötfelvonásos „lovagi nézőjátékot” megtekintő közönség soraiban a később a „haza bölcse” jelzővel megtisztelt, de már ekkor is országosan ismert zalai reformpolitikus is helyet foglalt. Simon Pálnak a látogatottságról is beszámoló megfogalmazásában olvashatjuk: „Nézők elegen, kik között t[ekintetes] Deák Ferenc úr, hazánk dicső fija is tündökölt”.¹¹

Szintén egy – a *Honművészen* megjelent – sajtótudósításból tudjuk, hogy az 1845. május 26-án a zalai hölgyek által Deák Ferenc tiszteletére rendezett ünnepélyhez kapcsolódva egy Zalaegerszegen tartózkodó színtársulat („Thalia vándor fiai”) több darabot is előadott.¹²

A szabadságharc leverését követően, az 1850-es években természetesen továbbra is a vándorló színtársulatok kínálták az előadások nyújtotta művelődési, szórakozási és kikapcsolódási lehetőséget Zalaegerszegen. A nevezetes Latabár-féle társulat¹³ például 1853 júniusában érkezett meg megyénk székhelyére.¹⁴

4 Poór Ferenc 1972. 428. p.

5 MNL ZML Közgyűlési jkv. 1820:1992.

6 Déryné Széppataki é. n. 428. p.; Erődi Jenő 1931. 460. p.

7 Hankiss Elemér–Berczeli A. Károlyné 1961. 177., 214., 284., 307., 341. p.

8 Molnár András 1999. 18. p.

9 Munkácsi (eredetileg Gaidler) Pál (1813–1846) elsősorban hősszerelmi szerepeket alakító színész, színigazgató. Székely György 1994. 527. p.

10 (Telekesi) Simon Pál beszámolóí Zalaegerszegről: *Honművész*, 1840. október 18. (8. évfolyam, 84. szám), 680–681. p.; Uo. 1841. február 11. (9. évfolyam, 12. szám), 95–96. p.

11 *Honművész*, 1841. február 11. (9. évfolyam, 12. szám), 95. p.

12 Gyimesi Endre 1985. 98–99. p.

13 Latabár Endre (1811–1873) – énekes-színész, színigazgató, a legismertebb magyar színészdinasztia alapítója – társulata. Székely György 1994. 447. p.

14 Erődi Jenő 1931. 461. p.

Színházi játékrend.

Szóllósi Mihály és Szepes Károly igazgatásuk alatti magyar színész társaság által: Zala-Egervizegen.

Április 29-dikén 1854:

Tamas bátya kunyhoja.

Drama 6 felvonásban. Ittük D'Ennery és Dumanoir, francziából fordította Országh Antal.

Április 30-dikén 1854:

Orizány.

Eredeti énekes népszínmű 5 felvonásban. Itta Sziglióczy

Május 1-őjén 1854

Koldusnő

Népdrama 5 felvonásban. Anicet Doucgois és Masson után francziából fordította Csepreghi Lajos.

Május 2-dikén 1854 utolsó előadás.

Dalma

Eredeti történelmi drama 5 felvonásban. Itta Jókai Mór.

Kiadta Szepes Károly
rendelő

2. kép: Színházi játékrend, Zalaegerszeg, 1854. április 29. – 1854. május 2.
(Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára)

A zalai megyei és járási hatóságok 1850-es évekből fennmaradt iratanyagaiban vándorszínészek társulataira – tartózkodási helyükre és működésükre – vonatkozó adatokra is bukkanhatunk. A járási főbírói hivatalok által a megyei hatóság (a megyefőnök) számára készített jelentésekben olvashatunk az illetékességi területükön tevékenykedő színésztruppokról. A járások jelentéstételi kötelezettsége abban az esetben is fennállt, amennyiben az adott időszakban színészek nem tartózkodtak a területükön.

A féléves időszakra vonatkozó hivatalos beszámolókra jellemző példa Donászy Ferenc¹⁵ Zalaegerszegen, 1853. december 30-án kelt – a hivatalfőnök és a közigazgatási segéd távollétében tett –, a megyehatóságnak benyújtott jelentése: „Folyó évi december hó 27-én 12.232. szám alatt kelt rendeletre tisztelettel jelenti e hivatal, miszerént folyó évi július holnaptól kezdve jelen időig e járásba[n] színész társaság nem működött.”¹⁶

Az előbbihez hasonló, hivatali stílusban megfogalmazott, lakonikus iratok közül csupán néhány értékelő jellegű, részletekben gazdagabb beszámoló emelkedik ki. Ilyennek tekinthető Dervarics Kálmán alsólendvai járási tisztviselő¹⁷ Lendván, 1853. december 31-én kelt jelentése, amelyben a hivatalnok nemcsak Stöger János német nyelven játszó társulata¹⁸ dicséretes szorgalmára tért ki, hanem a színigazgató közmegelegedést kivívó „comikai és mimikai testmozdulataival és ügyes előadásával” is foglalkozott. (A dokumentum leghangsúlyosabb eleme természetesen nem az előadások színvonalával állt kapcsolatban, hanem arról tudósított, hogy a bemutatott darabokban politikai célzás nem volt, hanem azok – lévén többnyire „bohózatok” – „a közönségnél a nevetetésnél egyéb hatást nem idéztek elő.”)¹⁹

Irodalomtörténeti és színháztörténeti szempontból legfőképpen azok a jelentések érdemelnek figyelmet, amelyek esetében mellékelt műsorrendek is fennmaradtak. Ez a szerencsés helyzet áll fenn a Szöllősy–Szuper-féle trupp 1854. április–májusi zalaegerszegi tartózkodása kapcsán keletkezett hivatalos iratok esetében.

Fábián Pál,²⁰ a zalaegerszegi járási császári királyi közigazgatási főbírói hivatal vezetője 1854. április 23-án jelentést tett a megyehatóságnak arról, hogy engedélyezte a „Szombathelyről Zalaegerszegre érkezett Szuper Károly s Szöllősy Mihály vándorszínész igazgatóknak” az általuk előmutatott császári királyi helytartósági „engedvény” alapján „Zalaegerszeg mezővárosban 3 heti időszakra mutatványokat adni”. A Zala megyei császári királyi megyefőnöki hivatalnak megküldött felterjesztéséhez a járási főbírói hivatal csatolta a Szuper Károly rendező által összeállított, az 1854. április 23. és április 29. közötti időszakra vonatkozó, „Színházi játékkrend” elnevezésű műsortervet, felelősségteljesen és kötelességszerűen közölve azt is, „miszerént ezen bemutatott s helybenhagyás után előadott darabok elmúltával az ismét kitűzendő darabok játékkrendje annak idejében alázattal felterjesztetni fog.”²¹ Ez meg is történt: az 1854. április 27-én kelt jelen-

15 Donászy Ferenc 1854-ben a zalaegerszegi cs. kir. járási hivatal írnokaként tevékenykedett. Molnár András 2000. 401. p. Fia, Donászy Ferenc (1858–1923) népszerű ifjúsági regények szerzője. Foki Ibolya 2018.

16 MNL ZML Megyefőnöki ir. 1854. VI.A.42. (Zalaegerszegi járási főbírói hivatali iktatószám: 3728/1853.) A levéltári források itt és a továbbiakban is modernizált átírásban olvashatók.

17 Dervarics Kálmán 1853 és 1854 között közigazgatási segédként tevékenykedett az Alsólendvai járásban, később – 1865 és 1867 között – a Lövői járásban alszolgabírói hivatalt viselt. Molnár András 2000. 399. p.

18 Johann Stöger német nyelven játszó színésztársulata a szomszéd vármegye székhelyén, Veszprémben már 1840-ben megfordult. Hudi József 2009. 121. p.

19 MNL ZML Megyefőnöki ir. 1854. VI.A.42. (Alsólendvai járási főbírói hivatali iktatószám: 223.)

20 A tősgyökeres zalaegerszegi köznemesi családból származó Fábián Pál 1848 előtt vármegyei esküdt volt, a szabadságharc leverése után zalaegerszegi járási közigazgatási segédként dolgozott 1850. december 2-áig, amikor a járás élére került. Hivatalát 1854. április 28-áig viselte, ezt követően korábbi pozíciójába léptették vissza, 1856-ig ismételten közigazgatási segédként tevékenykedett. MNL ZML Nemesi kataszter, 1845. 469. p.; Molnár András 2000. 404. p.

21 MNL ZML Megyefőnöki ir. 1854. VI.A.42. 4045. Az irat további lelőhelye: MNL ZML Zalaegerszegi cs. kir. szolgabírói ir. 1177/1854.

téséhez a vezetői pozíciójában utolsó napjait töltő Fábíán Pál mellékelte a szintén Szuper Károly rendező által közölt, az 1854. április 29. és 1854. május 2. közötti intervallumra vonatkozó műsortervet.²² (2. kép) Később, 1854. május 5-ei keltezéssel sor került a társulat utolsó zalaegerszegi (az 1854. május 4. és 1854. május 8. közötti időszakra vonatkozó) színházi játérendjének felterjesztésére is; a járási közigazgatási főbírói hivatal élén álló új vezető, Orosz Ferenc²³ – igazodva a közigazgatás szervezetében és eljárásában életbe lépett változásokhoz²⁴ – ezt a jelentését már német nyelven tette meg, viszont a csatolt színházi játérend (ismételten Szuper Károly összeállítás) még magyar nyelven készült.²⁵ A harmadik műsorterven az utolsóként előadni tervezett, *Két jegyes* című darabhoz Szuper egy – a korra jellemző – megjegyzést is fűzött: „keresztülment a cenzurán Sopronban,²⁶ április 18-dikán 1852.”²⁷

A levéltári anyagban tehát fennmaradtak a Szöllősy-Szuper-féle színésztrupp 1854. április-májusi zalaegerszegi működésének teljes időszakát lefedő magyar nyelvű színházi játérendek – összesen három műsorterv –, amelyek alapján megismerhetjük az egerszegi közönségnek szánt előadások időpontját, valamint a bemutatni kívánt darabok címét, műfaját és alkotóit.²⁸ Simonffy Emil 1966-ban megjelent, a társulat 1854-es nagykanizsai előadás-sorozatát részletesen bemutató tanulmányának egyik jegyzetében ugyan utalt az első két zalaegerszegi műsortervben szereplő darabokra, de a harmadik – az 1854. május 4. és május 8. közötti időszakra vonatkozó – színházi játérendet nem ismertette.²⁹

A társulat vezetői

Az egyik igazgató, a színészi pályán az 1840-es években megjelenő, később rendezőként is dolgozó Szöllősy Mihály az 1850-es évek elejétől a Dunántúlon turnézott Szuper Károllyal közös, majd önálló társulatával.

Szöllősy utoljára 1857-ben járt Zalaegerszegen.³⁰ 1858. június 6-án, 39 esztendősen halt meg Pápán tüdővészben az anyakönyvi bejegyzés szerint „nemzeti színigazgató” foglalkozású, kecskeméti születésű művész.³¹

A zalaegerszegi fellépések idején, 1854-ben gyermekszínészként a társulat tagja volt a direktor lánya, Szöllősy Nina, az 1861-ben Balatonfüreden tragikusan fiatalon elhunyt, elsősorban operettekben és népszínművekben jeleskedő, költemények és elbeszélések írásával is foglalkozó színésznő.³²

Szöllősy Mihály társa, Szuper Károly (1821–1892) rendező, színigazgató már 17 évesen a színé-

22 MNL ZML Megyefőnöki ir. 1854. VI.A.42. 4219. Az irat további lelőhelye: MNL ZML Zalaegerszegi cs. kir. szolgabírórság ir. 1177/1854.

23 Az 1849-től a megyei főpénztárosi hivatal viselő Orosz Ferenc 1854. április 29-én vette át a zalaegerszegi járási közigazgatási hivatal vezetését Fábíán Páltól. Molnár András 2000. 457. p.

24 A színésztrupp Zalaegerszegre érkezése idején a magyarországi közigazgatásban (és igazságszolgáltatásban) jelentős változások zajlottak; 1853–1854-ben megyei, majd járási szinten alakították ki a véglegesnek szánt közigazgatási szervezeti rendszert (definitívum). Halász Imre 2000. 101–106. p. A német nyelvű ügyintézés 1854-től történő általánossá válása nyomon követhető a színtársulatokról készített zalai járási jelentésekben is, választóvonalként az 1854. május 1-jei dátum jelenik meg.

25 MNL ZML Megyefőnöki ir. 1854. VI.A.42. 4479. (Zalaegerszegi járási főbírói hivatali iktatószám: 1312/1854.)

26 Zala megye a Soproni cs. kir. kerületi kormányzat részét képezte. Sashegyi Oszkár 1965. 309–310. p.

27 Ezt követően egy Szuper Károlyétól eltérő kézírástól származó ügyviteli feljegyzés olvasható: „a főnöki hivatalhoz küldetett 3764. szám alatt”.

28 A forrásokat összefoglalóan ismertetve: mindhárom színházi játérend fennmaradt a vonatkozó megyehatósági ügyiratban, míg a két korábbi a zalaegerszegi járási anyag 1177/1854. ügyszáma alatt is.

29 Ennek oka, hogy a szerző nyilvánvalóan nem a megyefőnöki, hanem a zalaegerszegi járási anyagot használta fel. Simonffy Emil 1966. 92. p. 10. sz. jegyzet.

30 Székely György 1994. 774. p.

31 Pápai Református Egyházközség halotti anyakönyvei, 30/1858.

32 Székely György 1994. 774. p.



3. kép: Jelenet Jókai Mór „Dalma” című drámájából, Canzi Ágost Elek litográfiája (Wikimedia Commons)

szí pályára lépett. 1846-tól kezdve – kisebb megszakításokkal – 35 éven keresztül dolgozott önálló vagy társigazgatóként. Idősebb korában a fővárosban színházi ellenőrként és az Országos Színeszgyesület helyettes pénztárosaként tevékenykedett. Fiatalon színműírással is kísérletezett. *A tömeges népfölkelés* című darabját 1848-ban Kecskeméten mutatták be. Az 1840-es évektől az 1870-es évekig vándortársulatokkal bejárta a történelmi Magyarország jelentős részét Pozsonytól Zomborig, Alsólendvától Aradig. Legfontosabb működési területe azonban a Dunántúl volt.³³ Az élete alkonyán közzétett színészeti naplói alapján élettel teli képet kapunk az 1840-es évek vándorszínészeinek fordulatokban gazdag, ugyanakkor egzisztenciális nehézségekkel terhes mindennapjairól. Ebből az értékes forrásmunkából tudjuk azt is, hogy Szuper 1840-ben színészként Zalaegerszegen lépett fel. Ekkoriban Fekete Gábor³⁴ társulatához tartozott – feleségeik testvérek voltak –, és Varasd felől érkeztek a zalai megyeszékhelyre, ahol Munkácsi Pál társulatával együttműködve tevékenykedtek. (Nappal Deák Ferenc vármegyei közgyűlésen elmondott beszédeit hallgatták, esténként pedig előadásokkal szórakoztatták a zalaegerszegi közönséget.)³⁵

Szuper Károly a szabadságharc leverését követően Nagykanizsán, majd Székesfehérváron tartózkodott társulatával, ezt követően Szombathelyen játszottak (1853–1854), 1855-ben pedig már Alsólendván léptek fel.³⁶

33 Székely György 1994. 778. p.

34 Fekete Gábor színész, színigazgató, a kor jellegzetes alakja; Szigligeti Ede róla mintázta a *Vándorszínészek* című vígjátékának színigazgatóját. Életútjára: Hudi József 2011.

35 Szuper Károly 1889. 4., 10. p.

36 Székely György 1994. 778. p.

Az előbbi színháztörténeti, kronológiai adatok egybevágnak a zalaegerszegi előadás-sorozat levéltári forrásból megismerhető datálásával (1854. április–május). Feltehető, hogy Szombathelyről Alsólendvára tartva ejtették útba a zalai megyeszékhelyt is.

A Szöllősy Mihály–Szuper Károly-féle vándorszínész-társulat Zalaegerszegen

A városba 1854. április 23-án érkezett társulat zalaegerszegi működéséről egy „Jánkai” (ál)néven tudósító szerző tollából származó lelkes hangú beszámoló jelent meg a *Divatcsarnok* című lapban, amelyben a cikkíró örömet fejezte ki, hogy a zalaegerszegi társasélet „kopár mezején”, a városban, ahol „a haladás és csinosodás kevés pártfogásban részesül, minden a régi nótát járja”, a Szöllősy–Szuper-féle színésztársaság eredeti darabokkal igyekezett kiérdemelni a közönség figyelmét.³⁷

A trupp zalaegerszegi előadásainak engedélyezéséről beszámoló jelentését a Zalaegerszegi járás élén álló Fábián Pál a megérkezésük napján, 1854. április 23-án keltezte, ugyanerre a napra már be is tervezték az első előadást, a *Vid* című drámát. Bár a mellékletként csatolt műsorrendek nem tüntetik fel a zalaegerszegi előadások pontos helyszínét, megalapozottan feltételezhetjük, hogy azokra az Arany Bárány fogadóban került sor. A szállóként is működő belvárosi épület nagyterme a város talán legjelentősebb, a közönség számára nyitva álló, üzleti célokra hasznosítható nyilvános helyisége lehetett, így észszerűnek tűnik, hogy a vándorszínészek ott mutatták be darabjaikat. Már Simon Pál tudósításaiból is kitűnik, hogy az 1840-es évek elején „színház-színhelyet” a társulatok részére rendszerint „a vendéglő” biztosított, bár alkalmanként a vármegyeház termében is tartottak előadást.³⁸ Ugyanakkor az is előfordult, hogy az egyetlen igénybe vehető helyiséget a helyi „casinóegylet” foglalta el. Egy 1843-as beszámoló szerint az így fellépő teremhiány miatt Zalaegerszeg művelt közönsége „a színházi élvezet nélkülözésére van kárthatva”.³⁹

(A fenti körülménynek köszönhető, hogy alkalmanként – például 1844 januárjában⁴⁰ – a szomszédos község, Kaszaháza vendégfogadójában élvezhette vándortársulatok előadásait a zalaegerszegi közönség.)

Az 1859-ben és 1860-ban Zalaegerszegen járt társulatok – 1859-ben éppen Szuper Károly truppja – fellépéseivel kapcsolatban már konkrétan az Arany Bárányt nevezi meg a színháztörténet.⁴¹

A vendéglői helyszín nyilvánvalóan egészen eltérő környezetet jelentett, mint egy kifejezetten teátrumi célra épült színház által teremtett milió. Bár másfél évtizeddel korábbi adat, de a *Honművész* folyóiratnak „Erdei” (ál)néven beszámolót küldő tudósító azt nehezményezte, hogy az 1839 augusztusának elején Zalaegerszegen előadott darabok közönségének egy része még a „színteremben” sem tudta mellőzni a pipázást.⁴²

Az előadások szervezése, a program összeállítása során a színigazgatók nem hagyhatták figyelmen kívül a közéleti híreket, a nagypolitika történéseit sem. A Szöllősy–Szuper-féle társulat zalaegerszegi tartózkodásának idején a Habsburg–Lotharingiai-dinasztia – és ezáltal az egész Osztrák Császárság – szempontjából kiemelkedő jelentőségű eseményre került sor: az uralkodó, I. Ferenc József (1830–1916) császár 1854. április 24-én Bécsben, az Ágoston-rendiek templomában feleségül vette elsőfokú unokatestvérét, a Bajor Királyság uralkodóházából származó Wittelsbach Erzsébet (1837–1898) hercegnőt.⁴³ A természetesen már jóval korábban ismertté vált esküvői dátumra – kifejezve lojalitását az ünnepi esemény kapcsán – a Zalaegerszegen

37 *Divatcsarnok*, 1854. (2. évfolyam, 27. szám), borítók.

38 *Honművész*, 1841. február 11. (9. évfolyam, 12. szám), 95. p.; Uo. 1840. október 18. (8. évfolyam, 84. szám), 681. p.

39 *Honderü*, 1843. február 11. (1. évfolyam, 6. szám), 213. p. A forrást idézi: Antalffy Gyula 1982. 57–58. p.

40 *Honderü*, 1844. február 10. (2. évfolyam, 6. szám), 200. p.

41 Erődi Jenő 1931. 461. p.

42 *Honművész*, 1839. augusztus 29. (7. évfolyam, 69. szám), 550. p.

43 *Pesti Napló*, 1854. április 27. (5. évfolyam, 1239. szám), címlap.



4. kép: Harriet Beecher Stowe (1811–1896) portréja (Wikimedia Commons)

vendégeskedő társulat is reflektált a közigazgatási főbírói hivatalhoz benyújtott iratokban. Az április 23. és április 29. közötti időszakra vonatkozó műsorrendben a következőket olvashatjuk az április 24-ére tervezett színdarab megnevezése előtt: „Ő császári királyi apostoli felsége felséges arájávali egybekelése ünnepélyére énekeltek a »Néphymnus«”. Az aznap bemutatott előadás – stílusosan – Szigligeti Ede *Házassági három parancs* címet viselő vígjátéka volt. A fényes kivilágítás mellett elhangzott himnusszal és az előadott darabbal csatlakozott a társulat a zalaegerszegi ünnepségekhez (istentiszteletek a római katolikus és a „héber” templomban, pénzosztás a szegényeknek).⁴⁴

A társulat zalaegerszegi tartózkodását egyértelműen pozitívan értékelte a Zalaegerszegről tudósító sajtólevelező, „Jánkai”: „E jelesül szerkesztett társaság a legjobb emlékezetet fogja hagyni a zalaegerszegiek szívében, s a közvéleményt tolmácsolom, midőn ezt a vidéki legjobb társaságok egyikének nevezem”. Külön kiemelte Szuper Károly és felesége (Móritz/Mórocza Antónia),⁴⁵ Szöllősy Mihály, valamint két további színész, Sipos és Hirtling Mari⁴⁶ játékát.⁴⁷

Szuper Károlyék összesen több mint két hetet töltöttek Zalaegerszegen, utolsó előadási napként 1854. május 8-át jelölték meg. Az iratanyagban rendkívüli eseményekre, műsorváltozásra vonatkozó utalás nem szerepel, emellett a társulat későbbi nagykanizsai tartózkodását feldolgozó tanulmány⁴⁸ és a sajtótudósítások adatai alapján bizonyosra vehető, hogy a három színházi játékközpont által felölelt időszakban Zalaegerszegen játszott a Szöllősy Mihály–Szuper Károly-féle trupp. Sőt, „Jánkai” Zalaegerszegen, 1854. május 9-én kelt beszámolójából tudjuk, hogy ekkor – még Kanizsára indulásuk előtt – két előadás megtartását is tervezték.⁴⁹ Ha ez a keltezés helytálló, akkor zalaegerszegi tartózkodásuk egy kevéssel meghosszabbodott a hivatalos dokumentumok adataihoz képest.

A fentiekből is kitűnik, hogy történetesen kisebb mértékű változtatás a megvalósítás során a leadott dokumentumokhoz képest, de még ebben az esetben is bemutatásra érdemes a zalaegerszegi közönségnek szánt műsorterv, egy a Bach-korszakban működő magyar vándorszínész-társulat – hatósági ügyiratban fennmaradt – repertoárja.

A társulat repertoárja

A Szöllősy–Szuper-féle társulat által benyújtott három zalaegerszegi műsorterven összesen tizenhárom előadás szerepel: öt az április 23-ával, vasárnapkal kezdődő, négy az április 29-ével, szombattal kezdődő, további négy pedig a május 4-ével, csütörtökkel kezdődő programterven. Mivel két művet – a *Koldusnő*, illetve a *Dalma* című drámákat – kétszer is előadni tervezték, összesen tizenegy, a zalaegerszegi közönségnek szánt különálló színdarabot azonosíthatunk. (A színházi játékközpontok tartalmát a függelékben közöljük.)

Ha az előadások alapját képező tizenegy színdarabot keletkezési helyük szerint vizsgáljuk, hét, egyértelműen magyar szerzőtől származó művet találunk.

Ezek alkotói közül mennyiségi szempontból egyértelműen az öt színművet jegyző Szigligeti Ede a domináns: ő írta a *Vid*, a *Házassági három parancs*, a *Nagyapó*, a *Cigány* és a *Csikós* című darabokat. A korszak színháztörténetének megkerülhetetlen alakjának számító író – emellett színész, rendező, színházigazgató, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja – drámaírói termékenységét és korabeli népszerűségét jól érzékelteti az a tény, hogy ugyan még csak negyvenéves volt 1854-ben, de az ekkor Zalaegerszegen szereplő vándortársulat repertoárjának majdnem a felét az ő alkotásai tették ki; mindhárom színházi játékközpont megtalálható színdarabjai (élete során 114 színpadi művet szerzett!).⁵⁰

44 Budapesti Hírlap, 1854. május 10. (416. szám), 2339. p.

45 Mórocza Antónia 1841-től volt Szuper Károly felesége. Székely György 1994. 778. p.

46 Hirtling Mária (1838–1871) színésznő vidéki éveit után, 1864-től a Nemzeti Színház tagja volt. Székely György 1994. 304. p.

47 Divatcsarnok, 1854. (2. évfolyam, 27. szám), borítók.

48 Simonffy Emil 1966.

49 Divatcsarnok, 1854. (2. évfolyam, 27. szám), borítók.

50 Szigligeti Ede (1814–1878), eredeti nevén: Szathmáry József. Székely György 1994. 750–751. p.

A magyar szerzők csoportjához tartozik még Jókai Mór, akinek a Pesti Naplóban 1852. májusban–júniusban folytatásokban megjelent, *A varchoniták* címet viselő művéből készült *Dalma* című drámáját 1852. november 27-én mutatták be a pesti Nemzeti Színházban.⁵¹ (3. kép) Zalaegerszegi előadását 1854. május 2-ára és 6-ára hirdette meg a vándortársulat⁵² (nagykanizsai műsorukban alcímmel együtt – *Dalma, az avarok utolsó chágánja* – szerepelt⁵³).

A Szöllősy–Szuper-féle társulat 1854. május 8-ára kitűzött, utolsó zalaegerszegi előadása a *Két jegyes* címet viselte. A darabot jegyző Büky Miklós Fejér vármegyei tiszttviselő folyóiratok külső munkatársaként versek, elbeszélések és színművek írásával is foglalkozott. *Atya és vetélytárs* című drámáját 1853-ban a zalai Sümegen mutatták be.⁵⁴

Bár a tizenegy tételes zalaegerszegi repertoárból a további négy színdarabot értelemszerűen a külföldi eredetű művek csoportjába sorolhatjuk, ez a kijelentés csak megszorításokkal fogadható el. Már a címből is egyből egyértelmű lehet az olvasónak, hogy a Jean-François Alfred Bayard (1796–1853) francia drámaíró⁵⁵ egyik munkája alapján készült, *Tiszaháti libácska* elnevezést kapott vígjáték a magyar nyelvre való átültetés során jelentős változtatásokon esett át. Pontosnak és szabatosnak tekinthetjük azt a korabeli fogalmazásmódot, miszerint a fordító, Bulyovszkyné Szilágyi Lilla⁵⁶ az eredeti művet „magyar színre alkalmazta”.⁵⁷

További két darab alkotja a francia származású színművek csoportját. Bár a vonatkozó színházi játékkrend nem tünteti fel a szerzőt, az idősebb Alexandre Dumas (1802–1870) nevéhez köthető a Zalaegerszegen 1854. április 27-ére kitűzött, Egressy Béni⁵⁸ és Csepregi Lajos⁵⁹ fordításában *Skót nemes* címet nyert, Magyarországon először 1848-ban bemutatott színmű.⁶⁰ Szintén franciából ültette át magyarra Csepregi azt a színdarabot – Auguste Anicet-Bourgeois (1806–1871)⁶¹ és Michel Masson (1800–1883)⁶² francia szerzőpáros művét –, amelynek címét (*Koldusnő*) két 1854-es zalaegerszegi színházi játékkrenden is olvashatjuk.

A Szöllősy–Szuper-féle társulat zalaegerszegi repertoárjában egyetlen Európán kívüli eredetű alkotást találhatunk. Harriet Beecher Stowe (1811–1896) amerikai író⁶³ (4. kép) *Uncle Tom's Cabin* című regényét először folytatásokban – a *The National Era* című folyóiratban – ismerhette meg az olvasóközönség, könyvként 1852-ben Bostonban jelent meg. A *Tamás bátya kunyhója* hamar világsiker lett, és jelentős hatást gyakorolt a rabszolgasággal kapcsolatos közgondolkodás alakulására.⁶³

Az amerikai író⁶³ regénye is a francia kultúrán keresztül, francia alkotók általi színpadra alkalmazásával jutott el Magyarországra (Zalaegerszegre). A dramatizálás a Dumanoir művésznéven ismertté vált Philippe François Pinel (1806–1865) és Adolphe Philippe d'Ennery (1811–1899)

51 Szinnyei Ferenc 1939. 58. p.

52 Érdekes módon a darab Szuper Károly színházi játékkrendjeiben először öt-, majd négyfelvonásos előadásként szerepel.

53 Simonffy Emil 1966. 89. p.

54 Schöpflin Aladár 1929. 252. p.; Szinnyei József 1891. 1434–1435. hasáb.

55 Király István 1970. 759. p. (Rónai Mihály András szócikke)

56 Bulyovszkyné Szilágyi Lilla (1833–1909), 1848-tól Bulyovszky Gyula hírlapíró felesége. Színész lányaként gyermekként már színésszettel foglalkozott, a pályára való komoly felkészülés jegyében nyelveket tanult, színdarabokat fordított. Székely György 1994. 122–123. p.

57 Divatcsarnok, 1854. november 30. (2. évfolyam, 66. szám), 1557. p.

58 Egressy (eredetileg Galambos) Béni (1814–1851), a Szózat megzenésítője nemcsak zeneszerzőként tevékenykedett; a magyar színháztörténetbe énekes színészként, színműíróként és fordítóként egyaránt beírta a nevét. Székely György 1994. 179. p.

59 Csepregi Lajos (†1890.) énekes színész, színházvezető, színházi almanachok kiadója. Francia, német, angol és olasz nyelvű műveket egyaránt fordított. Székely György 1994. 136. p.

60 Szinnyei József 1893. 1228. hasáb.

61 Király István 1970. 335. p.

62 Magyarország és a Nagyvilág, 1883. május 6. (19. évfolyam, 18. szám), 288. p.; Erdmann Gyula 1976. 939. p.

63 Bollobás Enikő 2005. 176–178. p.; Somogyi Ede 1879. 329. p.

drámaírók nevéhez fűződik.⁶⁴ Az Országgh Antal (1821–1878) fényképész⁶⁵ által fordított *Tamás bátya kunyhója* magyarországi bemutatóját 1853. május 7-én a Nemzeti Színházban tartották.⁶⁶

Az előbb elmondottakat áttekintve feltűnő és meglepő a – Magyarországhoz közeli – német nyelvterületen született művek teljes hiánya. Figyelembe kell venni azonban azt is, hogy az osztrák és német drámairodalom alkotásaira irányuló esetleges közönségigényeket az ebben az időben a hazánkat ugyancsak járó német nyelvű színtársulatok ki tudták elégíteni. Így például nem sokkal azt követően, hogy Szuper Károlyék a most ismertetett 1854-es turnéjuk Zalaegerszeget követő állomásáról, Nagykanizsáról eltávoztak, a dél-zalai városba hosszabb szereplésre egy – a bécsi színházak darabjait átvevő – német trupp érkezett.⁶⁷

Szuper Károly az általuk Zalaegerszezen előadandó darabok műfaját is megjelölte a hatóság-hoz benyújtott játékrendekben. Vígjátékok szerepeltek a legnagyobb számban, ebbe a kategóriába öt produkciót – *Házassági három parancs*, *Nagyapó*, *Skót nemes*, *Tiszaháti libácska*, *Két jegyes* – sorolt a rendező-direktor. Az énekes népszínmű megjelölést kapott két Szigligeti-darab – *A cigány*, *Csikós* – is a könnyedebb előadások csoportját erősítette. Szuper az általa fajsúlyosabbnak tartott színművek esetében a „dráma” szót használta a műfaj megnevezéseként. Négy alkotás – *Vid*, *Koldusnő*, *Tamás bátya kunyhója*, *Dalma* – tartozott ebbe a körbe. (Szuper a *Koldusnő* esetében a népdráma, a *Dalma* kapcsán pedig a történeti dráma kifejezéssel pontosította a darab műfaját, tárgyát.)

A már a korábbiakban is említett, „Jánkai” által írt sajtótudósítás nyolc mű⁶⁸ bemutatásáról számolt be. Nem említette viszont a *Skót nemes*, a *Csikós* és a *Két jegyes* című darabokat, ugyanakkor jelezte, hogy még két előadást fognak tartani.⁶⁹

Utóhang

A Szöllősy Mihály–Szuper Károly-féle társulat a zalaegerszegi előadás-sorozat befejezését követően délnek vette az irányt, és a megyeszékhelynél népesebb Nagykanizsa mezővárosban folytatta turnéját. „Jánkai” a következő szavakkal búcsúztatta őket: „Mi a legjobb kívánattal, egy-szersmind sajnálkozva fogjuk őket elbocsátani, nemsokára szívesen vissza várva őket.”⁷⁰ A dél-zalai városban 1854. május 13-án kezdték meg szereplésüket, ott a megyeszékhelynél jóval hosszabb ideig – június 19-éig – működtek.⁷¹

A társulat nem véglegesen távozott Zalaegerszegről. Tahy Gyula zalaegerszegi nyomdájából 1857-ben került ki az a játékszíni emlékkönyv, amely Szöllősy Mihály szíinigazgató és kollégái zalaegerszegi jelenlétéről tanúskodik,⁷² Szuper Károly társulata pedig 1859 áprilisában – Szöllősy ekkor már nem élt – játszott a városban.⁷³

A zalaegerszegi színjátszás történetének 1854-ben meglévő alapvető keretei még hosszú-hosszú évtizedekig fennálltak: állandó helyi társulat és kőszínház hiányában a városban a színházi életet az országot járó vándortársulatok fellépései, valamint kőszínházi társulatok vendégszereplései jelentették, amelyeket helyi műkedvelő csoportok előadásai egészítettek ki.⁷⁴

64 Király István 1972. 650., 892. p.

65 E. Csorba Csilla–Sipőcz Mariann 2019.

66 Király István 1972. 650. p.; *Hölgyfutár*, 1853. május 7. (4. évfolyam, 87. szám), 360. p.

67 Simonffy Emil 1966. 90–91. p.

68 *Vid*, *Házassági három parancs*, *Nagyapó*, *Tamás bátya kunyhója*, *Cigány*, *A koldusnő*, *Tiszaháti libácska*, *Dalma*.

69 *Divatcsarnok*, 1854. (2. évfolyam, 27. szám), borítók.

70 *Divatcsarnok*, 1854. (2. évfolyam, 27. szám), borítók.

71 Simonffy Emil 1966. 89. p.

72 Hankiss Elemér–Berczeli A. Károlyné 1961. 378. p.

73 Erődi Jenő 1931. 461. p.

74 A két világháború közötti korszakról már alapos és részletes feldolgozás vehető kézbe (Béres Katalin 2015. A témát tárgyaló fejezetek: 140–201. p.). A megyei napilap 1950-es, 1960-es évekbeli számait lapozgatva számos adatot találhatunk az országot járó Déryné Színház zalaegerszegi fellépéseiről, itt vendégszereplő más színházakról. A Kaposvári Csiky Gergely Színház jelentőségéről: *Zalai Hírlap*, 1971. november 7. (27. évfolyam, 263. szám), 7. p.

Döntő változást majd csak az 1982–1983-as évek – a Hevesi Sándor Színház megalakulásának, a színházépület birtokba vételének időszaka – hoztak.⁷⁵

Függelék

A Szöllősy Mihály–Szuper Károly-féle vándortársulat 1854-ben Zalaegerszezen engedélyezett előadásai⁷⁶

Fábián Pál 1854. április 23-ai jelentéséhez csatolt színházi játékkrend		
Időpont	A darab neve	A darab műfaja, terjedelme, alkotói
1854. április 23.	Vid	Eredeti dráma 4 felvonásban. Írta Szigligeti.
1854. április 24.	Házassági három parancs	Eredeti vígjáték 3 felvonásban. Írta Szigligeti.
1854. április 25.	Nagyapó	Eredeti vígjáték énekekkel. Írta Szigligeti.
1854. április 27.	Skót nemes ⁷⁷	Vígjáték 5 felvonásban. Franciából fordították Egressy Béni és Csepregi.
1854. április 29.	Koldusnő	Francia dráma 5 felvonásban. Fordította Csepregi.

Fábián Pál 1854. április 27-ei jelentéséhez csatolt színházi játékkrend		
Időpont	A darab neve	A darab műfaja, terjedelme, alkotói
1854. április 29.	Tamás bátya kunyhója	Dráma 6 felvonásban. Írták D'Ennery és Dumanoir, franciából fordította Országh Antal.
1854. április 30.	Cigány	Eredeti énekes népszínmű 3 felvonásban. Írta Szigligeti.
1854. május 1.	Koldusnő	Népdráma 5 felvonásban. Anicet-Bourgeois és Masson után franciából fordította Csepregi Lajos.
1854. május 2.	Dalma	Eredeti történeti dráma 5 felvonásban. Írta Jókai Mór.

⁷⁵ Székely György 1994. 873. p.

⁷⁶ A táblázatok a megyehatóság iratanyagában fennmaradt színházi játékkrendekben közölt adatok alapján készültek. MNL ZML Megyefőnöki ir. 1854. VI.A.42. 4045., 4219., 4479.

⁷⁷ Szuper Károly a darab címét „Skott nemes” formában tüntette fel. Írásmódjára feltehetően a szó angol megfelelője (Scottish) hatott; talán a népszerű skót regényíró, Sir Walter Scott (1771–1832) családneve is befolyásolta.

Orosz Ferenc 1854. május 5-ei jelentéséhez csatolt színházi játérend		
Időpont	A darab neve	A darab műfaja, terjedelme, alkotói
1854. május 4.	Tiszháti libácska	Vígjáték 2 felvonásban. Bayard után magyarosította Bulyovszkyné. Énekekkel és tánccal.
1854. május 6.	Dalma	Eredeti dráma 4 felvonásban. Írta Jókai Mór.
1854. május 7.	Csikós	Eredeti énekes népszínmű 3 felvonásban. Írta Szigligeti.
1854. május 8. (utolsó előadás)	Két jegyes	Eredeti vígjáték 3 felvonásban. Írta Büky Miklós.

Felhasznált források és irodalom

Levéltári források

- MNL ZML Közgyűlési jkv. – Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megye Levéltára. IV.1.a. Zala vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Közgyűlési és részgyűlési jegyzőkönyvek. 1555–1848.
- MNL ZML Megyefőnöki ir. – Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megye Levéltára. IV.151.b. Zalai cs. kir. megyehatóság iratai. Megyefőnöki általános iratok. 1849–1860.
- MNL ZML Nemesi kataszter, 1845. – Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megye Levéltára. IV.1.e. Nemességi ügyek. Zala vármegyei nemesi katasztere, 1845.
- MNL ZML Zalaegerszegi cs. kir. szolgabíróóság ir. – Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megye Levéltára. IV.166.b. Zalaegerszegi cs. kir. szolgabíróóság iratai. Közigazgatási iratok. 1850–1854.

Irodalom

- Antalffy Gyula 1982. – Antalffy Gyula: Reformkori magyar városrajzok. Budapest, 1982.
- Béres Katalin 2015. – Béres Katalin: Kulturális élet Zalaegerszegen 1920–1945. Szerk. Gyimesi Endre. (Zalaegerszegi Füzetek 14.) Zalaegerszeg, 2015.
- Bollobás Enikő 2005. – Bollobás Enikő: Az amerikai irodalom története. Budapest, 2005.
- Déryné Széppataki é. n. – Déryné naplója. 1. kötet. Sajtó alá rend. Bayer József. Budapest, é. n.
- E. Csorba Csilla–Sipőcz Mariann 2019. – E. Csorba Csilla–Sipőcz Mariann: Arany János és a fényképezés. Ország Antal fotográfus (1821–1878) pályaképe. Budapest, 2019.
- Erdmann Gyula 1976. – Erdmann Gyula: Lónyay Gábor naplója. In: Századok, 1976/5. szám (110. évfolyam). 914–955. p.
- Erődi Jenő 1931. – Erődi Jenő: Zalaegerszegi színészet. In: Magyar színművészeti lexikon. A magyar színpátás és drámairodalom enciklopédiája. IV. kötet. Szerk. Schöpflin Aladár. Budapest, 1931. 460–461. p.
- Foki Ibolya 2018. – Foki Ibolya: A szellem és a lélek patikusa. In: Zalai Hírlap, 2018. április 7. (74. évfolyam, 80. szám). 12. p.
- Gyimesi Endre 1985. – Zalaegerszeg. Dokumentumok a város történetéből. Szerk. Gyimesi Endre. Összeállították Gyimesi Endre, Németh József, Petri Edit, Pörtl Tibor, Simonffy Emil, Tóth Lászlóné. Zalaegerszeg, 1985.
- Halász Imre 2000. – Halász Imre: Zala megye közigazgatása 1849–1860. In: Zala megye archontológiája 1138–2000. Szerk. Molnár András. (Zalai Gyűjtemény 50.) Zalaegerszeg, 2000. 81–109. p.

- Hankiss Elemér–Berczeli A. Károlyné 1961. – A Magyarországon megjelent színházi zsebkönyvek bibliográfiája. Összeállította Hankiss Elemér és Berczeli A. Károlyné. Budapest, 1961.
- Hudi József 2009. – Hudi József: A veszprémi színjátszás kezdetei (1723–1879). Veszprém, 2009.
- Hudi József 2011. – Hudi József: Fekete Gábor színtársulatának működése 1841-ben. In: Acta Papensia. A Pápai Református Gyűjtemények közleményei. 2011/3–4. szám (11. évfolyam). 145–160. p.
- Kazinczy Ferenc 1906. – Kazinczy Ferenc összes művei. XVI. kötet. Kazinczy Ferenc levelezése. 1818. Ápril. 1. – 1819. Deczember 31. Közzétette Váczy János. Budapest, 1906.
- Király István 1970. – Világirodalmi lexikon. I. kötet. Főszerk. Király István. Budapest, 1970.
- Király István 1972. – Világirodalmi lexikon. II. kötet. Főszerk. Király István. Budapest, 1972.
- Molnár András 1999. – Molnár András: Zala megye 1848-as országgyűlési képviselői. In: Honismeret, 1999. június (27. évfolyam, 3. szám). 13–19. p.
- Molnár András 2000. – Zala megye archontológiája 1138–2000. Szerk. Molnár András. (Zalai Gyűjtemény 50.) Zalaegerszeg, 2000.
- Németh József 2006. – Németh József: Zalaegerszeg kulturális élete a 18–19. század fordulóján. In: Végvárból megyeszékhely. Tanulmányok Zalaegerszeg történetéből. Szerk. Molnár András. (Zalai Gyűjtemény 61.) Zalaegerszeg, 2006. 58–69. p.
- Poór Ferenc 1972. – Poór Ferenc: A közigazgatási nyelv ügye Zala vármegyében a XVIII. század végén és a XIX. század elején. In: A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 11. Szerk. Palágyi Sylvia. Veszprém, 1972. 421–433. p.
- Sashegyi Oszkár 1965. – Sashegyi Oszkár: Az abszolutizmus kori levéltár. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai I. Levéltári leltárak 4.) Budapest, 1965.
- Schöpflin Aladár 1929. – Magyar színművészeti lexikon. A magyar színjátszás és drámairodalom enciklopédiája. Szerk. Schöpflin Aladár. I. kötet. Budapest, 1929.
- Simonffy Emil 1966. – Simonffy Emil: Vándorszínészek Nagykanizsán 1854-ben. In: Életünk. Irodalmi és művészeti antológia. 1966/2. szám (4. évfolyam). 88–93. p.
- Somogyi Ede 1879. – Magyar Lexikon. Az összes tudományok enciklopédiája. Harmadik kötet. Szerk. Somogyi Ede. Budapest, 1879.
- Székely György 1994. – Magyar Színházművészeti Lexikon. Főszerk. Székely György. Budapest, 1994.
- Szinnyei Ferenc 1939. – Szinnyei Ferenc: Novella- és regényirodalmunk a Bach-korszakban. I. kötet. Budapest, 1939.
- Szinnyei József 1891. – Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. I. kötet. Budapest, 1891.
- Szinnyei József 1893. – Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. II. kötet. Budapest, 1893.
- Szuper Károly 1889. – Szuper Károly színészeti naplója 1830–1850. Sajtó alá rend. Váli Béla. Budapest, 1889.

BÁTHORI CSABA
FÜLEKI GÁBOR

Szó szerint minden

II



Tomaji Attila

Önbetakarítás

„Lehet, hogy az én könyveimet csak a marslakók, vagy a harmadik évezred végén szállingózó posztumusz emberek, vagy a némasági fogadalmat tett líraserzetesek, a szótlan olvasók értik majd meg a világ egyik későbbi fordulatszáma idején.”

(Báthori Csaba–Füleki Gábor: *Szó szerint minden I–II*. Cédrus Művészeti Alapítvány, 2020, II. 573.)

Az elmúlt 30 évben mintegy 30 kötetnyi verset, prózát és közel ugyanennyi műfordításkötetet közreadó Báthori Csaba fenti idézete kétkötetes beszélgetőkönyvében olvasható. A vállalkozás létrehozását garantáló belső kényszeren túl nyilvánvalóan ezer szállal kapcsolódik a világirodalom (Szent Ágoston, Johann Wolfgang Goethe, Jean-Jacques Rousseau, André Gide, Babits Mihály és mások) önvizsgálatot tartó, önbetakarítást végző nagy confessio-könyveihez, amelyekben ez a fajta epikolirikus „gyónás” bár az életút vagy pályakép külső eseményeit is rögzíti, sokkal inkább egy lelki-szellemi értelemben vett biográfiát nyújt át az érdeklődő olvasónak. 1100 oldalnyi beszélgetés után ennek a rettenetes derűvel odavetett mondatnak a súlya mintha azt is rögzíteni kívánná, hogy minden kornak, akár az egyes embernek, megvan a maga látencia-korszaka, amikor elfeledkezik egyes alkotókról. Mintha a kritikusok és az íróársak nem vagy csak alig szembesülnének Báthori igencsak jelentős, mennyiségileg is hatalmas oeuvre-jével, amelynek egy-két jellemző jegyére ebben a rövid írásban szeretném felhívni a figyelmet.

Hadd kezdjem azzal, hogy Báthori mélyen hisz az írásban, az írás gesztusában megnyilatkozó egyszeri és örök személyiség ősi vágyában, miszerint az írás révén nyomot hagyhatunk magunk után. Az írás a latin *scribere* szó jelentéséhez (harapás, karcolás, karmolás, vésés) hasonlóan értelmezhető úgy is, mint a világba harapás, a világ felszínének bevésése, megkarmolása – minél erősebb a szöveg, annál mélyebb „sebet” okoz –, a világ széttépése, majd új formába rendezve újra teremtése, még ha ez utóbbi fogalom foglalt is, hiszen Istené. Az írás radikális gesztusa révén eltávolít bennünket az írás előtti képzeleteinktől, attól, akik azelőtt voltunk, kiszakít bennünket a kényelmes és megszokott, önmagunkról és a világról alkotott képek közül, épp úgy, ahogy Isten saját magát szétszaggatva „írta meg” az embert, az első történetet, amit másolunk egyre, időtlen ideje. Az írás sose kényszeríti ránk magát, sokkal inkább kiszolgáltatva mutatja fel magát, ezért is mondhatja Rilke – Báthori legfontosabb mestere –, hogy nem megértésre, hanem alázatra van szükség. Azt az esetlegességet, hogy leszülettünk a földre, nem lehet egy másféle esetlegességgel kifejezni. Teljes önfeltárást követel, majd önbetakarítást, amelynek véleményem szerint Báthori évtizedek óta elszánt megvalósítója.

Az újkori szellem végső stádiumába ért, ugyanakkor Simone Weilrel szólva, nem születhettünk volna jobb korba, mint épp a mostaniba, amelyben mindent elveszítettünk. Még manapság is

olvashatunk a szerző, az esztétika és a művészet haláláról, miként arról is, ahogy Marcel Duchamp vagy Joseph Beuys nyomán kijelentik, minden művészet és mindenki művész – a művészet mindenkié helyett –, ami persze azt is jelenti, hogy semmi nem az és senki nem az. Ugyanakkor a válasz, ami mindig késik, de soha nem marad el, mintha már jeleznék: visszatérőben a felvilágosodás filozófiai humanizmusának mai korszerű gondolata, ahogy a valóság részeként értelmezendő transzcendens iránt nyitott és érzékeny művész/et (és tudomány) is. Søren Kierkegaard szerint, aki a korszellemmel köt házasságot, az hamar özvegységre juthat. Báthorit ez a veszély nem fenyegeti, a „hamis felvilágosodással” (Karl Jaspers) szemben az ő írói munkásságának élte-tője a hagyomány, elutasítja korunk vallását, a nihilizmust, hiszi az ember saját akaratszabadságát, tagadja az anarchiát, az öncélú ironiában, az önfeledt cinizmusban vagy a röhögésre alapozott szórakoztatásban testet öltő nyelvi korrupciót, amelyek egyébként minden korban, újra és újra a kultúra elpusztítói. Ugyanakkor nem csak tudni akar, de hinni is – Istenben, egy eszmében, a költészet halálosan fontos és azonnali erőforrásában –, és épp azért kételkedik, mert hinni akar, hiszen a hit, ahogy szintén a fent már idézett nagy vallomás-esszé-beszélgetésében mondja: „szeret hasadni, osztódni, egyre izgalmasabb eretnokségek felé menetelni, zuhanni.” (Szó szerint minden II. 115.)

A descartes-i objektum-szobjektum elválasztás jól ismert következménye az emberi test – mint a szellemhez képest alacsonyabb rendű dolog – leértékelődése. Pedig a test nem csak érez, de gondolkodik is. Előbb van az észlelés (és hogy minket is észlel valaki vagy valami), azután a látás (és hogy minket is lát valaki vagy valami), majd a gondolkodás (és hogy minket is gondol valaki vagy valami), és csak ezután szelídülnek fogalmakká bennünk az észleletek és érzetek. Minderről persze Marcel Proust, Krúdy Gyula vagy Virginia Woolf is sokat tudott. Ezt a tudást tapasztalom a Báthori-versek olvasása közben is, amelyek rendszerint a szinte tapintható közvetlen benyomások szintjéről lépnek a mélységek és magasságok felé, test, szellem és lélek egymásban örvénylő univerzumába. Mindig a test észlel/tapasztal, ezért ez nem lehet tudatos tevékenység, sőt: ez a végzetes nyitottságban lévő test tesz bennün-

ket kiszolgáltatottá a világ számára, amelyhez eredendőbb viszony fűz, mint a gondolkodásunk. Ebből fakadhatna az a következtetés, amely a diadalittas, önmagát felmagasztaló, mindentudására büszke ént megzabolázhatná és figyelmeztethetné törekénységére. A teljes Báthori-oeuvre konzekvens filozófiai megalapozottsága okán feltételezem, hogy Husserl, de még inkább Merleau-Ponty fenomenológiájának is jó ismerője, hasznosítója, bár ez utóbbi radikális természetképe már idegen tőle. Talán belátta, hogy megismerésünk számára kimeríthetetlen a világ és/vagy a természet, és hogy az emberi gondolkodás, főleg ha pusztán kívülről s felülről néz, aligha tudja leírni a világot: „Néha felülről lenézni, s alulról / felnézni: az isten maradéka / ez bennem”, írta egyik régi, *Felülnézet, alulnézet* című versében. (*Úvegfilm*. Kalligram Kiadó Budapest, 2003.) Itt kezdődik, ezen a ponton sok-sok jellegzetes Báthori-vers. Nála egymástól elválaszthatatlan az evidenciára való törekvés és a kétértelműség egyidejűsége, a rácsodálkozás, a felismerés, majd a kételkedés és a határhelyzetek kitapogatása – mindez élő forrása költészetének. (Határhelyzet, táv, távolság, idő, tér: a Báthori-versek hívószavai közül egy csokornyit.) Nem fogadja el megváltoztathatatlanként az Istent, az emberi és nem emberi világot, valamint a teremtményeket egymástól elválasztó mesterséges szakadékot, mert nagyon is jól ismeri a lélek sötét éjszakáját, napi rutinját végezve zuhan s emelkedik, emelkedik s zuhan, és észleléseit keserű, önreflexív versekben írja meg, mint például eddigi utolsó kötete, *A hosszú táv* (Napkút Kiadó Budapest, 2020.) *Mi lett belőlünk* című versében: „2020-ban élünk és mindannyian / barbárok vagyunk. Kirohadt a szívünk, / üres az ország, és aki volt, oda van, / oda lett, míg mi csontig kiürültünk.”

A hontalanságból 15 évnyi külföldi utazás és tartózkodás után 1996-ban egy másik hontalanságba hazatérő Báthori – miközben Daniel Muth álnéven, időrendben haladva, formahűen lefordította németre József Attila teljes (!) költői életművét, amelyből 2005-ben kétkötetes, bő válogatást adott ki a zürichi Amman Verlag (Attila József *Ein wilder Apfelbaum will ich werden*. Gedichte 1916–1937) – Rilke levelezését, ahogy ő mondja, „a stiláris ragyogás rendkívüli alakzatait” is magyarra ültette, és több mint 2000 oldalon, négy kötetben jelentette meg

(Rainer Maria Rilke: *Levelek I–IV*. Válogatta, fordította, utószóval ellátta: Báthori Csaba, Napkút Kiadó, Budapest, 2014). Húsz év munkája van ezekben a kötetekben. Ez a gigászi mű Rákos Sándort juttatja eszembe, aki a sokévnnyi Gilgames-fordítás közben, leginkább szintén visszhangtalanul, így sóhajt fel: vérátömlesztés, saját versek írása helyett. Szerencsénkre Báthorinak az elmúlt 19 évben mégis 12 verseskötete látott napvilágot.

Amikor másik mesteréről, Nemes Nagy Ágnesről írja, hogy „költői eszméletének egyik pillére Rainer Maria Rilke életműve volt – tehát élete és műve egyaránt.” (*Kiemelés az eredeti szövegben, TA.*), azaz „az osztrák minta a magyar költőnek nemcsak szemléletét, tárgyi világát, fogalmi rendszerét határozta meg, hanem életgyakorlatát, erkölcsi és művészi közlésmódját (...) is.” (Tiszatáj 2017/1. szám), akkor magáról is vall, élet és mű szükség-szerű együttállásáról. A verseiben felsejlő életrajziség gyakori, persze kevésbé a *tények* szintjén, sokkal inkább akkor, ha ezeknek a tényeknek *jelentést* tud adni. Sok igazság lehet ugyanitt abban a megállapításában is, hogy „a magyar lírai világfelfogás nemigen hajlik a tapasztalatok filozófiai szférába emelt, tárgyatlanított hangoztatására, s többnyire megmarad a tapintható anyagság síkján.” Majd levonva a végső konklúziót, kijelenti, hogy „Némi túlzással azt is mondhatnám: Rilke – és az egész nyugat-európai költészet – intellektuális-metafizikai tartalmainak befogadására a magyar költői felvevőkészség egyáltalán nem alkalmas.” Hogy egyáltalán nem alkalmas, valóban túlzás, hiszen léteznek mindenkori ellenpéldák: Csokonai Vitéz Mihály, Babits Mihály, József Attila, Tandori Dezső költészete vagy akár az Újhold költői közül is néhányan. Valószínűleg egyrészt saját, ezt a vélt vagy valós hiátust betölteni vágyó költészetére, másrészt leginkább *költői* életműve befogadástörténetére is gondolt, hiszen meglehetősen egyértelműnek tűnnek a hivatalos irodalmi kánon Báthorihoz tapadt befogadási mintái, amelyek alján, egy-egy kivételtől (mint például az őt kitűnően értő és magyarázó Halmai Tamás) eltekintve, a hallgatás, sőt, az elhallgatás sötétlik. Árnyalás helyett árnyékolás. Erre a visszhangtalanságra is utalhat *A hosszú táv* több verse: „Mi nem lehetél, jön utánad.” (*Határátlépés*); „egyetlen dal van, én vagyok

a dal, / de ürbe takarózik, aki hall” (*Mérleg*); „Elég seb, / hogy senki se lát” (Éjszakai felvétel); „az évek alján füstöt / hagyok hátra hírnév helyett” (*A tárgyak látomása*), „Ha énekeltem, hallgatott más” (*Napforduló*).

Mennyi fájdalmas, rezignált sóhajtás. Igaz, a sűrű textúrájú Báthori-könyvek nehezen nyílnak meg és nem ígérnek gyors, könnyed hozzáférést. Újra és újra kézbe kell venni esszéit, verseit és műfordításait, mert bár nyilvánvaló képtelenség, mégis mintha egyszerre, egyidőben írná őket: ezért, hogy versei kevésbé érthetők az esszéi nélkül, esszéi pedig a műfordításai nélkül. Talán épp azért is esik költészetére kevesebb figyelem, mert ezt a munkát (az *ars* eredeti jelentése nemcsak művészet, de munka is) alig is akarja valaki elvégezni. Hogy mennyire otthonosan és könnyedén mozog (vagy egyik legkedvesebb szerzőjére, Robert Walserre utalva, *sétál*) a régmúlt és a kortárs világirodalomban egyaránt, esszé-kötetei (*A nyíl és a húr*. Kalligram, Pozsony, 2005; *Játék a sötéttel I–II.*, Napkút Kiadó, 2007; *Sétagyakorlatok*. Scolar, 2010), *A hangsúly keresése*. Napkút, Budapest, 2010; *Ellenmérgek*. Napkút, 2012, *Egyszer a földön*. Napkút, 2015) jelzik. A magyar esszéirodalom csúcscarabjai Shakespeare-ről, Hölderlinről, Goethe-ről, Baudelaire-ről, Rilke-ről, Walserről, a 20. századi magyar irodalomról stb. Különösen izgalmasak ezek az írások, amikor a sokunk számára talán alig ismert szerzőket tárgyalja, mint William Beckford, Ludwig Börne, Evelyn Grill, Ernst Herbeck, Marcel Schwob, Walter Widmer és mások. Nem is tudom, van-e „fejlődéstörténete” ezeknek az esszéknek, hiszen polifon dallamvezetésük kezdettől fogva, több mint 15 éve a „bel canto” természetességével, tiszta pompájával szól a kíváncsi olvasóhoz. A Holmi folyóirat nagy előszeretettel közölte őket, miközben Báthori-verseket alig, pedig ezt a hatalmas és egyetemes ismeretanyagot – a lírai megnyilvánulás és az autonóm költői szemlélet segédanyagait – a kényszerűen csak rész szerint való ködös intuíció, beszéd és írás révén magas rendű költészetté tudta sűríteni. Az is lehet persze, hogy az ok máshol is keresendő. Báthori botja gyakran lesújt az általa tárgyalt szerzőkre (és ezáltal az önfelelt hívők táborára), még ha Nemes Nagy Ágnesnek, Tornai Józsefnek, Határ Győzőnek, Réz Pálnak vagy Rónay Györgynek hívják is a

szerező. Tandori költészetéről és műfordítói gyakorlatáról is bántó élel mond kritikát a *Szó szerint minden* II. kötetében, de aztán *A hosszú távban* megrendítő verset szentel az emlékének: „Hosszú hiányban / pótlódik ez is, ez a szellem: / élete eltűntette, de halála / halhatatlant hozott világra” (*Piaci kettős*).

Az elmúlt hetekben *A hosszú távot* olvastam a legtöbbet. A *Se feledés, se álom* című kötetének 2016 és 2019 között írt versei, az összetéveszthetetlenül önmagához hajlított, metafizikus és létösszegző, a magyar és európai magasköltészetet leginkább az elnyúlhatetlen petrarcai szonettekben daloló gyűjteménye után pár hónappal jelentette meg a Napkút Kiadónál. Lator László mondta egyik verstani szemináriumán, hogy igyekezzünk új szavakat találni, kitalálni. Ez jár az eszemben, mikor Báthori meghökkenítő, expresszív erejű hapax legomenonokkal teli – halak hápogása, tébolyult öröm, egérbábu sötétje, savó-szőke hold, gyúródeszka-illat, habozó szobor, szív sara, ferde illat, savó-szürke hold stb. – s új fogalmakkal új világot teremtő kötetét/költészetét olvasom. Próbálja kimondani a kimondhatatlant, klasszikus, kötött formákban, gúzsba kötve táncol, mert ez a dolga, mert ez a belső igénye, ami már-már etikai kérdés a számára. *A hosszú táv Ars poetica* című verse magyarázza a kötet cím jelentését: „Kötelesség messzire / menni, a költészet nem / vágta, nem rövidtáv.” Minden költő megértéséhez elengedhetetlen a rá leginkább jellemző szavak, szintagmák felismerése is. A nagy hosszúságú (térbeli, időbeli) távolság Báthori egyik legalaposabban körül járt alap gondolata. És *hosszú* Báthorinál még: *hosszú* szegény, *hosszú* foglalt mellékhely, *hosszú* hiány, *hosszú* szomjúság, *hosszú* fájdalom és persze *hosszú* halál. *A hosszú táv* három ciklusra osztott kötetének legfontosabb szavai: szív, Isten, föld, úr, tér, üres, szabadság. Ha csak a szív jelzőit kutatom, ilyenekre bukkanok: eltérített, üres, jeltelen, szívtelen talány a szívem, sérvet kapott szív stb. Versei leggyakoribb színe a kék – a kékségek kékje, az égbolt, a tenger színe, a végtelennel való szoros kapcsolat, a transzcendencia és az ihletett beszéd érzékeltetője, ezért a kék labirintus, kék fauna, bálna-kék ég, kék üresség, kék utcasarok, kék seb, kék fák, égszínkék varjúszem, kék hajnal stb. A természet, szemben korábbi köteteivel,

kisebbséget kap *A hosszú távban*, ahogy az előző kötet, a *Se feledés, se álom* szerelmes versei sem folytatódnak jellemzően, inkább csak oly módon, mintha emlékeztetni akarná magát a páros magányra, és arra a törekvésre, amely örködni próbál két költő (költőházaspár) árvasága felett. Csak egy ide illő versszakot idézek *A hosszú távból*: „Már csak te nem vagy énnekem szokatlan, / olyan messze vetődtem önmagamban, / te látsz a szív útatlan vándorútján, / s nyújtasz édeset, mintha visszaadnám. / Jaj, a reményhez embertelen tér kell, / ami köztünk, az bennünk is törékeny. / Úgyhogy. Együtt legyen a legtöbb pillanat, / tükrözni egymást, ha elfogy a nap.” (Életrajzi töredék)

A Báthori-könyvek olvasója megszokhatta, hogy a mindig nagy műgonddal megtervezett borító soha nem pusztán esztétikai szempontok alapján történő választás eredménye, hanem feltétlenül értelmezendő üzenete is van, amely mintegy előkészíti a tekintetet a szövegekre. A Kassák, Pilinszky, Tandori vagy Tolnai Ottó költészetében is fontos szerepet játszó Paul Klee-t már korábban is megidézte (az *Üvegfilm* és a *Szó szerint minden* I. kötet borítóin), most *Death for an Idea* című, 1915-ben készült rajza látható *A hosszú táv* borítóján. Meghalni egy eszméért. Zavarba ejtő választás, hiszen Klee konkrét jelentéssel, az I. világháborúban elesett barátai halálára készítette ezt a rajzot, Báthori viszont nyilván valami más jelentéssel ruházza fel, talán egy újabb termékeny ellentmondással, hogy miközben egész költészeté és írói munkássága egy eszme visszavételéért folytatott küzdelem, nem hisz olyan ideában a földön, amelyért érdemes lenne meghalni. Meghalni nem, de az életét rátenni – igen.

Ez a sokműfajú kötet, bár nyilvánvalóan egy poeta doctus újabb könyve, mégis sokkal többet kérdez, mint amennyit állítani akar. Gyakran egész versszaknyi kérdésözön zúdul ránk, bevonva bennünket a létfontosságú ügyekről való gondolkodásba. Különösen megrendítőnek érzem azt a szemünk előtt zajló, szinte tapintható küzdelmet, amit a külső és belső forma egységének versről versre, kötetről kötetre sikeres megteremtéséért folytat, mintegy mellékesen bejárva az irodalmi és művészeti hagyomány magasleseit, a mitológiák mélységeit és a teológia fennsíkjait

egyaránt. Az „elszivárgó, maradék élet” – ahogy *A hosszú táv* Álmatlanul és meztelenül című versében mondja – természet (ön) betakarítani akaró versek a szerelem, a múlandóság, a test, a költészet leginkább nyugtalanító és elkeserítő, de a lelket felemelni is képes kérdéseit járják körül. Az Istent csak sejtő, a semmit (aminek szinonimája a minden, ld. Kosztolányi sorát: „légy mint a minden, / te semmi”) viszont permanensen látó, hitbéli és sorskérdéseket egyaránt összegző kötet utolsó verse, a *Napok s utak szalagján* című, a naphimnuszok és fényfohászok hangján szólal meg. Hölderlin egyik ismeretlen műve is lehetne, ha szerzőjét nem ismernénk. De ismerjük, nagyon is tudjuk a jelenlétét, és vele mondhatnánk, fohászkozhatnánk: „Bűvölj fel, ha semmivel elegyedtünk, / vezesd minden határon át a testünk, / s legyen boldog mindenki, aki eltűnt, / legyen út előttünk és Nap fölöttünk!”

Van, hogy bemutatják az embert egy ismeretlen társaságban, hosszú beszélgetést folytatnak egymással, majd mindenki megy a dolgára, mintha mi sem történt volna. De néha valami megmagyarázhatatlan okból nem felejtődik a beszélgetés, a másik arca, keze, szavai bevésődnek, és akár sorsfordító súllyal átírják az addig történeteket. Könyvekkel való találkozás is lehet ilyen, sőt, mostanában leginkább ennek van még esélye: kézbe veszed egy költő kötetét, és onnantól kezdve várni fogod az újabb találkozást. Lehet, hogy a világ értelmének a világon kívül kell lennie, viszont erről a csak sejthető titokról is szóló Báthori-könyvek itt sorakoznak közös asztalunkon. Ajánlom őket szíves figyelmedbe, kedves Olvasó.

Báthori Csaba–Füleki Gábor: Szó szerint minden I–II.,
Cédrus Művészeti Alapítvány, 2020.

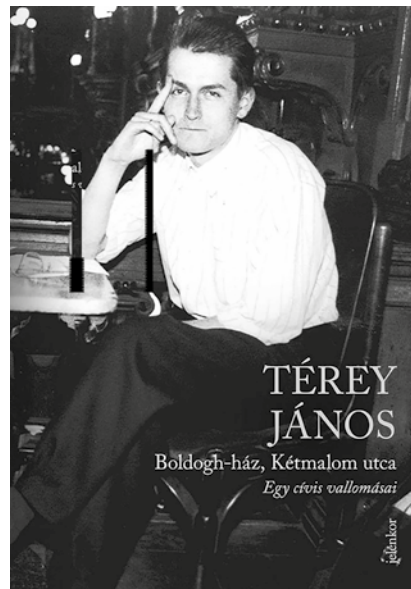
Mosza Diána

Önéletmondás Debrecen térképére

Térey János posztumusz megjelent önéletírása egyszerre nagyon személyes és szakszerű. Dokumentarista igényességgel kutatta fel felmenőit és azok helyét Debrecen térképén, ugyanakkor a szöveg nem válik szárazzá, a megszerzett és részletesen közölt adatok közé beékelődő kommentárok és atmoszférával kiszínezett események jelen tartják a narrátori hangot. Az alcímben írott vallomások jelleg felülke-rekedik a krónikás következetességen.

Egyszerre kalauzolja olvasóit a történelmi Debrecen utcáin, terein, saját személyes és írói, költői életútján, a történetvilág elemei gyakran több irányba horgonyoznak le, az esemény korának valóságába és a szerző személyes emlékei vagy vágyai közé. Hó Márton a következőket írta Térey János *Nagy tervekkel jöttem Romersholm*ba című szintén posztumusz megjelent verseskötetéről: „Egyszerre személyes és történelmi emlékeket, egyéni és társadalmi neurózisokat idéz fel Térey a *Rosmersholm*ban: ismét csak azt tudom írni, hogy zavarba ejtő az a csontig hatoló őszinteség, amivel a 47 éves férfi végignéz, vagy inkább tekint a saját életén [...]” (Hó Márton, *Rosmershol bennetek van*, Litera, 2020. március 18. <https://litera.hu/magazin/kritika/rosmersholm-bennetek-van.html> [2021. 07. 04.]). A címet behelyettesítve ez a mondat akár a *Boldogh-ház, Kétmalom utcáról* is íródhatott volna. Izgalmas tehát, hogy Térey egyszerre két fronton is küzdött az önéletírás nehéz feladatával, lírában és prózában egyaránt megkísérelte elmesélni és ezáltal újraélni traumáit és kalandjait egyaránt. Sajnos azonban az életközépi visszatekintésekből létösszegző művek lettek, és ezúttal elmaradnak a korábbi Térey-kritikákban megszokott szerzői interjúkra tett utalások.

Műfaját tekintve a memoár és az önéletrajz mellé a családregegy is, sőt, a kétezres évek kritikairódmájában felbukkanó „aparegegy” (Tamás Zsuzsa, *Elapátlanodva, az „aparegegyek” mint rendszerváltó regények*, Prae.hu, 2008. január 1. <https://www.prae.hu/portfolio/4180-elapatlanodva-az-quot-aparegegyek-quot-mint-rendszervalto-regenyek/> [2021. 07. 05.]) kifejezés illene rá. „Iszonyatos érzés, hogy akármilyen mélyre húz magával, mégiscsak ez az ember az apám.” (287.) Gyakran hasonlóan kegyetlen őszinteséggel tárja fel a rokoni viszályokat, egyes családtagok gyengéit, vélt vagy valós gondolatait. (Pedig ahogy egy korai verse kapcsán említi is, a család már kifejezte, hogy rosszallja tagjai irodalmi alakká avanszálását. Jelen műben is találunk egy eltávolító közleményt, melyben a megjelenített események egy részét pontatlannak minősítik és a szerző írói munkásságának részeként tekintenek rá.) A távolból visszanező utód szólal meg, aki bár a gyermek és a kamasz szemével is látni tudja még a világot, mégis (Dorrit Cohn szavával élve) konzonzáns önnarrációt folytat és egyszerre látja a hajdani gyermek világot kívülről is. Esterházy *Harmonia caelestise* komoly hagyományt látszott elindítani: a felnőtt fiú, aki szembenéz saját apjával, számot vet furcsa-



ságaival. Ugyanezzel a gesztussal találkoztunk Vida Gábor 2019-es önéletrajzi regényében, az *Egy dadogás történetében*, ahol a szüleivel való szorongató viszony lélektani feltárásán túl még egy hasonló mozzanatot találunk a *Boldogh-ház, Kétmalom utcával* – a tér- és tájpoétikai törekvést, a valakikhez tartozás története mellé belépő valahová tartozást. „Szülőföldet akartam írni magamnak, mintha csak úgy volna az, hogy írunk egyet, amikor arra van szükség, hogy legyen, vagy lett volna.” (Vida Gábor) Az alcímmel pedig – *Egy cívis vallomásai* – az önéletírás Márai megkezdte hagyományait idézi meg, és ahhoz hűen is jegyzi fel élete történéseit, a fontosabb helyszíneket, a szűkebb és tágabb család történetét és mindehhez fűződő legbelsőbb érzelmeit. Ha felidézük az *Egy polgár vallomásai* kezdő mondatait, rögtön világossá válik, miért ehhez a 20. századi klasszikus önéletíráshoz folyamodott Térey: „Kétemeletes ház mindössze tucat akadt a városban: az, amelyben laktunk, a két honvédkaszárnya s még néhány középület. Később megépítették a hadtestparancsnokság palotáját, az is kétemeletes volt, s villanyos felvonó is járt benne.” Szinte olyan, mintha a kezdő sorokat főcímmé fordította volna, a ház, a tér, a gyermekkor birodalma a Boldogh-ház, a Kétmalom utca. Izgalmas gesztus ilyen módon az életében belakott és megjárt terek mentén szervezni a saját történet elbeszélését. Egy ponton Vámospércs és Petrarca kapcsán meg is említi tájpoétikai vonzódását (247.), ám Debrecen tereinél, helyeinél többről van szó, mint vonzódásról. Az ottliki „Istenem, jártam ezen a földön”-örömnél sokkal elemibb, sokkal evidensebb az a kapcsolat, amely Téreyt Debrecenhez fűzi, családja évszázadokra visszamenő története és saját gyermekkorának eseményei dinamikusán népesítik be és rajzolják ki a város kronotopikus valójában jelenlevő helyeit. A történelemhez és a történetekhez való bensőséges viszonyán túl azon a felismerésen és belátáson nyugszik regénye szerkezete, hogy az embert alapvetően határozza meg az otthona és szűkre szabott vagy tágas terei. Ember és a világban kijelölt helye íródik itt egymásra: „Jelképesnek találom, hogy maga a Vállalkozók útja a mi tanyánk helyén haladt át, szabályosan eltörölve a múltat. Azaz minket.” (255–256.)

Zavarba ejtő ez a jelenlét, zavarba ejtő egy

elhunyt szerző hangján hallani mindezt, és különösen, amikor maga is a halálról, gyerekek, felnőttek érthetetlen és értelmetlen haláláról ír, hiszen nekünk, olvasóknak a könyv kézhez vételekor már Térey halála is ugyanilyen értelmetlen és űrt hagyó eseményként tűnik fel. Egy iskolatársa, Ecsedi Erika szüleinek halálos buszbalesete után pedig ezt jegyzi meg: „Ott áll az autó a ház előtt, ott lóg a kabátjuk a fogason, mégsem vár vacsorával az anyád, mint tizenhárom éve mindig, nem készíti ki a ruhádat, nem pakol be helyetted apád az iskolatáskába.” (83.) Később, édesanyja halálakor ugyanígy az ott maradt világ és az eltávozott szeretett paradoxonát festi: „Aki örített már ki hűtőszekrényt halott után, az tudja, milyen érzés úgy nyúlni a fridzsiderbe, hogy »ó« ezeket már sohasem fogja befejezni.” (419.) S ugyanígy megmutatkozik az emberélet egyediségébe és pótolhatatlanságába vetett hite, mikor a családfát feltérképezve megrökönyödik, hogy bölcsőhalált halt gyermekek után testvérkéik a kiságyuk mellé nevüket is megörökölték: „Látom, de még szoknom kell. / A felcserélhetőség a kioltásod.” (145.) Ezzel a névörökítési gyakorlattal párhuzamosként élte meg saját érkezését a nővére után megürült családi fészekbe. Az első és legmeghatározóbb halálesemény, Anikó nővérenek bölcsődei halála, melyről később így vélekedett: „ő miatta vagyok, az ő halálának perce az én életem alapítóeseménye.” (30.)

A dokumentarista igényű, lábjegyzetekkel is ellátott életíráshoz társuló őszinte hang, amely a kutatás különböző fázisaiban remél, majd csalódik, de hű marad szándékához, nem alakítja a családtörténetet legendává, nem pótolja ki a hiányos foltokat, inkább töredékeket mutat fel, csak hiteles legyen. S ez a magával ragadó hitelességi szándék az, ami egy mégoly unalmasnak is tűnő (és sokszor bizony hosszadalmasan ecsetelt) témát, mint egy család költözésének, vagyonszerzésének, megélhetési stratégiáinak története, száz oldalon keresztül is olvasmányosan tart. Mindehhez pedig egy intenzív jelenlét társul, Térey megkísérli áthidalni a mediális határokat és szinte mellénk ülve meséli el történetét: „Terítsük magunk elé Debrecen térképét, nem a legújabbat, hanem egy pár évtizeddel korábbi.” (33.) „Nagy levegőt veszek, mert szövevé-

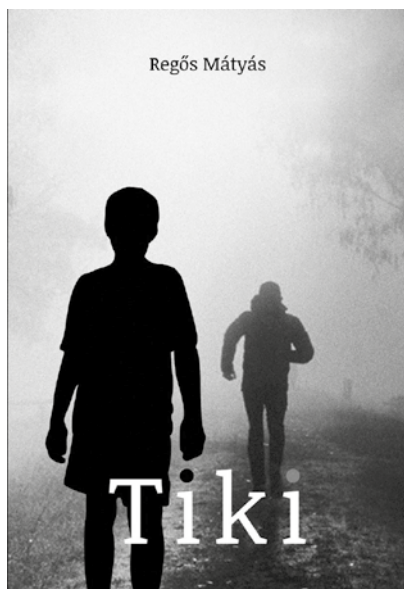
nyes, tehát...” (121.) Ezt erősíti az szerkesztői és a kiadói döntés is, hogy a könyvet kézbe véve fényképválogatást találunk a belső borítón, a címlap mögül körülbelül hússzor néz szembe velünk Térey élete különböző pontjain készült felvételekről, a hátlap belsején pedig a bontófélben levő kétmalom utcai házról láthatunk képeket.

A családi történetek elmesélése párhuzamosan táplálkozik a szájhagyomány útján fennmaradt legendákból és a városi könyvtárban, levéltárban vagy az interneten is fellelhető tényanyagból, sajtóból, történetírásból. A saját történet elmondásában pedig ugyanilyen fontos szerepet töltenek be Térey fennmaradt iskolásfüzetei. Természetes, hogy egy író számára a kor megragadása a korban kitüntetett figyelmet kapott szövegeken, zenéken keresztül is történik, így íródik rá tehát a szocializmus alatt átépülő Debrecenre a '80-as évek popzenéje (koncertek, lemezek, plakátok, találkozások emlékei) és így idéződnék fel a tanterem falára vagy a magyarfüzetbe írt, esetleg megtanult versek rigmusai. A történeti tények, a személyes benyomások és démonok fölött mindvégig ott van ez a lírai lüktetés, ami már a könyvbe belelapozva is feltűnik a tipográfiából eredően. Ebben ugyanakkor nem a krónikás szándék dominál, nem ír le például korabeli szöveggyűjteményeket, olyan rigmusok emelődnek csak be, melyek hajdanán épültek be inherensen az iskola Jánoska (vagy a lányoknak Janó). világgépébe. Olvasmányélményei önkéntelenül törnek fel és fonódnak össze a családtörténettel: Irmuska nevű nagynénjének kötél általi öngyilkosságakor például Myrrha történetét idézi fel Ovidiustól. „»Kész a halálra, feláll, a nyakát hurkolja övével, / és öve végét még felhúzza magasra a félfán« (Csehy Zoltán fordítása). Myrrhát azonban még idejében levágták a szobába toppanó dajkák.” (241.) Ősei és koruk megírása mellett megkezdi saját korának kulturális emlékezetbe emelését, például olyan gesztusokkal, hogy a mai debreceni kultúra kiemelkedő alakjára, Szirák Péterre hivatkozik egy a közös általános iskolájukban játszott játék kapcsán. Ugyanilyen kanonizációs gesztus az is, hogy Háy *A boggyósgyümölcskertész fiát* hasonló evidenciával helyezi párhuzamba saját élete eseményeivel, mint Szabó Magda vagy Csokonai egyes szövegeit.

A regény a kritika címe ellenére túllóg Debrecen határain, gyerekkori utazások (köz-

tük egy meghatározó csillebérci nyár), majd főiskolába menve a Pestre költözés egészítik ki a történet térképét. A Balaton és a balatoni nyarak szinte elengedhetetlen motívumai minden magyar gyermekkor-narratívának: ahogy Vackor, a pizsénpisze kölyökmackó ovis táborba a Balatonhoz utazik, ugyanúgy a meglepetés ereje nélkül köszön vissza a nyaralás története Térey gyerekkorából is. Annál meglepőbb, hogy az egyébként csak a szerző első húsz évét bemutató memoár egyik epilógusában 2001-be, az ikertornyok tragédiájának New Yorkjába repít bennünket Térey. Ahogy azt a korábbi fejezetekben megszokhattuk, párhuzamos szálak alakítják a történetet, itt azonban nem egy családi esemény és egy irodalomfüzetbeli jegyzet vagy sláger írónak egymásra, hanem a Kétmalom utcai Boldogh-ház eladásának eseménye és a világ (benne a szerző) a World Trade Center elleni merénylet fölött érzett megrökönyödése, a feszült várakozás és félelem, hogy hogyan lesz tovább. A két történet összefonását időbeli egybeesésük motiválta, hátborzongató ugyanakkor, ahogy Térey ráismer a *Paulus* végén megírt ikertornyos betonépület felrobbantására saját jelene eseményeiben. A regény tehát bár Térey életének egy szakaszát mutatja csak be, azt őt körülvevő fizikai és szellemi világgal való erőteljes interakciók miatt nem marad hermetikusan elzárt, és az olvasók is könnyedén kapcsolódhatnak a meseszövés fonalához.

Térey János: *Boldogh-ház. Kétmalom utca – Egy cívis vallomása*, Jelenkor, 2020.



Kis Petronella

Gyermekfejjel felnőni

Regős Máttyás két éven belül már a második kötetét teszi le az asztalra, két különböző műfajban. A *Tiki* olyan nosztalgikus iskola-élményekről szóló regényeket idézhet fel bennünk, mint a *Légy jó mindhalálig*, az *Iskola a határon*, az *Aranysárkány*, a *Timár Virgil fia* vagy a *Zabhegyező*. Nemcsak a történetük bizonyos elemei és a hangulatuk hasonló, de mindegyikük tekinthető ifjúsági, lélektani és egyben fejlődésregénynek is. A regény egy középiskolás kamasz srác, Erdős Vilmos (aki a narrátor is) és a legjobb barátjának története – bár ebben a történet elején még Vili sem foglal állást egyértelműen („még abban sem vagyok biztos, hogy a barátjának tartott-e istenigazából”), de a végére megbizonyosodik róla: „Prolimama azt mondta, jó barátai voltunk, de engem szeretett a legjobban a fia”. Tiki megvédi az évnnyitón az új iskolába kerülő fiút a kötekedő, balhész Ferivel szemben, és ezzel egy különös kapcsolat veszi kezdetét. Tiki valójában egy személyben tölt be különböző szerepeket: barát, oltalmazó „báty”, és egy kicsit mentor is, aki felkarolja és bátorítja a gyengébbeket (néhány helyen a narrátor, aki maga Vili, a szentekhez hasonlítja).

Az iskolaregény műfaja ugyanakkor csak keret, mert nem az ott történtek az igazán fontos elemek, hanem a kiütköző viselkedési problémák és a mögöttük rejtőző feldolgozatlan trauma: Tiki elvesztése és Vili gyásza. Vili nehezen kezeli az indulatait, verekszik, ablakokat tör be, látszólag indokolatlanul, nem beszél senkinek sem a gondjáról, érzéseit magába fojtja (ahogyan a kamasz fiúk többsége). Fogalmazókészsége viszont kiemelkedő, ami az osztályfőnökének is feltűnik, és „büntetésből” az iskolai balhéért azt a feladatot kapja, írjon „amolyan beszámolófélet élete legjobb és legszebb történetéről” – ezekből a tipológiailag is elkülönülő, dőlt betűs fogalmazásokból ismerjük meg Tikit. Valójában persze a tapasztalt öreg szeretné meg látni az okokat az egyébként éles eszű és művelt fiú agresszív reakciói mögött, és jól tudja, hogy a nyílt faggatás és a lelkizés ritkán működik kamasz fiúk esetében. „Köszönöm, Erdős, örülök, hogy leírta” – hangzik el a tragédiát taglaló, utolsó fogalmazás után a tanár úrtól, ami természetesen nem elsősorban a tehetség kibontakoztatásának szól, hanem a megnyílásnak.

Az *Iskola a határon*nal való párhuzam tehát nemcsak a műfaji hasonlóságban mutatkozik meg (bár Regős egy interjúban azt nyilatkozta, nem szándékosan nyúlt vissza más, a gyerekkorral foglalkozó könyvekhez), hanem a szerkezetben is, a *Tiki* szintén történetbe ékelt történet megoldást használja. E két réteg lezser, hosszú mondatokkal operáló, hömpölygő nyelvhasználata és stílusa nagyon hasonló, a leírtak mélységében azonban jelentős a különbség – az utolsó, „véggépp és teljesen igaz” fogalmazást kivéve, amelyet már nem is büntetésből ír Vili. Kevésbé szerencsés, hogy ez a mozzanat azt a már klisévé vált „üzenetet” közvetíti, hogy az írás terápia. A fogalmazások könnyed, kalandos olvasmányok egy

fiú hétköznapijaiból, pont a mélyreható, sokat mondó részletek hiányoznak belőlük, melyekről a főszereplő nem akarja, hogy tanára tudomására jusson: „Persze sok mindent el lehet még róla mondani, amihez Kenéznek semmi köze”. A kötet első fele kevésbé ad maradandó élményt az olvasónak, aki azt hiheti, ez csak sztorizgatás a gyerekkor tűnő emlékeiről, maratoni focizásokról meg futóversenyekről, majd meglepődik, amikor rájön, hogy ez egy tudatos írói módszer. Előbbi benyomásomra a narrátor is elejt egy megjegyzést: „olyat akartam írni, amiben semmi különös nem történik, mégis megfoghatatlan érzéseket kelt az emberben [...], épp ezért a sűrűjét megint kihagytam”, majd Kenéz Tanár úr reflektál rá: „Ennek a történetnek nincs is története. [...] Hol marad a dráma?” És a dráma ez után megjelenik. Végül Tiki történetének megismerése után jutunk el a jelenbe és értjük meg a könyv elején említett viselkedési problémákat, dühkitöréseket: „Az új iskolában elég lehangoló a légkör, Tiki el sem hinné, itt mennyi hülye van, focizni nem szeretnek, engem pedig megállás nélkül fárasztanak, mert nem vagyok hajlandó bratyizni velük. Az ofő egy öreg fickó, sokat zaklatott, de végül is egész korrekt fazon, azt hiszem. Állandóan fogalmazásokat írok neki, és leírtam Zánkát, meg Tiki futásait, aztán a halálát is. Jól jönne most abból a bátorságból, amellyel Tiki vízbe ugrott.”

Egyrészt Vili gyermekkorának eseménytelensége valójában kontrasztot képez Tiki gyermekkorával, akinek családi háttere jóval zűrösebb, hiszen apa nélkül nő fel, és folyamatosan vágyakozik utána, ráadásul a többi családtagja nemcsak elhanyagolja, de sokszor még fizikailag bántalmazza is: „Tiki az ilyesmiről otthon sem beszélt, úgy kellett elmondanom a mamájának, milyen sportember vagy mekkora hős a fia, ilyenkor Tiki arrébb ment, és napokig meg volt sértődve, miért fárasztom a családját, ez úgysem érdekkel senkit.” Másrészt így Vili életének a tragédia előtti és utáni része is élesebben szembeállítható: előbbinek a gondtalansága, amikor még az volt a legnagyobb problémája, hányadik lesz a futóversenyen, mit játszik vajon a hétvégén a Fradi, majd ezek után meg kell birkóznia egy halálesettel, ami még a felnőtteknek sem mindennapi kihívás. A zánkai táborban a szereplők között már kialakul az érdeklődés a másik nem egy-egy

tagja iránt, illetve az első gyerekszerelm Tiki és Évi, Vili unokatestvére között. Szintén egy interjúból derül ki, hogy a szerző szerint a gyerekkor a nemi érés időszakában fejeződik be – ez tehát a könyvben is egybeesik, bár nem utóbbiból következik a főszereplő felnevelése, hanem a tragédiából.

Regős kétségtelenül jó ismerője a gyerekkornak, ami már előző kötetében, a *Patyik Fedon élete* című verseskötetben is megmutatkozott, azonban harmadszorra már valószínűleg nehéz lenne újat mondani erről a témáról. Néhol már a *Tiki*-ben kiütözközik az üresjárat-szövegrészek. A szerző láthatóan kezdi tudatosan használni a prózai „fogásokat”, de véleményem szerint gyakran még érzésből dolgozik. Jó hír, hogy az „alapanyag”, a tehetség egyértelműen adott, a többi pedig tanulható és fejleszhető.

Regős Mátyás: *Tiki. Előretolt Helyőrség*
Íróakadémia, Budapest, 2020.



Túrje, Szent Anna kápolna falképei, 1761

Kostyál László

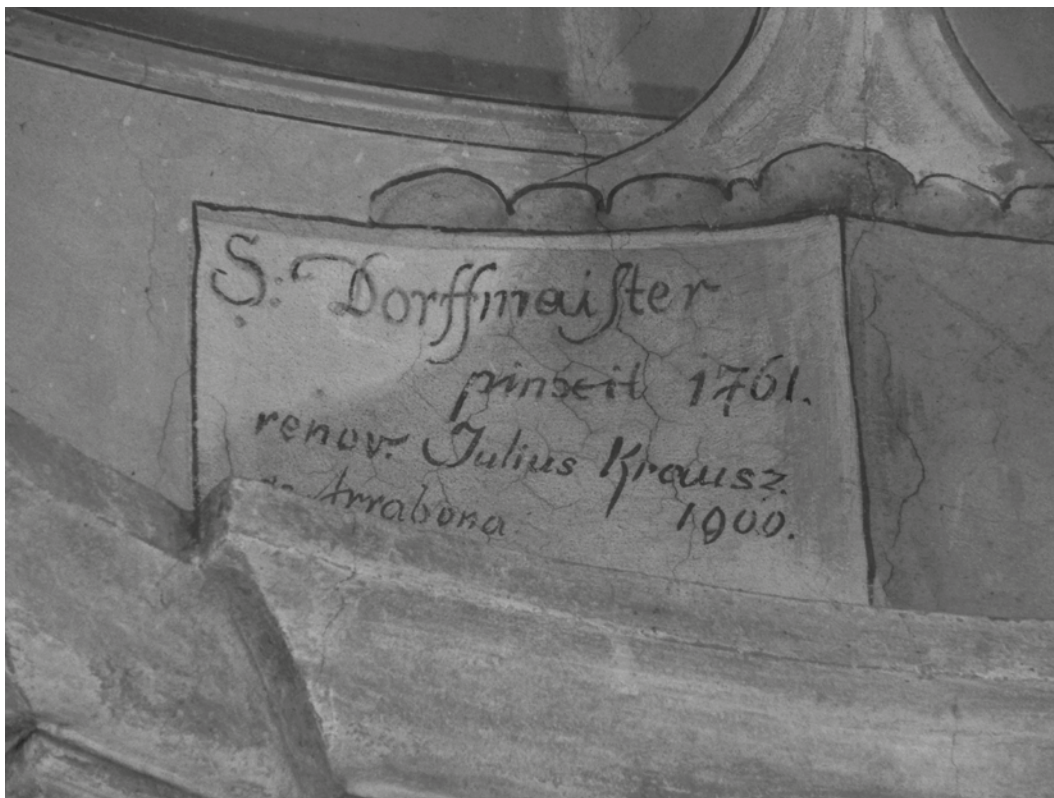
Dorffmaister István születésének 280. évfordulójára

2021. október 16-án lesz 280 esztendeje, hogy a hazai későbarokk festészet talán legtermékenyebb alkotója, Stephan Anton Dorffmaister, azaz Dorffmaister István megszületett. Kiterjedt életműve a Dunántúlra koncentrálódik, Zala megyében is több helyre festett fal- (Túrje, Nova, Nagylengyel, Ormándlak, Kiskomárom) és oltárképeket (az előbbieken túl Tüskeszentpéter, Söjtör). Három és fél évtizedes festői pályája két korszak határán zajlott, művészetében a kezdeti későbarokk-rokokó jellegzetességeket pályája végére mind inkább a klasszicizmus jegyei váltották fel.

A kiterjedt, számos művészt adó család bécsi illetőségű, Stephant – ma még ismeretlen okból – mégis a pozsonyi Szent Márton plébánián anyakönyvezték. Igen fiatalon, 14 éves korában lett a bécsi Akademie der Bildenden Künste növendéke, Paul Trogernek, a kor talán legnagyobb hatású, iskolateremtő mesterének tanítványa. 1759-ben, 18 évesen, immár végzett művészként hagyta el az Akadémiát. 1761-ben a morvaországi Kremsierben (ma: Kroměříž, Csehország) lakott, nem sokkal korábban a hradischi (ma: Uherské Hradiště, Csehország) premontrei kolostornak is dolgozott, de már 1760-ban elvállalta a türjei premontrei kolostor falképeinek megfestését.

Türjei megbízója Taddeus Schrabl csornai és türjei prépost volt, akit 1757-ben Hradischtól neveztek ki magyarországi állomás helyére, és feltehetően ottani munkája nyomán – az azzal való elégedettség jeleként – ajánlották neki előljárói az akkor még teljesen ismeretlen fiatal festőt is. Dorffmaister 1761-ben, a türjei templomhoz újonnan épült Szent Anna kápolnában kezdte meg magyarországi működését. 1762-ben, még Kremsierben megnősült, majd a fiatal pár hamarosan Sopronba költözött. Türjén 1764-ig dolgozott, a Szent Anna kápolnát követően kifestette a templom szentélyét, falképeket készített a templomhajó északi falára, megfestette a három oltárképet, és falképekkel dekorálta a rendház lépcsőházát és ebédlőjét is. Itteni tevékenységét a jelek szerint megszakította a taranyi templom kifestésével 1762-ben – bár ezek a két helyen is szignált türjei falképekkel szemben csak stíluskritikai alapon kapcsolhatók nevéhez. Mégis, olyan motívumok tűnnek fel Taranyban, amelyek közvetlen kapcsolatot mutatnak a türjei templom szentélyképeihez.

A türjei, Mária életének jeleneteit bemutató ciklus stílusa a fiatal Franz Anton Maulbertsch expresszív, rokokó freskóinak erőteljes hatását mutatja, melyekkel még akár a néhány évvel idősebb pályatárs által az előző években kifestett kremsieri püspöki palotában, akár pedig a sümegi templomban találkozhatott. Nyúlánk, gracilis figurák, erőteljes, szinte túlhangsúlyozott mozdulatok, intenzíven vibráló fényhatások, éles kontrasztok, felfokozott, érzelmdús kifejezőerő jellemzik ezeket a képeket, itt-ott némi rajzhibával, és – különösen a Szent Anna kápolnában – meglehetősen szervesen ható



Dorffmaister István szignója a türjei Szent Anna kápolnában

festett architektúrával. Utóbbiról csak óvatos vélemény fogalmazható meg, hiszen 1900-ban jelentős restauráláson esett át, s ennek pontos viszonyulása az eredeti megoldáshoz csak a közeljövőben esedékes újabb restaurálás nyomán lesz megállapítható, de úgy tűnik, itt még egyértelműen a fiatal festő gyakorlatlanságát láthatjuk a háttérben. Az oltár két oldalán álló csavart, falra festett oszlopok nem oltárretábulumot tartanak, hanem a fejezetüket lezáró lemezen egy-egy puttófigura áll. A két oszlop funkciója ilyen módon zavaros, vagy legalábbis nem egyértelmű, azonban mégis itt kezdődik el a Dorffmaister által a későbbiekben rendszeresen alkalmazott, falra festett oltárok sora, melyek a reprezentatívabb, márványból – vagy ennek utánzatából – készült, plasztikus oltárápítmények fikcióját voltak hivatottak felkelteni. A türjeihez hasonló, (falra festett) csavart oszloppárral a környéken csak a ma még azonosítatlan festő által, nem sokkal 1768 után kifestett, Egerszeg melletti csácsi templomszentély falképén találkozunk. Ez már szervezesebb architektúrába illeszkedik, amelynek logikája és a mellé festett két szoboralak

arányai, valamint grisaille technikája a türjei templomszentély megoldásával gyakorlatilag adekvátak. Az itteni oltárkép egy konkrét, szakállas képi szereplője (ennek párhuzama a sárvári Nádasdy-kastély festőnk által 1769-ben dekorált dísztermében látható) is konkrét kapcsolódási pontokat mutat Dorffmaister festészetéhez.

Sárvár sok szempontból fordulóponthoz jelentett festőnk pályáján. Itteni reprezentatív képein a korábbi rokokó báj és könnyedség, az igényes kivitelre törekvés még megfigyelhető, kompozíciójukhoz azonban szinte kivétel nélkül ismert metszeteket használt fel. Ettől az évtől – a korábbiaktól eltérően – már folyamatosan kapta megrendeléseit, és a cégérektől, alkalmanként akár a szobafestéstől, színházi díszletektől kezdve a nemesi kastélyok és püspöki paloták, kolostorok, falusi templomok freskódíszéig mindent elvállalt, jól megfizetve a mindenkori megbízó igényeinek. Részben ennek hatására az 1770-es évek első felében, mikor egyéni stílusa kikristályosodott, festésze is megváltozott. A türjei templomszentély egyik, *Mária születését* ábrázoló falképéhez

A türjei premontrei templom szentélyének dekorációja, 1762-63



1761-ben készített rajza fennmaradt, egy évtizeddel később viszont vázlatok készítésére már aligha volt ideje. Ekkorra pályatársainak nagy részéhez hasonlóan minden bizonnyal már

egy szélesebb körű, az egyes témákat a legkifejezőbb beállítással megjelenítő vázlatgyűjteménnyel rendelkezett, melynek talán csak ritkábban saját invencióból származó darabjai bárhol felhasználhatók voltak. Ennek egyes elemei már Túrjén is birtokában lehettek – az *Angyali üdvözet-főoltárkép*hez pl. Franz Anton Palkonak a pozsonyi klarissza templomba festett oltárképét, a Szent Anna kápolnában a *Kardinális erények* megfestéséhez Maulbertsch sümegi megoldását használta fel –, de még az itteni működésének hossza is arra utal, hogy ábrázolásainak jó része friss invenció eredménye. Egy évtized múltán festésmódja gyorsá, könnyeddé és magabiztossá vált, ugyanakkor egyre több lett benne az ismétlés, a rutin, egyre gyakoribbá vált a képi toposzok (vázlat-sémák utáni) alkalmazása, és egyre gyengült a kifejezőerő. Előbbiek mutatja, hogy egyik legfoglaltabb évében, 1779-ben – persze nyilván népes műhely közreműködésével – megfestette a balfi fürdőkápolna, a kemesszentpéteri és a kenyéri templomok freskóit és oltárképeit, falképeket festett a soproni Smidegg-házba, megkezdte a soproni ferences templom és rendház kifestését, szerződést kötött a novai templom dekorálására, oltár-

Türje, Mária születése. Falkép a templom szentélyének északi lunettájában



képet készített Bakonybélbe, Felsősegedre, Jászóra, Uraiújfalura, ezen túlmenően három kisebb szentképe is ismert ebből az évből.

A jelen tanulmány elsősorban zalai alkotásaira koncentrál, ezek között a türjei ciklus mellett a novai és a kiskomáromi templom falkép-együttesét kell kiemelni. Nován 1780-ban dolgozott, a megrendelője a három évvel korábban megalakult Szombathelyi Egyházmegye első püspöke, Szily János volt, aki talán már kereste a püspöki székhely akkor még csak tervezett katedrálisának és főpásztori palotájának freskóihoz a megfelelő festőt. Dorffmaister ennek megfelelő műgonddal dolgozott, és nagyszabású, reprezentatív együttest alkotott meg, amely az egész templombelsőre kiterjed, és alapvetően szintén Mária életéhez kapcsolódik. A festett architektúra itt már nagyvonalú, a falfelület gyakorlatilag teljes, jelenetekkel és figurákkal nem díszített részére kiterjed. Feltételezhető, hogy a kor gyakorlatának megfelelően a művész külön architektúrafestőt alkalmazott, mint 1784-ben Szentgotthárdon, ahol Joseph nevű fia töltötte be a feladatkört. A novai együttes a diadalmas ellenreformáció későbarokk templomdekorációjának teljes eszköztárát felvonultatja,

megteremti a végtelenre nyíló távlatok és a reprezentatív építőanyagok – márvány, arany – fikcióját, magas szintre fokozza a szakrális jelenetek elragadtatót teatralitását, ismert festők sikeres kompozícióit adaptálja (a *Mária mennybevétele*-főoltárképnek pl. Troger a tiroli Obernzell templomában lévő, metszet-változatban terjesztett megoldása lehetett az előképe, a diadalív mellett pedig Michelangelo Unterberger Jézus keresztelese-kompozícióját idézte), és mindezzel az áhítatos hívők előtt mintegy megnyitja a mennyei Jeruzsálemet. Úgy tűnik azonban, Szily püspök mindennek ellenére mégsem lehetett maradéktalanul elégedett Dorffmaister teljesítményével, hiszen – bár a későbbiekben is adott neki megbízásokat – a szombathelyi székesegyház festői dekorációját végül nem rá, hanem Franz Anton Maulbertschre bízta.

A képzettségét számos szignójában büszkén hangsúlyozó Dorffmaister a bécsi akadémikus festészet magas színvonala és a hazai megbízók többségének igény szintje, sekélyesebb ízlése közötti szakadékot sikerrel hidalta át, de éppen ezáltal esett el a Türjén még megcsillantott remények beteljesítésétől is. Meglehetősen fiatalon, nagy tehetségként

A csácsi templom szentélyének falképei, 1768 után



A novai plébániatemplom szentélydekorációja, 1780





Mária bemutatása a templomban, a novai templom mennyezetképe

tűnt fel hazai festészetben, a megrendelői igények maradéktalan kiszolgálása azonban fontosabbá vált számára a művészi kiteljesedésnél. Stílusának szárazabbá, szikárabbá válása, kezdeti lendületességének megtörése ugyanakkor a korstílus változását is mutatja. Kiskomáromban két alkalommal is dolgozott, 1781-ben az oltárképeket és a szentély falképeit, 1793-ban a hajó freskóit festette meg. Érdekes egymás mellé állítani a türjei templom 1764-es *Angyali üdvözlés* (fő)oltárképét, és ennek 1781-es, azonos előképet felhasználó kiskomáromi változatát. Utóbbiról hiányzik a türjei variánst jellemző rokokó expresszivitás, lendület, hangulati izzás, vibráló fényjáték, vagyis éppen azok a sajátosságok, melyek a fiatal Dorffmaister festészetének legnagyobb értékét képezték. A kiskomáromi megoldás fáradtabb, sematikusabb, kifejezőereje gyengébb, a figurák mozdulatai bágyadtabbak. Az az ihletettség veszett el belőle, amelynek nyomán a korábbi megoldást spirituálisan hitelesnek érezhettük. Dorffmaister korának gyermeke volt, festői stílusának megváltozása mögött hiba lenne kizárólag saját körülményeinek alakulását, nagyszámú megrendelése miatti felszínesebbé válását látni. A barokk stílus virágzásában (is) megnyilvánuló ellen-

reformáció szellemi töltésének eróziója és a szakrális világkép fokozatos, a felvilágosodás és a klasszicizmus térnyerésében jelentkező átalakulása hasonlóan mutatkozott meg Maulbertsch festészetében is.

Míg 1781-ben a kiskomáromi templom szentélyében Dorffmaister alapvetően a templomfestés barokk sémáit követte, a helyzet 1793-ra alapvetően megváltozott. A szentély három nagy mennyezetképe – *Szent István felajánlja Magyarországot koronáját Máriának, I. András helyreállítja a kereszténységet a Vata féle pogánylázadás után, III. Ferdinánd a nagyszombati Seminarium Generalénak adományozza Kiskomáromot* – témájával és/vagy részletmegoldásaival olyan, a spirituális vonatkozásokat háttérbe szorító aktuálpolitikai mondanivalót hordoz, ami a barokk stílus virágkorában aligha lett volna elképzelhető. A II. József 1790-es halálát követő, intézkedéseinek többségét megsemmisítő visszarendeződés, melynek keretében a katolikus egyház – és ennek Kiskomáromot is birtokló szerve, az Esztergomi Főegyházmege ekkor Pozsonyban székelő szemináriuma – a kalapos király alatti vélt vagy valós sérelmei orvoslásában bízott. Ennek vizuális megnyilvánulását láthatjuk a kiskomáromi mennyezetképeken



Angyali üdvözlet. Oltárkép a kiskomáromi plébánia-templomban, 1781

is. Szent István nem egy templombelső áhítatra indító terében, alázatos mozdulattal jelenik meg a Szűzanya előtt. Szabad téren, országnagyjai társaságában láthatjuk, kurucosan büszke, csupán féltérdre ereszkedő tar-

tása egyszerre utal a katolicizmus és a magyar rendiség helyreállításának igényére, pregnáns megnyilvánulásaként az erősödő nemzeti öntudatnak. Ugyanez az allegorikus tartalma a Kereszténység helyreállítása-jelenetnek is, melynek oldalsó sávjában még Beneta püspök brutális agyonveretését is ábrázolta a festő – a protestánsok vélelmezett túlzott szabadságjogaira utalva. A rendet teremtő I. András egyszerre hangsúlyosan nemzeti és katolikus királyként tűnik fel, amit a kép az aktuális uralkodó, az egy évvel korábban trónra lépett I. Ferenc felé is nyomatékosít. A harmadik mennyezetkép a főegyházmegyei szeminárium (a korábbi Seminarium Generale jogutódja) birtokjogának alátámasztását szolgálta. Ez voltaképpen kiegészítette a templom szentélyének még 1781-ben festett, Péter és Pál apostolok búcsúját ábrázoló mennyezetképét. Ez a komári birtok korábbi, ekkor már csupán *de jure* létező tulajdonosára, az óbudai Szent Péterről és Szent Pálról elnevezett prépostságra utalt, melynek javadalmait az eredetileg Nagyszombatban, 1777-től pedig Budán működő Seminarium Generale bírta. A mennyezet – szentély felől – első és negyedik, tizenkét év különbséggel készült képe tehát egyaránt a birtokosra utal, az első azonban még szakrális köntösbe ágyazva, a második viszont már egy minden szakrális tartalmat és felhangot nélkülöző történelmi ábrázo-



I. András helyreállítja a kereszténységet. Mennyezetkép a kiskomáromi templomban, 1793



III. Ferdinánd a nagyszombati Seminarium Generalénak adományozza Kiskomáromot. Mennyezetkép a kiskomáromi templomban.

lásként. Utóbbi mondhatjuk el a harmadik mennyezetképről is. A festő – nyilvánvalóan a megrendelő igényeit követve – megújította, mondhatni deszakralizálta a mennyezetképek tartalmi jellegét, ami egyfajta vizuális tiltakozást jelentett II. József politikája ellen, de ez a tiltakozás és a korábbi állapotok visszaállítása iránti igény hangsúlyozása már nem a korábbi, visszavágyott időszak régi, hanem – az alapvető paradigmaváltás egyik első jeleként – egy új korszak új eszközeivel történt.

Mindehhez hozzátartozik, hogy Dorffmaister nem Kiskomáromban festett először történelmi kompozíciót egy templom megszentelt terébe. 1784-ben a szentgotthárdi cisztercita templom mennyezetén az 1664-es szentgotthárdi csata képét, 1788-ban a szigetvári, dzsámiból átalakított plébániatemplom mennyezetén Szigetvár elestét és visszavételét ábrázolta. Ezek a képek azonban a genius loci-hoz kapcsolódtak, s nem hordoztak olyan allegorikus, de egyértelműen aktuálpolitikai utalásokat, mint a kiskomáromi templom hajójának három mennyezetképe.

A hazánkba a rokokóba hajló későbarokk festészet akadémikus fegyvertárával felvértezve érkező Dorffmaister István festészetének a türjei indulásakor tapasztalható lendülete és belső töltése fokozatosan csökkent, ugyanakkor a mind több megbízást kapó, alkalmazkodóképes festő kiválóan ráérezett a hazai,

többségükben nem a leggazdagabb rétegekhez tartozó megrendelőinek – középnemesek, vidéki plébániák és kolostorok – igényeire és helyzetére. Az ebben a korban lezajló történelmi és művészeti változások mellett ez eredményezhette azt, hogy az 1780-as években, megbízói igényeit követve, a II. József féle abszolutizmus elleni tiltakozást vizuális módon kifejezve úttörő szerepet játszott a hazai historizáló festészet megteremtésében (Szentgotthárd, Szigetvár, Kiskomárom stb.), és a templomok falára a szentek illuzionisztikus, teátrális apoteózisát álmódó barokk festészet szigorú tematikájának és kötött formáinak fellazításában, a szárazabb, klasszicizálóbb festésmód meghonosításában is.

A fényképek az utolsó kivétellel a szerző felvételei.

A szentgotthárdi csata. A szentgotthárdi cisztercita templom mennyezetképe, 1784 ¹



¹ (<http://muvtor.btk.ppke.hu/Ujkori%20muveszet%20etalonvizsa/6%20Barokk%20m%FBv%E9szet%20Magyarorsz%E1gon/488%20Dorffmaister%201784%20A%20szentgotth%e1rdi%20csata.jpg>, 2012.06.24.)



Király-Horváth Hajnalka: Miattunk – 2016



Király-Horváth Hajnalka: Cím nélkül – 2016

Pánczél Petra

Kételyek és kozmetikázatlan önarcképek

*Beszélgetés Király-Horváth Hajnalka
festőművésszel*

Évszázadok óta foglalkoztatja a művészeket saját képmásuk megörökítésének gondolata; legyen szó festészetről, grafikáról, vagy fotográfiáról. De még akár a szobrászatot is említhetjük, hiszen egy-egy figura megmintázásakor sok esetben saját arcvonásait gyúrja az agyagba az alkotó. Hogy mi lehet a szándék? Kitérülkozás, az arckép népszerűsítése, halhatatlanná tétele, netán egy-egy életszakasz, vagy a folyamatos változás „dokumentálása”?

A kérdés valószínűleg ennél jóval összetettebb, és talán egészen mást jelent önarcképet festeni a digitális korban, mint a reneszánsz idején. És megint mást, ha férfi, vagy női alkotóról van szó. Már csak azért is, mert az utóbbi lényegesen ritkább a művészettörténetben. Vagy csak nem tudunk róla, nem maradt fenn. Azt is gondolhatnánk, hogy a nők finomabban bánnak az arcukkal és a vásznon (is) jobban kozmetikázzák magukat. Hogy ez mennyire nincs így, azt **Király-Horváth Hajnalka** alkotásai is bizonyítják. A festőművész kendőzetlen őszinteséggel, sőt túlzásoktól sem mentesen ábrázolja önmagát. Az idén 40 éves alkotóval **Pánczél Petra** beszélgetett, többek között az önarcképek világáról és a hangulatok, színek ellentmondásairól.

- Öt éve festesz aktívan önarcképeket, ráadásul pont a negyvenes évek idéhez közeledve álltál neki ennek a műfajnak. Mi motivált? Önkritika, kitérülkozás, vagy a változás megörökítése?

- Semmiképpen sem az exhibicionizmus, és a nagy elődökkel ellentétben az sem volt cél, hogy a képmásom a későbbiekben megmaradjon. Egy nagyon zavaros élethelyzetben voltam akkor, amikor elkezdtem a saját arcomat festeni. Sok minden összejött, és ez az összetettség jól megfigyelhető a képeken is. Az érzelmeimet, a tapasztalataimat próbáltam megjeleníteni; afféle terápia is volt ez. Ugyanakkor az is mindig foglalkoztatott, hogy vajon a reneszánsz idején, vagy a későbbi korszakokban mi vezette rá a festőket az önábrázolásra. Hiúság? Alkotási kényszer? Vagy, hogy ismertségre tegyenek szert? Biztos vagyok benne, hogy mindezeket túl a rene-

szánsz eszmeiségének betörése, vagyis a humanizmus adta szabadság is adott egy lökést ehhez. A középkor kötöttségei után megfogalmazódott egy igény önmaguk „halhatatlanná” tételére. Persze mint említettem, engem nem ez a fajta kitárulkozás motivált, hanem hogy a saját arcommal „fessek meg” teljesen átlagos és hétköznapi problémákból eredő lelki állapotokat.

- *Ezáltal el is idegenedsz, eltávolodsz a gondoktól, a nyomasztó élethelyzetektől?*

- Tulajdonképpen igen. A saját magam ábrázata nem foglalkoztat jobban, mint bárki más – persze 40 évesen már látom a változásokat –, de úgy éreztem, hogy a bennem dúló viharokat csak saját magam által, a saját arcomon keresztül tudom megjeleníteni, „letisztázni”. Az, pedig ad egyfajta biztonságérzetet, hogy nem mindenki tudja, mi áll a képek háttérében, tehát mégsem lesz belőlük kitárulkozás. Valahol viszont egy kiszolgáltatott helyzet ez, ami óvatosságra is int. Az is fontos számomra, hogy a nézőnek befogadható legyen a kép, emiatt ragaszkodom a figurálishoz. Nem tudok nem figurális lenni! Még ha töredezett is az alak, legyen benne valami felismerhető. Többnyire akvarellel dolgozom, ami a színekről szól. Általa a rossz érzések is szépek lesznek, ha megfelelően használjuk ezt a technikát.

- *Vagyis az akvarell lazúrosságától könnyedebbé válik a traumatizált tartalom?*

- Biztos benne van ez is, hiszen a klasszikusan szép színekkel, nem túl vidám témákat, vagy érzéseket lehet kifejezni. Ez az ellentmondás mindig foglalkoztatott. Maga a technika pedig régóta kíséri a pályámat, egyfajta átmenetnek érzem a grafika és a festészet között. Izgalmas a rétegek találkozása, a vízfesték-foltok spon-tán egymásba futása. Az egyetemi éveim alatt festettem először önarcképeket, és már akkor is mindig került rájuk valami „túlzás”, elnagyolás. Furcsa volt, mert mindezek ellenére én teljesen hasonlóan láttam őket önmagamhoz, mások viszont sokszor fel sem ismertek. Döbbenetes volt ráébredni, hogy mások esetleg nem annak/olyannak látnak, aminek/amilyen-nek én saját magamat.

- *Ezek szerint nem félsz a saját arcodtól, és a saját magaddal való szembenézéstől sem, akár-mennyi idő telt is el.*



- Az idő egy furcsa dolog. Pár éve megnéztem az egyik tévé-csatornán futó, Picasso életéről szóló sorozatot. Sosem gondoltam, hogy épp egy film ad majd lökést ahhoz, hogy elinduljak egy hosszabb és aktívabb festői pályán. A filmet nézve viszont pofon vágott az idő múlása, az idő rövidege, és hogy nem tudom van-e még annyi előttem, mint amennyi mögöttem. Közben változik a külsőm, a gyerekeim meg szép lassan öntudatra ébrednek; mindez egyszerre tudatosult bennem. Azóta kicsit fokozott módon élem meg az idő múlását, az önarcképek pedig visszaidéznek ezeknek a lelki állapotoknak a részleteit.

- *Az előbb már beszéltünk a túlzásokról és az elnagyolásokról. Úgy tűnik, hogy míg mások az online térben szelfiket posztolnak, és filterezik a képeiket, hogy jobban mutassanak, te épp ellenkezőleg: felnagyítod a ráncokat, vagy éppen hatalmas tokát festesz magadnak...*

- Ez egyfajta reflektálás is a közösségi médiában dúló jelenségre. Nem félek lefesteni a ráncaimat, és persze rengeteg ironia is van a képekben: a tinilánynak látszó, virágos fejken-dőben szelfiző 40 éves nő, vagy a kócos, lefolyt sminkű ráncos anya, a rágógumi-léggömböt fújó középkorú nő csupa groteszk, ellentmon-



Király-Horváth Hajnalka: Aranyvackor II.

dásos figura. De, könnyednek látszó színekkel megfestve. Viszont ahhoz, hogy ecsetet ragadjak, mindig kell valami trauma. És ez így van rendjén.

- A PTE Művészeti Karának vizuális nevelő szakán végeztél, ahol a szobrászatba is belekóstoltál, többször vettél részt képzőművészeti, vagy illusztrátoroknak szóló pályázatokon, közben egy zalaegerszegi gimnáziumban tanítasz rajtot. A közelmúltban volt a 40. születésnapod. Látszólag minden sínen van. Nagy egyéni kiállításod viszont még nem volt. Mi ennek az oka?

- Ez egy összetett kérdés. Nem szívesen mutatok a munkáimmal nagyközönség előtt, mert mindig több bennem a kétség, mint a nyilvánosság iránti vágy. Művésznak sem tartom magam igazán, kicsit félek is ezt kimondani. Viszont alkotó vagyok, teli kérdésekkel, kétségekkel, akinek mégiscsak fontos, hogy lássák és hallják. Ilyen furcsa kettősségek munkáinak bennem. Mélypontok ösztönöznek a munkára. Azért alkotok, mert kell! Enélkül üresek a napjaim. Úgy tűnik, hogy szükségem van a kétélyre és a bizonytalanságra ahhoz, hogy elő-

re lépjek. Valahogy ez ösztönöz! Kisebb, vagy csoportos kiállításokon amúgy vettem már részt, de nagyobb tárlatom még tényleg nem volt. Nehezen szánom rá magam, de hamarosan lesz. Már korábban szerveződött, csak a járványhelyzet közbeszólt. Lehet, hogy azért is vagyok kissé visszahúzódozóbb, mert nem itt születtem, nem is igazán tartom magam zalainak, pedig évek óta itt élek. A Nagykőrös melletti szülőfalumból (Kocsér) Kecskemétre mentem középiskolába, aztán a pécsi egyetemet követően, férjem révén kerültem Zala megyébe. Kevés embert ismertem itt, és művész-körökben sem voltam/vagyok annyira jártas. Meg is lepődtem, amikor tavaly egy zalaegerszegi képzőművészeket összefoglaló albumba beválogattak engem is. Talán több találkozási pontra, vagy kulturális, művészeti kapcsolatra lenne szükségem ahhoz, hogy jobban zalainak érezzem magam és merjek nyitni.

- A nagy elődökkel - akikre már utaltál a beszélgetés elején - milyen a kapcsolatod, van olyan, aki különösen inspirál? Az például jelent számodra valami pluszt, hogy nőként alkotasz, és női

önarcképeket festesz: hatott rád esetleg más nők művészete e téren?

- Nagyon vicces, mert annak ellenére, hogy nem tudok elrugaszkodni a figuralitástól, csodálom az absztrakt expresszionisták vagy az absztrakt kortársak munkáit. Nagy kedvencem például Rothko; lenyűgöz az az érzelmgazdagság, amit pusztán színekkel kifejez. Menynyivel nehezebb így elérni ugyanazt a hatást! Nekem ez nem megy. Próbáltam, de nem érzem magam jól benne. Mindig jön valami figura, ha csak töredékesen is. Ami a nőiséget, vagy nőiséget illeti, természetesen nagyon fontos számomra, mert nem tudok máshogy gondolkodni, máshogy létezni, és ez nyilván mindenre kihat. Szeretem a „nők a képzőművészetben” témát, valószínűleg azért, mert kevesen vagyunk és voltunk mindig is. Vagy, ha fel is tűntek tehetségek bizonyos korszakokban, nem maradt fenn a nevük. Zavar, hogy kevés nő tett szert hírnévre! Mintha a férfiak árnyékában nem tudtak volna kibontakozni. Nem kaptak elég lehetőséget, nyilvánosságot. Ezért kedvelem a feminista festők munkásságát, akik képesek harcolni mindezek ellen. Közben meg feleség és anya is vagyok, ami szintén fontos számomra. Megint egy újabb ellentmondás...

- ...ráadásul van egy illusztrátor éned, amiről még nem is beszéltünk.

- Igen, szívem csücske az illusztrálás! Az önarcképek mellett ezek teszik ki a munkáim nagy részét. Főleg meseillusztrációkban gondolkodom, de egyik ismerősöm verseskötetéhez is készítettem képeket. Még az egyetemi évek alatt pedig első helyezett lettem a Terror Háza Georg Orwell pályázatán, ahol az Állatfarm volt a téma. Kissé groteszk karakterbrázolások voltak ezek, amikre máig büszke vagyok. Kezdetben ez a groteszk vonal nagyon vonzott, de mivel főleg mesékhez szeretnék rajzolni, festeni, néhány kiadó jelezte, hogy gyerekeknél ez nem működik. Anyává kellett válnom ahhoz, hogy bele tudjak illeszkedni az ő világukba. Rájöttem, hogy nem kelthetek indokolatlanul félelmet bennük, ugyanakkor mindig kell egy-egy olyan részlet, amit kiszűrnak a gyerekek.

- Ha már a „részleteknél” tartunk: a legújabb munkáidban mintha a testrészekre és a töredékességre kerülne nagyobb hangsúly. Az arc után a test más tájaira kalandozol?

- Elképzelhető, hogy elhagyom az önarcképeket. Ez a második és harmadik járványhullám amúgy sem tett jót nekem. Kevesebb erőt érzem magamban az alkotáshoz. Néhány hónapja egyáltalán nem is festettem semmit. Viszont az tény, hogy ezt megelőzően elkezdett foglalkoztatni egy új irány, amihez az ötletet ráadásul egy a saját diákjaimnak adott feladat adta. Úgy látszik, hogy hatnak rám a kialakuló személyiségek gondolatai és a rajzórák alkotásai, ami jó. Az egyik tizenegyedik osztályomat arra kértem, hogy mindenki ugyanazt a motívumot dolgozza fel a saját elképzelése szerint, egy 10x10-es kis kartonon. Végül ezeket a „mozaikokat” összeállítottuk egy nagy képpé úgy, hogy a színeket és a kontrasztokat is tudatosan rendeztük össze. Egy különleges kompozíciót kaptunk, amin hol felismerhetően, hol csak szimbolikusan bukkant fel az eredeti motívum. Ez annyira inspiráló volt számomra, hogy azóta azzal kísérletezem, hogy szabályos részekre vagy szíkontrasztokra bontsam a témáimat, amik a legtöbbször testrészek. A figuralitás továbbra is megvan, de egy alapos analízis után kerül vászonra. Izgalmas, hogy ezekből a darabkákból végül mégis felismerhető formák jönnek létre. A testrészek és a hozzájuk rendelt színek ráadásul mindig hordoznak valami többletjelentést is. Nemcsak akvarellal, hanem olajfestéssel is próbálkozom, a különböző hatások kedvéért. Lehet, hogy a tanulási folyamatom következő állomása az, hogy ezeket már tudatosabban mutassam meg a közönségnek.

- Akkor egy fordulópont a 40-es szám?

- Elképzelhető. A változás elkerülhetetlen, és úgy érzem nem szabad elszalasztanom a lehetőségeket!



A. Gergely András

Világdobolás – ha egyszer főszerep...?

Ez most olyan cikk, amiben nem lesz Nagy Kérdés, Híres Interjúalany, Reflektorfény és Cintányér (vagyis, ez mégis lesz!), de nem is lesz egyetlen jól hangzó válasz vagy dallamrészlet sem. Egy tónus lesz pusztán, nyáresti vagy késő-őszbe hajló, de érzéketlen, nem több. A cintányérnél pedig nem Zala bohóc, hanem éppen a zalai születésű világelső: Németh Ferenc. Már a ZAOL is hírlete idén január elején: az év jazz-dobosának választották a szakmai testületek New Yorkban Némethet, aki jó két évtizede már Amerikában él és csinál önálló karriert.¹

Nagy Kérdés pedig azért sincs, mert sem Németh, sem világhíres zenésztársai nem a kérdéseket muzsikálják (nyilván azokat is), hanem a válaszok változatait. Sőt, a válaszadók változatait is: Németh a maga trió-formációjával (Németh Ferenc – dob, Gregory Tardy – szaxofon, Tzumo Árpád – zongora) csak egyik a lehetséges variációk között, de mert minden jazz-muzsikus elsődlegesen a változatokra esküszik, még ha ugyanazokkal játszik is, akkor sem ugyanúgy s ugyanazt. Németh a saját banda mellett számos más „formáció”, azaz felállítás, alkalmi vagy tartós bandázás részese és tagja is. Félre nem érhető pályatársakkal szerepel az elsők névsorának élén: a www.magyarjazz.hu közönségsvavazatai között olyan további kedvenceket választottak Németh Ferencsel egy sorban, mint Borbély Mihály, Berki Tamás, Harcsa Veronika, Tony Lakatos. S ha ez „csak” afféle magyar lista lenne, rá sem csodálkoznánk, hisz ők az amerikai szcénában is ismeretes legjelesebb előadóink – de Németh az elmúlt évtizedekben olyan világelsőkkal dolgozott, zenélt, komponált, szerepelt együtt, mint John Patitucci, Herbie Hancock, Mark Turner, Joshua Redman, Wayne Shorter, Chris Potter..., s hadd ne folytassuk.

S amiért ne, az éppen a jazz „beszélt nyelve”, univerzális közlésmódja és a variációk szükségképpen gazdagsága. Németh – ha rákérdeznek, mint a HVG újságírója tette² –

a változatok további gazdagságáról szól, s nem arról, hogy „meghódította New Yorkot”, mert ez természetes is annak, aki „mélyről” vagy távolsági ismeretlenségből indul. „Amerikában nagyon keveset lehet látni abból, hogy mi történik Európában, ennek eredménye (vagy épp okozója) pedig éppen az, hogy az amerikaiak többségét teljesen hidegen hagyja ez a közeg. Főképp igaz ez a jazzre: az európai jazz az Államokban gyakorlatilag egyenlő a nullával, semmi nem jön át. Ezért nem is látsz nagyon európai zenészeket Amerikában turnézni: ott annyira erős a jazzszcéna, annyi jó zenész van, hogy ami

1 <https://www.zaol.hu/kultura/helyi-kultura/vilagsztar-meghodontotta-amerikat-is-a-zalai-nemeth-ferenc-lett-az-ev-jazzdobosa-4813369/>

2 https://hvg.hu/kultura/20140102_Nemeth_Ferenc_interju – Cz.T. írása.

az óceán innenső felén történik, igazából ott már nem is érdekel senkit. New Yorkban nagyon sok a session, mikor valakinek a lakásán összejönnek a zenészek és egyszerűen csak játszanak. Minden nap millió. Ami fontos, hogy tudni kell helyzetet teremteni: elhívsz pár zenészt: 'figyeld, van néhány számom, esetleg sztenderd, holnap ráértek?'. Igen-nem. Aki nek tetszik a játékod, az elhív. Így alakulnak ki szakmai, majd rövid úton baráti kapcsolatok.

Magyarországon sajnos nem megy le az emberek torkán ez a formula, a zenészek bezárkóznak, nem ülnek le 'csak úgy' zenélni. Próbálnak, ha van koncert, de alapvetően nem keresik a másik hangjait, nem kíváncsiak más zenészek véleményére, és nem akarnak fejlődni..."

Az amerikai „projekt-szemlélethez” viszont a megjelenítés rangja is hozzátartozik. Nagyzenészség, haszonelvűség, kivagyiság éppúgy előfordul, mint az egyiptomi jazz, a mali blues vagy a karabachi siratók előadói között. De nézzük inkább a hangok „szavait”, ahogyan felfogást üzennek, megértést sugallanak, játékoságot építenek a kivitelezésbe. A szám maga is „interkulturális”, miképp az előadók köre:³

De a siker nem a napi félórás lábasfedél-koncert a fászpincében, hanem napi 7-8 órányi kemény kísérletezés, gyakorlás, rögtönzés, s erre jön a több évtizednyi klasszikus jazz-standard ismerete, a régi magyar dallamok áthangolása amerikai tónusra és hanghatásokra, vagy éppen alkalmi kommunikáció egy hazai fesztiválon olyannal, akit ugyanott és ugyanakkor kezd megismerni, amikor a közönségük is: Németh Ferenc & Lionel Loueke Duo, a Nagykanizsa Jazz Fesztiválon 2014-ben.⁴

Németh éppenséggel saját triójával is ilyen vagy hasonló metódus alapján dolgozik: a két óras hévízi koncert ugyanúgy tükrözi a kreativitás megkívánta változatok kedvelését, mint a veronai felvétel.⁵ A HVG-interjúban is jellemzi ezt a helyzetet: „Egy egyszerű példa: az első koncertemet vele 2002-ben, Párizsban játszottam. Teljesen el voltam ájulva, Herbie Hancock, érted. Próba végén megkérdeztem tőle,

hogy mégis mit gondol a játékomról, miben kellene változtatnom, mit hogyan csináljak. Ő pedig egész egyszerűen csak annyit mondott, játszok, ahogy játszok, ő majd arra reagál. Hihetetlen megkönnyebbülés volt. Hiszen akkor tudod kihozni magadból a legtöbbet, hogyha a környezeted engedi, hogy az legyél, aki vagy.

Ha valaki egyfolytában elvárásokat állít eléd, benned is ott lesz a nyomás, innentől kezdve pedig nem tudsz úgy teljesíteni, ahogy szeretnél. Ez az életben is így van, egy párkapcsolatban, egy baráti kapcsolatban. Akkor, ott én teljesen megnyugodtam, mert onnantól kezdve tudtam, hogy nem tudok rontani. Hiszen annál jobban nem tudok játszani, ahogy. De rosszabbul se nagyon. Nyilván Herbie Hancocknál van egy szint, de én ezért szeretek például vele zenélni. Nem kell megjátszanom magam, nem kell valaki másnak lennem..."

Másnak, aki amúgy ugyanaz. Ugyanaz a tehetség, akinek sztársága nem a címkék színpadán lényeges, hanem a vele együtt játszó kollégák respektusa, öröme mentén.⁶

Ebben a kísérlet nem egyszerűen szolgálat-alázat, hanem teremtő partnerség. És az amerikai színtéren ez a klasszikus örökzöldek minden mondatának ismerete mellett a még lehetséges fúziós kiegészítésekkel, mixelésekkel, tónuspróbákkal együtt egy aznapi rögtönzés megteremtése. Akár úgy is, hogy a dobok mellett a dobos hangja is szerepet kap, harmonizálni képes a „hang-ütéseket” is, amitől eltérő, egyedi, sajátlagos lesz minden.

Németh nem ön-sztároló hazai celeb. Nem is álszerűen külföldre vándorolt bérmuzsikus. Talán csak annyi a „hozott többlet”, „hordozható öröksége”, amit itthonról cipelt magával, hogy a hazai színtéren kevesek játszanak kevesekkel és keveseknek, NY-ban mindez eleméntárisan más méretekben áll vagy bukik. Itt aki elkezd, nem a „magáét” mondja csak, hanem (miként a kiváló jazz-kutató Havas Ádám jelezte válaszul a „mit és hogyan?” kérdésemre) – megtanul több nyelven beszélni, ezerféle zenei környezethez is „tudjon úgy alkalmazkodni, hogy közben kreatív. Ennek praktikus része is

3 Marraches (Budapest Jazz Club) <https://www.youtube.com/watch?v=fkWyvJidUs>

4 <https://www.youtube.com/watch?v=YKoiA9Q4oVs>

5 Veronai koncert: <https://www.bjc.hu/programok/eloado/nemeth-ferenc-trio-usa-h/>

6 példa a hévízi másfél órás „nótára”: https://www.youtube.com/watch?v=-TpE-S_soB4&t=4167s

van: NY-ban annyiféle zenész van, hogy lehetetlen egy stílusban ellavírozni. Ha az ember játszani akar sokakkal és részese kíván lenni a 'vérkeringésnek', akkor nagyon sokféle stílussal képben kell lenni, nincs meg az a luxus mint nálunk, hogy ugyanazzal a kis körrel játszanak nyakra főre..., több az impulzus, a fúzió, a hibriditás, az interakció és még a periférián is világklasszis zenészek vannak, mert akkora a verseny. Izgi lehet!”.

Mindezekről is beszélt, példákkal, nevekkal, stílus-fogalmakkal és zenei illusztrációkkal szövegezte Németh a Klubrádió zenei műsorában, az Örömművészetben.⁷ Amit ezekből egyaránt kihallani, az nem kevesebb, mint a világszinten elismert dobtehetség folytonos főszerepbe kerülésének esélye, tétje, reménye és perspektívája. Ehhez pedig már egyetlen dobszavunk sem lehet...



⁷ https://www.youtube.com/watch?v=P_ipMcnPZ-8

Turbuly Lilla

Ideje a nevetésnek

A szombathelyi színház

Farsang

című előadásáról



A féléves kényszerszünet után Szombathelyen csak úgy sorjáznak a bemutatók. Ahogy a gondos háziasszony a kamrából a befőtteket, úgy veszik most elő (nem csak itt, a többi színházban is) a karantén előtt mindössze egyszer-kétszer játszott előadásokat, az elmaradt bemutatókat és a zárt kapuk idején elkészült újakat. Végre újra közönség előtt játszhatnak, ha egyelőre csak félházaknak is. Így tarthatták meg az eredetileg 2020. december 7-re tervezett *Farsang* bemutatóját 2021. május 7-én. Az előadás játszik is egy kicsit ezzel a keserves tapasztalattal: a függönyt az elején félig felhúzzák, majd visszaeresztik. Mintha a „most lesz előadás, vagy mégsem lesz” bizonytalanságára emlékeztetnének.

Mészáros Zsolt fotói



Ion Luca Caragiale (1852-1912) a románok egyik legnagyobb drámaírója, darabjait ma is gyakran előveszik, és nem csak Romániában. Legtöbbit a *Zűrzaravos éjszakát* és *Az elveszett levelet* játsszák. Utóbbit a zalaegerszegi nézők is láthatták 2001-ben, a szép emlékű Erdei Színházban, Merő Béla rendezésében. Nem csoda, hogy nagy nemzetközi karriert futott be, hiszen ez a választási mesterkedésekről, korrupcióról szóló darab ma is sajnálatosan aktuális tud lenni. A szerző maró humorú komédiái alkalmat adnak arra is, hogy saját gyengeségeinkre ismerjünk, magunkon is ne vessünk.

A *Farsang* egy szerelmi sokszög- történet, hasonlatos a francia komédiákhoz, sok félreértéssel, rosszkor nyíló és csukódó ajtókkal, vehemens és málé szerelmesekkel. De van benne valami sajátos kelet-európai íz, a mi kicsikét szánalmasabb és elrajzoltabb nyomorúságainkból. Egy borbélyműhely körül zajló szerelmi intrikák találkoznak itt a farsangi időszak maszkos mulatságaival. A Mohácsi testvérek (a rendező, Mohácsi János és író-dramaturg testvére, Mohácsi István) pedig a tőlük megszokott módon átírták, a rájuk jellemző

szójátékokkal, nyelvi leleményekkel megspékelték a történetet és a szöveget. (Szegény színészeknek nincs könnyű dolguk ezekkel a sokszor retorikai körmondatokba gombolyított, nyelvtörő szavakkal megtűzdelt

„mohácsiadákkal”; érezni néha, hogy még nem reflexből, hanem erős átgondolásból jönnek bizonyos mondatok a szájukra.) És hogy mindjárt az elején jelezzék, mire számíthatunk, a címet is átírták: *Farsang avagy ez is mekkora egy tahó!* címváltozattal játsszák. A dehonesztáló kijelentés a borbélyeség szájából hangzik el, ahányszor csak bezárul az ajtó egy udvariasan elbúcsúztatott vendég mögött. Jelezve, hogy ebben a történetben a képmutatás számos szereplő sajátja. A Mohácsi testvérek hajlamosak még arra is, hogy utaljanak más előadásokra. Ebben az esetben a végkifejletben ott érezhető az általuk már többször, így két éve a Szombathelyen is színpadra vitt *Liliomfi* néhány mozzanata.

Khell Zsolt díszlete visszarepít pár évtizeddel, a 60-as/70-es években láthattunk még ilyen forgószékes, kopott bőrüléssel, hagyományos borbélyüzleteket. Hogy a mostanság divatos barber shopok mennyit hoznak

vissza ennek a világból, azt nem tudhatom, hiszen nők ezeket az üzleteket nem látogat(hat)ják. Mindenesetre ez a maskulin világ jól illik az előadás felütésére jellemző macsó hangnemhez, amelyet később a nők megjelenése és egyre meghatározóbb jelenléte ellensúlyoz. Külön színfolt, hogy a két zenész -Kovács Márton és Móser Ádám- is a borbélyzet „vendége”, s míg zenélnek, hajukban ott tekerednek a daueros hajcsavarók.

Ugyanerre a kelet-európai szocializmusra utal a második felvonás lepukkant művelődési ház flingje a románok nemzeti ünnepét jelző Éljen augusztus 23.!felirattal. (Az általam látott előadáson az L és a J úgy csúszott egybe O-vá, hogy gondolkodtam egy darabig, milyen rejtett utalás lehet ez...) Talán a Weöres Sándor Színház kezdeti időszakára, a helyőrségi műházra is emlékeztek azzal, hogy a falakat a színészek fotói díszítik.

Remete Kriszta jelmezei most duplacsavarosak, hiszen a jelmezbál jelmezeit veszik magukra az addig is jelmezben játszó színészek. Sok kis, jellemző részleten állhat meg a néző tekintete: kockás ing alól kilógó atlétat-

rikó, panofix bunda, Colombo - ballon. A báli jelmezek között a Savaria fesztiválra utalók is feltűnnek.

Vannak túlságosan tekervényesre sikeredett szó- és mondatjátékok, és a három és félórás előadás a második felvonásban enged egy kicsit az intenzitásából. Egyébként azt adja, amit a színlap ígér: komédiát esendő szereplőkkel és sok humorral. Lehet, hogy a Mohácsi-féle színházat kedvelőknek ez egy kicsit kevés, hiszen megszokták, hogy nála bármikor valami sokkal többbe fordulhatnak át a dolgok. De lehet, hogy most éppen erre van szükség: egy feszültséget, szorongást oldó komédiára. Ideje van végre egy kis nevetésnek.

Mohácsi János a főszerepre hozta magával kedves színészét, Kocsis Pált, aki most is jól érti és érzi a moháccsis nyelvet. Róbert Gábor borbélysegédje előre megfontolt szándékkal teng túl, hiszen ezt a túltengést is beleszerkesztik az előadásba. Mindenkinek vannak jó pillanatai, ugyanakkor érezni, hogy az előadás még nem érett össze teljesen, és hogy a színészeknek is meg kell küzdeniük azért, hogy a féléves szünet után újra felvegyék a ritmust.



A női főszerepekben Alberti Zsófi és Herman Flóra meggyőzően adják a minden kalamajkát katalizáló, férfi-hormonokat működésbe hozó kikapós szépasszonyokat. Emlékezetes Vlahovics Edit Elenájának karcos bölcsessége. Lábodi Ádámot inkább drámai szerepekben szoktuk látni, most önfeledten komédiázik, és ő énekliz az előadás záródalát is.

Ez pedig hangulatában nagyon is eltér az addigiaktól. A tapsrendhez felsorakozott színészek és a nézőtérre gyújtott lámpák alkalmat adnak a dalban is megfogalmazott szembenézésre. A színészek és a közönség egymást feltételező, és most sokáig nélkülözött közössége válik egy percre szinte tapinthatóvá: itt vagyunk, újra együtt vagyunk.

Ion Luca Caragiale után és helyett a Mohácsi Testvérek:

Farsang avagy ez is mekkora egy tahó!

Weöres Sándor Színház, Szombathely

Játsszák: Kocsis Pál, Róbert Gábor, Endrődy Krisztián, Alberti Zsófi, Lábodi Ádám, Antal D. Csaba, Herman Flóra, Balogh János, Vlahovics Edit, Szabó Róbert Endre, Dunai Júlia, Jámbor Nándor, Hajdu Péter István, Hajmási Dávid, Kovács Márton, Móser Ádám.

Díszlettervező: Khell Zsolt. Világítástervező: Kiss Zoltán. Jelmeztervező: Remete Kriszta.

Zeneszerző: Kovács Márton. Súlyó: Jenei Ági.

Ügyelő: Bors Gyula. Segédrendező: Ostyola Zsuzsanna. Rendező: Mohácsi János.

Weöres Sándor Színház, Szombathely, 2021. május 15.



Juhász Kristóf

A kustánszegi kanhattyú

Lágyan fodrozódik a kustánszegi tó vize, ízesen rezgő füzek hajolnak fölé, a vízfenek iszapjában lusta kagylók pöffeszkednek páncéljuk, de főleg rütyvedt ízű húsuk hírének biztos menedékében. A méla alig-hullámok, hullámocskák, hullám-miniatűrök, és teljesen pizlicsaré vízmozgások között halk szavú, büszke göcseji férfiak, mindent aprólékosan számba vevő tekintetű, szilaj derekú göcseji asszonyok, és harsány, üde göcseji gyermekek lubickolnak és fickándoznak. A bárányfelhők bodrozódnak és fodrozódnak, a molnárkák gondtalanul suppanak, hisz évmilliók óta vígan élnek abból, hogy fölalták a fölületi feszültséget, a bögölyök pedig néha találkoznak, belenéznek egymás zöld szemébe, hogy jó, ez is bögöly, és akkor egy darabig nem idegesítenek senkit. Az idilli képre hirtelen sötét árny borul, inas, úszóhártás lábak csapásai, harciasan fölborzolódó szárnytollak érces zezgése, és csatába szólító sziszegés tanúskodik róla, hogy megérkezett a tó igazi ura: a kustánszegi kanhattyú (Cygnus khan kustanus), avagy a szerelemföltő gúnár.

A göcseji férfiak, asszonyok, és gyermekek, de még a bögölyök, molnárkák, közönséges legyek, és a part menti nádasba tévedt göcseji hébacsok is tisztelettel húzódnak ilyenkor félre, s még a kagylók közül is kimutatják respekciójuk a szilajabb habitusúak. Az idegen turista pedig, ha enged a gőg kísértésének, és farkasszemet mer nézni a felbőszült vízimadárral, hamar a saját vérén tanulja meg, amit a göcsejiek már generációk óta tudnak, mint erről az első ízben 1839-ben, Urnaszéky Imola ornitológiai folklorista által lejegyzett rigmus tanúskodik:

„Beborul a vízbe a kallantyú
Elviszi menten a kanhattyú
Mit ér a zordon pattantyú
Ha csórével jön a kanhattyú
Mit ér a pengő sarkantyú
Ó, rettentő a kanhattyú
Rutyutyú-rutyutyú, ruttyutyú
Hess, hess, haragos kanhattyú”

Napjaink kételkedésre hajlamos, romlott szellemi miliójében bizony nem csak azt kérdőjelezzik meg cinikus hangok, hogy a dalocska egyáltalán a kustánszegi kanhattyúról szól-e, hanem a kanhattyú, mint önálló alfaj pusztá létezését is. Az első problémára rendszerint azt hozzák föl érvként, hogy a kustánszegi tavat csak 1987-ben hozták létre a terület elárasztásával, előtte ott semmiféle tó nem létezett, a hajdani búza-, és kukoricaföldek pedig soha nem lehettek élőhelyei semmiféle hattyúnak, vagyis a kustánszegi néphagyomány nem énekelhette meg ezeket a nemes állatokat hitelesen. A kétkedők azonban megfélekednek a sokágú Kislengyeli patakról, mi ma is lelkesen táp-

lálja a tó vizét – ez a patak pedig bizonyítottan már a Pannon-tenger visszahúzódását követően, az ős-Mura és az ős-Rába kezdeti tájalakítása során megjelent, ha helyét azóta sűrűn változtatta is. Márpedig a bütykös hattyúk faja patakokban és mocsarakban is megtelepedett régen, ha épp nem akadt tóra, példa rá a Szentkozmadombja falucskát körülölelő Bécsi- és Szigeti-patakok egykori híres hattyúpárja, Lujza és Móric.

Az pedig, hogy a kustánszegi kanhattyú a bütykös hattyúk önálló alfaja-e, vagy csak afféle helyi legenda, mindenki döntse el maga dr Szellő-Lednekes Tihamér ornitoszexualfenomenológus 2010-ben publikált kutatási eredményeiből:

„A *Cygnus* *khan* kustanus a bütykös hattyúk (*Cygnus olor*) faján belül egy kizárólag hím egyedekből álló, úgynevezett lappangó alfaj. Hogy valamelyik a fiókából kifejlődik-e a kanhattyú, az örökítőanyag minőségétől, a nevelés alaposságától, illetve a környezeti hatásoktól egyaránt függ. Az eddigi adatok alapján háborús, vagy aszályos időkben, a hattyúk életeréére káros behatások következtében az egyedekben rejtve marad a kangén, és minden fiókából sima bütyköshattyú lesz itt is, Göcsej szívében, Kustánszegen. Ha azonban minden körülmény megfelelő, a 6-8 fióka (pontosabban a 3-4 hím) egyike már költéskor egyértelműen jelzi, hogy ő lesz a következő kanhattyú – egy generációban mindig csak egy példány örökölheti az alfajiságot, legalábbis az eddigi kutatások szerint két kustánszegi kanhattyú még soha nem élt a Földön egyszerre. (...) A kanhattyúvá fejlődő fióka tojása rendszerint vaskosabb, erőteljesebb a többinél, valamint színében és mintázatában is eltérő lehet, a följegyzések smaragdzöld, mély bíbor, kékbronz, illetve fekete-arany mintás tojásokról tanúskodnak, valamint arról is, hogy ezeket a török hódoltságot követő Habsburg nemzetveszejtés és mítoszrombolás korában sok vízi ember keverte össze véletlenül sárkánytojásokkal, ami általában tragédiához vezetett, lásd Tótmuki Burgund abbé naplóját az osztrák központosítási és legendátlanítási törekvésekről a XVIII. században. (...) A leendő kanhattyút az apa különleges, egyedülálló nevelésben részesíti, melyre más madárfajnál nem akad példa. Nem csak a táplálkozásban, úszásban, rejtőzködésben, és védekezésben mutat ugyanis példát a fiókéknak, hanem összekapcsolják idegrendszerük, feltehetően a tobozmirigy (*corpus pineale*) víz alatti stimulálásával (ezt szakbúvárok megfigyelései szerint a szárnyaik végén található, érzékelőbimbós metatollakkal teszik). Az apa ezt naponta ismételve átad minden fajlagos tulajdonságot és képességet, vagyis a fokozott territoriális és családvédelmező indulatot, a tojó iránt érzett, elsőpró erejű szerelemfélést, valamint királyi attitűdöt.”

Bizony, ez a ritka teremtmény született uralkodó, génjeiben hordozza a méltóságra, és szigorú igazságosságra való hajlamot. Viselkedéséből mindig ez sugárzik: táplálkozásakor sosem a tó egy pontján lakik jól egyszerre, hanem többször kevesebbet eszik több helyen, hogy a hínárok, moszatok, csigák, kagylók, és vízférgek mindenhol azonos arányban ritkuljanak, és ne szenvedjen csorbát a biodiverzitás. A többi jószág táplálkozására és szaporodására is gondosan ügyel: erőfölényével megakadályozza a rigók, varjak, és mátyásmadarak tömegverekedéseit pár hizott giliszta fölött, rendreutasítja az ebihalakat mértéktelenül zabáló szitakötőlárvákat, de a békákat is kíméletlenül szankcionálja, ha szélsőségesen veszélyeztetik a molnárkáállományt. Amilyen mértékletes, és mértékletességre nevelő a kustánszegi kanhattyú a tó igazgatásában, épp oly mértéktelen a tojó iránti szerelemben. Érzelmi buzgalmában ugyanis úgy véli, hogy bármerre úszkáljon is párjával és fiókáival, mindenki, akivel útközben találkozik, az ő nőjét fixirozza. Hogy a többnyire teljesen ártatlan érdeklődésből fakadó fixírozást egy gyermek, egy úszó ember, egy bögöly, egy fűzfa, egy nádcsomó, vagy egy felhőbodor akarva sem tudná erőszakos tettekre váltani a tojóval szemben, arra a szerelemféléző gúnár minden különleges képessége ellenére az évszázadok alatt még nem jött rá. Így teljes harci vértezetben támad mindennek és mindenkinek, akiről és amiről úgy véli, hogy az ő szerelmetes tojóján legelteti a szemét. Ezért, ha bárki ilyen kínos félreértésbe keveredne, legjobban teszi, ha szemlesütve megalázkodik a kanhattyú előtt – így megúszhatja a kemény csőr szilaj csapásait. A hátrálót, vagy menekülőt e jószág a legritkább esetben üldözi, beéri a megadás egyértelmű jeleivel.

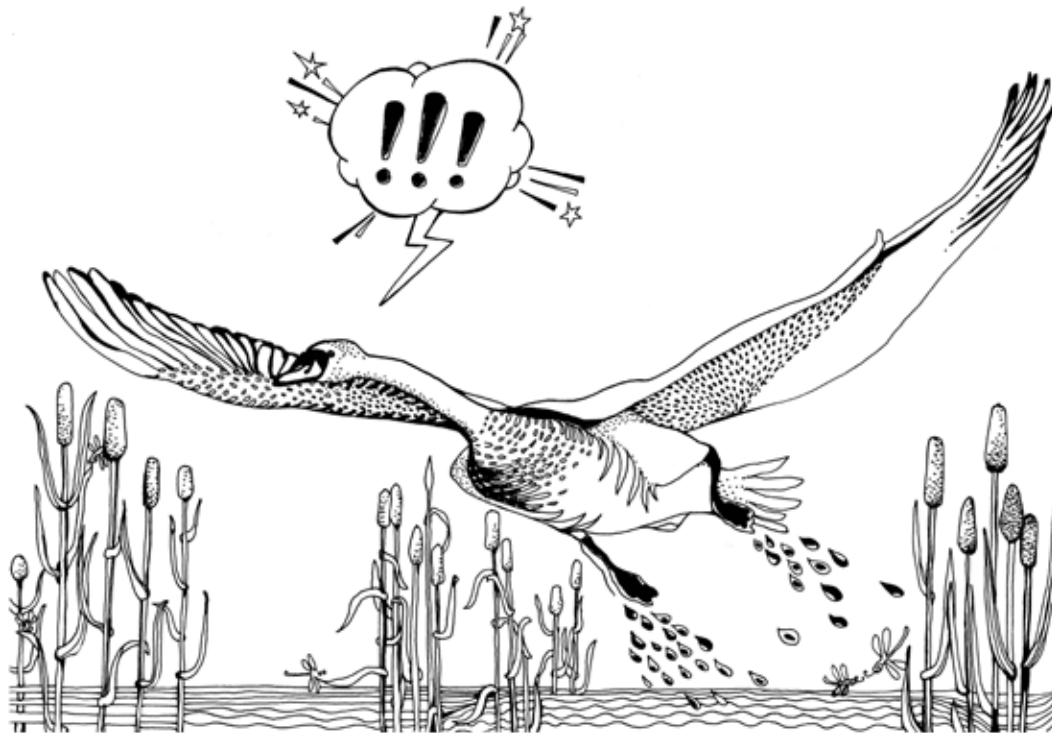
Ám a krónikák beszámolnak róla, hogy ehhez a viselkedéshez – mely ahhoz képest, hogy a kustánszegi tó uralkodójáról van szó, elég gyermekes és fárasztó – a tojónak is van egy-két szava.

Modern ornitológusok is megfigyelték, hogy különösen agresszív féltékenységi jelek kitörésekor a tojó a gúnárhoz úszik, szárnyával farát csapkodja, csőrével pedig fejének azt a részét böködi, ahol a tobozmirigy található, és közben éles „herr-herr”, esetleg „hittili-hitti” hangokat hallat. A hagyomány és a tudomány e a ritka esetben a legcsekélyebb nézetkülönbség nélkül megegyezik, benne, mit közöl a tojó ilyenkor az eltökélt, büszke hímmel:

- Fejezd már be a cirkusozást, te szerencsétlen, s vedd végre észre, milyen röhejes vagy, amellet, hogy borzasztó kínosak és stresszesek számomra a jeleneid, inkább dugjad a fejedet az iszapba, és számoljál el tízig, vagy úgy itthagylak, mint Pannon-tenger a Kárpát-medencét, te, libapék!

Hogy a kanhattyú a legtöbb esetben nem foglalkozik a józan tojó intelligenciájával, arra eddig csak egyetlen magyarázat akadt: képtelen elhinni, hogy párja beszédét rajta kívül bárki más is érti. Egyes ornitológusok azt mondják: jobb is, ha nem hiszi, mert ha ráébredne, hogy ország-világ előtt teszi így helyre az asszony, szégyenében kihalna. Mások azt mondják, a kanhattyúnak is joga van az igazsághoz. Egy dolog biztos: a kustánszegi tó ökoszisztémájának jót tesz a szeszélyes, domináns jószág, térjünk ki hát bölcsen az útjából, csodáljuk messziről, és főképp ne fixírozzuk a párját, ha jót akarunk.

Varga Virág: Kustánszegi kanhattyú



Új szerkesztő a versrovat élén

Jelen lapszámtól kezdve Juhász Tibor költő, szerkesztő vezeti a Pannon Tükör versrovatát. Juhász Tibor 1992-ben született Salgótarjánban, jelenleg a Debreceni Egyetem doktorandusza. A KULter.hu felelős szerkesztője, a Kortárs Online, valamint a pozsonyi Irodalmi Szemle online felületének szerkesztője, és immár a Pannon Tükör versrovatát is gondozza. Három önálló kötete jelent meg: *Ez nem az a környék* (versek, Apokrif-FISz, 2015), *Salgó Blues* (prózák, Sclar, 2018) és a legújabb *Amire telik* (versek, Sclar, 2021). 2017-ben Bezerédj-díjat és Móricz Zsigmond irodalmi ösztöndíjat kapott, 2018-ban NKA alkotói támogatásban részesült. A lapba szánt alkotások kézíratait az új szerkesztő ezen az emailcímen várja: pannon.tukor.szepirodalom.vers@gmail.com

Lapszám- és kötetbemutatók

Az elmúlt évekhez hasonlóan lapunk idén is helyet kapott a Margó Irodalmi Fesztivál programjában, ahol két legutóbbi lapszámunkat és a tavalyi év "egymondaitól" készített kiadványt mutattuk be. A folytatásban a Pannon Tükör-díjas Szekrényes Miklós új kötetéről beszélgetett a szerzővel Nagygyéci Kovács József szerkesztő, dalokkal közreműködött Szűcs Krisztián énekes, dalszerző.

Egy héttel később, június 18-án Zalaegerszegen, a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban is találkozhattak a szerzők és az olvasók a lappal és a szerkesztőséggel.

A bemutatón köszöntőt mondott **Dr. Gyimesi Endre**, a Pannon Írók Társaságának elnöke, aki egy huszonöt éves Zalai Hírlapot is hozott magával, melyben interjú volt olvasható az akkor pályakezdő **Szálinger Balázssal**. Ünnepeles pillanat volt, hogy a tavalyi év végén virtuálisan átadott Pannon Tükör-díjat végre valóságosan is átnyújthattuk az azt kiérdemlő költőnek, akivel a lapszám bemutatása után **Bubits Tünde** főszerkesztő és **Nagygyéci Kovács József** főszerkesztő-helyettes beszélgetett. Az est házigazdája **Kiss Gábor**, a könyvtár igazgatója volt, aki elmondta, hogy a nyitás után ez a könyvtár első nyilvános programja. Ezúton is köszönjük a befogadást! A bemutató felvétele elérhető lapunk, illetve a könyvtár Facebook-oldalán.

A megyénkben, Szentgyörgyváron megrendezett Margó fesztiválon testvérlapunk, a Hévíz folyóirat vendégeként Bibits Tünde képviselte a Pannon Tükört. A zalai irodalomról szóló beszélgetést, melyen főszerkesztőnk mellett Maros András író vett részt, Vajna Ádám vezette.

Díszvendégként az Ördögkatlan Fesztiválon

Az idén 14. alkalommal megrendezett Ördögkatlan kulturális fesztiválon díszvendégként szerepelt a Pannon Tükör. Az augusztus 3 és 7. között Nagyharsányban, Villánykövesden és Beremenden zajló programok között öt irodalmi beszélgetést vezettek lapunk szerkesztői. Vendégeink voltak: Bereményi Géza, Bödőcs Tibor, Kukorelly Endre, Molnár Krisztina Rita, Szeifert Natália és Visky András.

Szent László-díjat kapott Cséby Géza

2021. június 27-én került sor a Magyarországi Lengyelég Napja rendezvénysorozatra a budapesti Mindenkor Segítő Szűz Mária lengyel templomban. Az ünnepi szentmisét követően a szokásoknak megfelelően átadták az Országos Lengyel Önkormányzat által alapított legmagasabb kitüntetést, a "Szent László-díjat", melynek kitüntetettje dr. Cséby Géza, a Pannon Írók Társaságának korábbi elnöke, szerkesztőbizottságunk tagja. Gratulálunk az elismeréshez!



Király-Horváth Hajnalka: Utolsó rágó – 2016

PANNON TÜKÖR



Király-Horváth Hajnalka:

G.Orwell: Állatfarm figuratervek – 2000

Szerzőink:

- Acsai Roland** (1975; Cegléd) író költő, műfordító
Áfra János (1987; Debrecen) költő, műkritikus, szerkesztő
A. Gergely András (1952; Budapest) szociológus, zenekritikus
Baginski, Piotr (1955; Poznań) költő
Bátyi Zoltán (1965; Szeged) író
Beke Sára D. (2003; Piliscsaba) költő
Benedek Miklós (1984; Palics) költő, műfordító
Benedek Szabolcs (1973; Budapest) író
Bíró Tímea (1989; Palics) költő, újságíró
Cséby Géza (1947; Keszthely) költő, műfordító
Juhász Kristóf (1982; Szentkozmadombja) író, újságíró
Katona Ágota (1989; Budapest) költő, író
Kis Petronella (1992; Cegléd) kritikus
Kostyál László (1962; Zalaegerszeg) művészettörténész
Kovács Edward (1995; Debrecen) költő
Kulcsár Bálint (1985; Zalaegerszeg) levéltáros
Lángi Péter (1942; Keszthely) költő, műfordító
Lebioda, Dariusz Tomas (1958; Bydgoszcz) költő
Lovász László (1973; Budapest) jogász, tudományos kutató, író
Molnár Krisztina Rita (1967; Budapest) író, költő
Mosza Diána (1994; Budapest) irodalomtörténész, kritikus
Müller Róbert (1944; Szombathely) régész
Nagy Antal Róbert (; Keszthely) költő
N.Tóth Anikó (1967; Ipolyság) író
Pánczél Petra (1977; Zalaegerszeg) kulturális újságíró, blogger
Patócs Molnár János (1949; Szeged) író
Sajó László (1956; Budapest) költő, író
Somogyi Tibor (1972; Debrecen) író
Szálinger Balázs (1978; Keszthely) költő, drámaíró
Szeifert Natália (1979; Budapest) költő, író, képzőművész
Szercey Szabolcs (1991; Kolozsvár) költő, filmrendező
Tomaji Attila (1959; Zebegény) költő, szerkesztő
Turbuly Lilla (1965; Budapest, Nádrádfa) író, kritikus
Van, Sona (1952; Kalifornia) örmény-amerikai költő
Vas Máté (1997; Szarvas) költő